

Літаратура Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 37 (2563)
ПЯТНІЦА
10
верасня 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

АДЫ, як вёрсты на жыццёвай дарозе. Семдзесят пяць гадоў – вёрстаў за плячыма Каліны Карпавіча Іванова. Цяжкая ноша. Праз тры вайны прайшоў, праз гады трывог і нястач. Не сagnулі яны плячэй, не ўбавілі любові да роднай зямлі і, галоўнае, адвечнай патрэбы працаваць...

У першыя пасляваенныя гады аднаўляў Каліна Карпавіч свой родны калгас. Араў і сеяў, рамантаваў інвентар. Прышоў час, пайшоў ветэран на пенсію. Але не сядзіцца ў хаце. Разам з аднавяскоўцамі ўбірае ўраджай, даглядае калгасную жылву.

Гады, як вёрсты на жыццёвай дарозе. Дарозе вялікай, труднай, прыгожай...

Фота Я. МЯЦЕЛІЦЫ.
Калгас «Мая»,
Шаркаўчынскі раён.

**У ПУМАРЫ
ЧЫТАЙЦЕ:**

**ТОЕ, ШТО ЗАСТАЕЦЦА
У ПАМЯЦІ**

Пататкі лектара.

Стар. 3—5.

**МІНІСТЭРСТВА
ПРЫСЛАЛА АДКАЗ...**

Стар. 4—5.

**ПЯТРО ГЛЕБКА—ПАЭТ,
ЧАЛАВЕК, ДРУГ**

Парыс Рамана Сабаленкі

Стар. 6—7.

**УРЫВАК З АПОВЕСЦІ
ВІКТАРА КАРАМАЗАВА**

Стар. 8—9.

СЯРОД КНІГ

Стар. 10—11.

**А ДНІ БЫЛІ
НЯЗДЫМАЧНЫЯ...**

З кінагрупай на вёсцы.

Стар. 12—13.

**ПРАДАВЕЦ.
ДУМАЕЦЕ—
ГЭТА ПРОСТА?**

Стар. 12—13.

СВЯТКУЕМ РАЗАМ З СЯБРАМІ

Урывак з кнігі славацкага афіцэра,
вершы балгарскіх паэтаў.

Стар. 14—15.

У сям'і адзінай

У 1972 годзе споўніцца 50 гадоў з дня ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Сёння мы пачынаем друкаваць інтэрв'ю нашага карэспандэнта з кіраўнікамі творчых саюзаў і арганізацый аб тым, як будзе адзначацца грамадскае рэспублікі вялікае свята братніх народаў. Вось што нам паведамілі:

НА БЕЛАРУСКИМ ТЭЛЕБАЧАННІ

— Працягваецца цыкл перадач, у якім мы знаёмім тэлегледачоў з культурным жыццём савецкіх рэспублік, расказваем пра даўнія і сённяшнія сувязі з імі беларускага народа, — гаворыць галоўны рэдактар літаратурна-драматычнай рэдакцыі Беларускага тэлебачання Р. Александровіч. — Работа над перадачамі, ініцыятарам і рэдактарам якіх з'яўляецца В. Нікіфаровіч, носіць навукова-даследчы характар. Знойдзены шмат цікавых фактаў узамасувязі братніх народаў, зусім невядомых раней. На чэрзе — расказ пра Украіну.

У сваіх перадачах мы прыкладна пароўну размяркоўвалі ўвагу паміж усімі рэспублікамі. У юбілейны годзе думаем яшчэ раз, але ўжо больш падрабязна расказаць аб бліжэйшых нашых суседзях, з якімі нас звязвае асабліва цесная і даўняя дружба, — Украіне, Малдавіі, прыбалтыйскіх рэспубліках. Гэты цыкл завершыцца вялікім вечарам дружбы літаратурнага народаў СССР, які мы маркуем прывесці ў Палацы культуры прасіаюзаў з трансляцыяй па тэлебачанні. Сумесна з Саюзам пісьменнікаў БССР запросім на яго аўтару твору аб Беларусі, перакладчыкаў, а таксама пісьменнікаў — удзельнікаў вызвалення Беларусі ад гітлераўскіх захопнікаў.

Будзем працягваць трансляваць гастрольныя спектаклі нашых гаасцей, пазнаёмім тэлегледачоў і з цікавымі забытымі кінастужкамі розных рэспублік.

Але не толькі беларускі глядач пазнаёміцца з культурным жыццём іншых народаў. Па Цэнтральным тэлебачанні і разам з ім мы расказам усесаюзнаму тэлегледачу аб нашых здабытках, аб нашых поспехах. Праз месяц-два адбудзецца перадача «Літаратура Савецкай Беларусі». Вясці яе зладзіўся Аляксей Суркоў. У перадачы выкарыстоўваюцца унікальныя даваенныя кінакадры.

Спадзяёмся таксама паказаць усесаюзнаму глядачу новы спектакль, які толькі-толькі пачаў рыхтавацца, — «Сымон-музыка» па слаўтай паэме Якуба Коласа. Аўтар сцэнарыя і рэжысёр У. Кухта, апэратар І. Скорынаў, мастак Б. Забораў. На ролю Сымона-музыкі думаем запрасіць нядаўняга выпускніка Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інсты-

тута, а сёння артыста тэатра імя Янкі Купалы Ю. Ляснога. Музыку да спектакля піша кампазітар К. Паплаўскі.

У ДЗЯРЖАУНЫМ ДРАМАТЫЧНЫМ ТЭАТРЫ ІМЯ ЯКУБА КОЛАСА

— Думаем аднавіць спектакль, які ў свой час з поспехам ішоў на сцэне нашага тэатра, — «Навалніца будзе» па трылогіі Якуба Коласа «На ростанях», — паведаміў галоўны рэжысёр тэатра С. Козіміроўскі. — Аўтар інсцэніроўкі Аляксей Званок рыхтуе для нас яе новую рэдакцыю.

Завяршаецца работа над спектаклем па п'есе маладога эстонскага драматурга Р. Каўгвера «Свой востраў». Твор прысвечаны праблемам «свайгашыя» моладзі, нялёгкім пошукам свайго месца ў жыцці. Ставіць спектакль У. Забала, мастак В. Салаўёў, музычнае афармленне Б. Насоўскага. Побач з вэтэранамі тэатра ў ім прымае ўдзел актёрская моладзь — С. Акружына, Г. Дзягілева, У. Крыцкі, П. Ламан, В. Грушоў.

П'еса трапіла ў наш тэатр невыпадкова. На адным з драматургічных семінараў з п'есай і яе аўтарам пазнаёміўся А. Макаёнак і ларай звярнуў на яе ўвагу В. Розаву. У аўтарызаваным перакладзе Розава яна і ўбачыла свет у часопісе «Тэатр». У сваю чаргу, А. Макаёнак пераклаў яе на беларускую мову і прапанаваў нашаму тэатру. Так два вядомыя драматургі дапамаглі знайсці шырокую аўдыторыю чытачоў і глядачоў свайму маладому калегу.

Думаю, што мы не абмяжумся адной п'есай з твораў братніх драматургаў, але аб канкрэтных планах гаварыць яшчэ рана. Пачнецца сезон — абмяркуем магчымыя варыянты разам з калектывам.

НА СТУДЫІ «БЕЛАРУСЬФІЛЬМ»

— «З гэтага часу і назаўсёды» — так будзе называцца дакументальная кінастужка, якую мы прысвячам 50-годдзю ўтварэння СССР, — сказаў дырэктар аб'яднання «Летапіс» Іван Пастухоў. — У ёй будучы выкарыстаны многія архіўныя матэрыялы, у прыватнасці тыя, што адлюстроўваюць удзел беларускай дэлегацыі ў Усерасійскім з'ездзе Саветаў.

Здымаецца фільм пра Героя Савецкага Саюза Мамадэлі Топі-

валдыева, які ў час вайны партызаніў на Магілёўшчыне, у Круглянскім раёне. Тут і зараз жыве жанчына, якую ён лічыў сваёй другой маці, — Ганна Васільеўна Рылькова. Да яе, як да роднай, прыязджае ў госці сын Топівалдыева. Здымае фільм узбекскі рэжысёр Файзула Хаджаеў.

Ды ўласна, амаль усе стужкі «Летапісу» маюць непасрэднае дачыненне да пераможнага шляху нашай неабсяжнай Родзімы. Гэта і «Дзень добры, універсітэт!» (нарыс пра старэйшую навучальную ўстанову Беларусі), і «Прэзідэнт рэспублікі» (прысвечаны Сяргею Осіпавічу Прытыцкаму, яго гераічнаму ўдзелу ў падпольнай барацьбе і рабоце ў партыйных і савецкіх органах), і «Устане над Прыпяццю гігант» (пра будаўніцтва Мазырскага нафтаперагоннага заводу) і іншыя.

— Слаўнаму рабочаму класу нашай краіны прысвячае свае стужкі «Машыніст» (рэжысёр А. Дударэў) і «Дзень маіх сыноў» (рэжысёр С. Трацякоў) аб'яднанне «Элефілём», — сказаў нашаму карэспандэнту дырэктар аб'яднання Юрый Філін. — Хутка будзе запушчаны ў вытворчасць трохсерыйны фільм «Карта генштаб» (рэжысёр І. Шульман). Падзеі яго разгортваюцца ў дні Вялікай Айчыннай вайны ва Усходняй Прусіі. Працягваецца работа над апошнімі серыямі карціны «Руіны страляюць». Сцэнарысту М. Вігуроўскаму заказаны працяг гэтага фільма пад умоўнай назвай «Адплата». Гэта будзе расказ пра апошнія гады вайны — гады пераможнага наступу Савецкай Арміі. Над ім збіраецца працаваць тая ж здымачная група (рэжысёр В. Чацверыкоў, апэратар Б. Аліфер).

А Георгій Таран, намеснік галоўнага рэдактара студыі «Беларусьфільм», расказаў:

— Дружба савецкага і славацкага народаў, дружба; змедаванай крывёю, будзе прысвечаны фільм «Аперацыя «Траянскі конь». Цэнтральны персанаж карціны — Герой Савецкага Саюза і нацыянальнага героя Славакіі Ян Налепка, які ў гады вайны з групай сваіх сузичнінікаў перайшоў на бок савецкіх партызан і загінуў у барацьбе з фашысцкімі захопнікамі. Аўтары сцэнарыя М. Крно і А. Дзялендзік, рэжысёры М. Ціпак і А. Карлеў. Гэта першая спроба сумеснай кінавытворчасці Славакіі і Беларусі.

Ніхто не забыты, нішто не забыта. Гэтая думка пранімае таксама і фільм «Зімародак», які здымае зараз рэжысёр В. Нікіфарэў. Карціна расказае пра высакародную дэвінасць юных піянераў-сладкапыхаў.

Да міралюбнай знешняй палітыкі Савецкага Саюза зноў звернецца сцэнарыст і рэжысёр А. Спешнеў у фільме «Хроніка ночы».

бе, ці зарабілі мы такую сустрэчу?

Да мікрафона падыходзіць кампазітар Кім Цесакоў. Ад імя ўдзельнікаў семінара ён дзякуе аршанскай моладзі за цёплую сустрэчу і запэўнівае, што маладыя літаратары, кампазітары, мастакі, вучоныя прыкладуць усе сілы, каб яшчэ лепей працаваць.

І зноў мы ў аўтобусе. Піянерскі лагер «Чайка». Тут будзе наша база. Цудоўная месціна. На самым баразе Дняпра на ўскраі лесу. Асюль будзем выязджаць у калгасы, на прадпрыемствы, сюды будучы прыязджаць да нас пісьменнікі, вучоныя. Тут наладзіць свае выстаўкі маладыя мастакі і архітэктары.

Сонца схавалася за лесам, які скрозь пакрыў высокія правы бераг Дняпра. Апускаяцца ціхі вечар. Першы вечар семінара. А назаўтра — пачатак работы.

Спец. кар. «Літаратура і мастацтва».

А ты — Падпісаўся?

Верасень — месяц першых званкоў у школах, першых лекцый ва аўдыторыях, першай чырвані дрэў... І яшчэ — першых квіткоў, на якіх абазначаны назвы перыядычных выданняў, на якія мы падпісваемся. Выбіраць ёсць з чаго! Паштары і распаўсюджвальнікі друку прапаноўваюць нам ладны том, дзе па розных галінах ведаў пералічаны газеты і штодзённыя, часопісы тоўстыя і тонкія, ілюстраваныя, дзіцячыя, рэфератыўныя, вузкі спецыяльныя і папулярныя. Чытач такі ўжо чалавек — як толькі адчуе магчымасць падпісацца на «усё», то нават губляецца: і гэта вартае, і тое карыснае, і яшчэ ёсць цікавае. Ды «ўсяго» не выпішаць!

І тут пачынаецца пара выбару. Адно газет і часопісаў з'яўляюцца традыцыйнымі ў нашай сям'і, і характар іх мяняецца толькі з узростам дзяцей: у мінулым годзе ты даставаў з паштовай скрынкі «Вясёлку» і «Весёлыя карткі», а сёлета дзевяццаць выпісаць «Бярозку» і «Пионер»... Што яшчэ зменіцца! Падумай.

Падумай добра. Каб не было ў 1972 годзе выпадкаў, з якімі мы, рэдакцыйныя работнікі, сутыкаемся, на жаль, не так рэдка. Раптам чужы ў тэлефоннай трубку ўсхваляваны голас: «Я паглядзеў учора ў тэатры спектакль... Гэта ж!.. Пра гэта нельга не пісаць!.. Вы ж газета!» Нямка, але даводзіцца адсылаць такога гарачага прыхільніка тэатра да... падшыўкі «Літаратуры і мастацтва»! Бо і сапраўды, бывае, пра які-небудзь спектакль «нельга не пісаць» і за добры месяц да званка артыкул знайшоў сваё месца на газетных старонках. Або завітае ў рэдакцыю літаратар і сжажа, што вось атрымаў ён кватэру ў мікрараёне, і ўсё добра было б, калі б не тыя праблемы, што літаральна кідаюцца ў вочы кожнаму жыхару «Усходу-2»... «Разгарніце, калі ласка, нумар нашай газеты», — адказваем. Разгортваем, чытае, паціскае плячым, усміхаецца: маўляў, гэта ж мае думкі, гэта тое самае, аб чым гавораць жыхары «Усходу-2»... Значыцца, не чытаў газету літаратар-наваасёл. Значыцца, не выпісвае ён «Літаратуру і мастацтва».

Не, нашы нататкі не пра тое, каб чытачы адмовіліся ад іншых выданняў і падпісаліся толькі на «ЛіМ». Зразумела, мастаку патрэбны і «Творчество», і «Искусство»; кінематографісту — «Советский экран» і «Искусство кино»; кампазітару — «Музыкальная жизнь» і «Советская музыка»; пісьменніку — літаратурныя выданні. Правільна! Хай першэдынка, якая ранішай паступае ў наш дом, нясе шырокую інфармацыю, далучае нас да праблем шматнацыянальнай культуры краіны. Ды толькі давайце не забываць на тое, што не ведаючы свайго, мы не можам добра зразумець і суседзяў. Пакуль што Беларусь не мае, як скажам, Украіна, спецыяльных часопісаў па музыцы, тэатру, выяўленчым мастацтвам. Калектыв рэдакцыі «Літаратуры і мастацтва» не цешыць і не супакойвае сябе думкай, быццам на старонках нашай газеты дзвецца дастаткова шырока гляд дзейнасці артыстаў, пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў, кінематографістаў, архітэктараў. І ўсё ж газета — фактычна адзіна ў рэспубліцы выданне, якое абавязана і імкнецца аператыўна асвятляць літаратурнае і культурнае жыццё Беларусі. Наш надзённы клопат — паглыбленне ў справы творчых саюзаў і народнай творчасці, абмеркаванне стану і развіцця аматарскай сцэны, хораў, танцавальных калектываў. Мы будзем і надалей прапагандаваць наліні мастацкай літаратуры, лепшы вопыт бібліятэкі і дамоў культуры, народных тэатраў і аматарскіх кінастудый, музычных ансамбляў і гурткоў жыванісы і скульптуры.

Мабыць, кожны, каму дарагія названыя формы асвятлення культурнага жыцця рэспублікі, разумее, што выпісаць «ЛіМ» варта. Сярод сталых чытачоў нашай газеты ёсць сапраўдныя энтузіясты сваёй справы — на старонках леташніх нумароў і гэтага года вы сустракалі іх выступленні. Яны ўступаюць у творчыя спрэчкі, дзеляцца асабістым роздумам і назіраннямі, даюць трывожныя сігналы, калі недзе ствараецца незадавальняючае становішча... І першае, што адчуваеш, чытаючы допіс такога чытача: ён — стаў падпісчык газеты, ведае, што па цікавым для яго пытанні пісалася раней.

Прыемна мець такіх чытачоў! Спадзяёмся, што і ў будучым годзе яны застаюцца нашымі сябрамі. І завярбуюць новых падпісчыкаў, дапамогуць «Саюздруку», вялікаму атраду распаўсюджвальнікаў прапагандаваць і «Польмя», і «Беларусь», і «Бярозку», і «Малодосць», і «Неман». І абавязкова спытаюць калегу, суседа, сябра: «А ты — падпісаўся?» І назавуць і газету «Літаратура і мастацтва».

НА ЦІХІМ БЕРАЗЕ ДНЯПРА...

Чацвёрты рэспубліканскі семінар творчай і навуковай моладзі

Чацвёрты рэспубліканскі семінар творчай і навуковай моладзі пачаўся дзятэрмінова яшчэ ў аўтобусе... У гарадах развіцця сучаснай кінематографіі схліснуліся маладая паэтэса і кінасцэнарыст. Тэмы гэтай ім Хапіла амаль на ўсю дарогу да Оршы.

А за вокнамі аўтобуса — цудоўныя беларускія разлогі. На пукатых узгорках чарнеюць хвойныя лясы, бліжэй да пашы выбягаюць ужо налітыя золатам і чырванню бярозы. І палі, палі, палі — скошаныя, расча-

саныя плугамі, падобныя на вялікія кавалі вельвету...

Сёлетні семінар адрозніваецца ад папярэдніх тым, што ў ім, акрамя пісьменнікаў, музыкантаў, актёраў, мастакоў, архітэктараў, удзельнічаюць маладыя вучоныя. І гэта, канечне, натуральна. Бо ўзвемныя кантакты «фізікаў» і «лірыкаў» заўсёды карысныя як для адных, так і для другіх.

Чацвёрты гадзіны імуць аўтобус. І вось Орша... На галоўнай плошчы шмат народа. Моладзь піянеры з іветкамі!

Нас сустракаюць хлебам-соллю. Гучыць музыка. Нехта з «семінарыстаў» налаўжартам кажа:

— Ну, хлопцы, спытаем ся-

У МЯНЕ ў руках пудёўка таварыства «Веды». Над профілем роднага Глыча і сямродкай цыдукова-тэхнічных дасягненніў накрэслены два выразныя словы: «Веды—народу». Я часта думаю над глыбокім сэнсам гэтых простых, усім зразумелых слоў. На самай справе: што можа быць больш высакародным, больш гуманым за далучэнне народа да ведаў? Веды—гэта святло, крылы чалавека, адзіны з самых дарагіх здабыткаў.

Вось чаму нельга не адчуваць грамадзянскай адказнасці, не адчуваць хвалевання, калі табе дазваляюць даяраваць данесці да пэўнага кола людзей вядомыя для цябе ідэі. Гэта вялікая адказнасць. Трэба ўвесці час рыхтаваць сябе, пазнаваць новыя і пераасэнсоўваць старыя факты, вывады і праблемы. Інакш нельга: не ведаеш—не скажаш.

Але размову я хачу весці не аб лектарах і лекцыях—аб слухачах, аб тых, з кім сустракаешся ў час лекцыі і пасля лекцыі.

Часам я не называю тут канкрэтных прозвішчаў, калгасаў, населеных пунктаў. Чаму? Ды таму, што лектар, размаўляючы з аўдыторыяй, не бярэ, не можа, ды і не павінен браць на аловак: хто, дзе і што запітаў у яго?

Успамінаецца выпадак, які здарыўся на лесаўчастку ў Асіновіцкім раёне. Быў абедзённы перапынак. У невялікай зале, якая бывае і ленысім пакоем, і сталовай, і месцам гульні ў даміно, сабраліся рабочыя. Зайшоў мужчына ў белай сарочцы, з даўно няголеным рыжым ішчадзінем.

— Ведаем мы іх,—наўмысна гучна сказаў ён, сеўшы на падаконнік.—Зараз пагаворыць і наглядзе грошчкі ў ішчэнь...

Гэта, вядома, адносілася да мяне, лектара. На імгненне нашы позіркы сустрэліся і «крытык», павярнуўшы галаву на дзевяноста градусаў, стаў глядзець праз плячо ў агарод. Присутныя прыціхлі. Такая «шчырасць» яўна збянтэжыла не толькі мяне.

— Заліў вочы!—ішнула жанчына.

Яе падтрымалі іншыя, і «крытык» дэманстрацыйна выйшаў. Ён праседзеў усю лекцыю ля дзвярэй; ці слухаў ён, ці чуў што-небудзь—не ведаю, але ісці яму ад людзей не было куды.

Канечне, ж, ці пра якія каардынацыі «крытыка» заводзіць гаворку не варта было. Тым больш, што асцярожныя людзі глядзелі і слухалі даверліва, з цікавасцю.

— Сапраўды,—сказаў я,—праца лектара, як і любая іншая праца ў нашай краіне, аплачваецца.

— Правільна. Ды што там казаць!—чулася з залы.

Зразумела, непрадбачаны дэялог прымусіў мяне на хадзе змяніць наметаную загадзя схему гутаркі. Хоць выступленне планавалася на міжнародную тэму, атрымаўся крэп да пятаў унутраных, мясцовых, асабістых. Вельмі часта міжнароднік вымушаны, адзвацца на пытанні юрыдычныя, гаспадарчыя, прафсаюзныя. Людзі хочучы ведаць усё. Вось падымалася з лаўкі здаровы чырванатвары мужчына—пыталец:

— Да якога часу ў нас будуць гандляваць з-пад прылаўка?

— Сапраўды. Калі па блату, ды

тага зла. І сядзіць яна ў тым, што наша прамысловасць, на жаль, яшчэ не можа даць неабходнай колькасці, якасці і асартыменту тавараў, якія задаволілі б запатрабаванні большасці насельніцтва. На самай справе: ці ёсць неабходнасць купляць зараз з-пад прылаўка, скажам, соль, запалкі, хлеб? Няма. Значыць, галоўнае—выпускаць прадукцыі больш, што залежыць ад працоўных намаганняў усіх і кожнага з нас.

Довады былі ўспрыняты і зразуметы правільна. Але «атакуючы» пытанні не скончыліся. Ад гандлю

складанае кола абавязкаў, больш сур'ёзныя задачы, больш разнастайныя запатрабаванні і планы, скажам, у старшын калгасаў. Яму, калгаснаму старшыні, даводзіцца штодзень дбаць аб вялікай шматгаліновай гаспадарцы, на чале якой стаіць і разам з тым—аб асабістых патрэбах калгаснікаў.

Дарэчы, ездзячы з лекцыямі па Беларусі, я заўважаў, што за апошнія гады на гэту неспакойную пасаду, як правіла, вылучаюць людзей маладых, энергічных, аднаваных, выхаваных. Вось Леанід Васільевіч Казакоў. З ім, старшынёй калгаса «Віцебскі рабочы», што ў Лёзненскім раёне, мне давялося нядаўна пазнаёміцца...

— Людзі павінны сабрацца крыху пазней,—сказаў Леанід Васільевіч, жадаючы апраўдацца за тое, што пачынаў у прызначаны час не ўдалося пачаць.—Пара такая...

Сонца заходзіць. У перадвечэры прахалодзе задалі камары. Леанід Васільевіч прапанаваў прайсці, паглядзець вёску Замшына.

— Выводзяць мяне з цярпення гэтыя платы,—гаворыць старшыня.—Ніяк рукі не даходзяць. Але ўжо на праўленні наменці: зламаць усе старыя платы і паставіць адзіную аграрную для ўсіх. Самі разумееце: дзе ў сям'і ёсць мужчына, там і плот мацнейшы. А жывуць у нас і адзінока жашчыны, старыя... Яшчэ. Да многіх у суботу наезджае гасцей поўная хата. З горада. Іншы раз і крыўдна сталовіцца: тут нарадзіліся, а працуюць недзе. Я разумю, прамысловасць таксама людзі паграбныя. Але ж трэба справядліва падыходзіць. Я асабіста без усялякай рысоўкі скажу: у горадзе жыць не хачу. Пляч гадоў ужо аграномам адпрацаваў. Былі крутыя часы. Але, відаць, душа ў мяне сельская. Люблю зямлю. Не па пасадзе. Цяжкасцей, самі разумееце, хоць адбаўляй. Асабліва для мяне — першы год старшынствую. Веды-ведамі, а вопыт, як капа да масла...

— Не саромцеся,—кажу,—раіцца з людзьмі. Яны дапамогуць.

— Гэта я раблю,—суб'ядседнік злёжку ўсміхнуўся.—Але не заўсёды ёсць час хадзіць за парадамі. Колькі разоў на дзень трэба рашэнні прымаць неадкладна.

Я ведаю добра, разумю ўнутраны стан свадарожніка: яму хацелася надзяліцца запаветнымі думкамі. Не апраўдацца перад ім за-нешта, а проста выказацца.

[Заканчэнне на 4-5 стар.]

М. НАПРАСАЎ

СУСТРЭЧЫ Ў ДАРОЗЕ

НАТАТКІ ЛЕКТАРА

па-знаёмству, дык можна купіць, што хочаш,—падхопілае адна з жанчын а добрым адкрытым тварам.

— Воціна прыгожыя, і тыя не купіш без блату!—з лаўкі ля акна ўскоквае дзяўчына.—Я ведаю, калі па базу заявіцца жонка або цешча якога-небудзь начальніка, дык для іх усё ёсць, а калі...

— Ды ты ж сем пар боцікаў маеш.

Шпілька, відаць, была дарэчы: многія заўсміхаліся. Я ўжо ведаў, што дзяўчына працуе буфетчыцай мясцовай сталовай, таму спытаў:

— Вы таксама тавары адпускаеце па блату?

— Я—іншая справа. Што я? Што наша сталова? Гэта—драбяз...

Не, абараняць паршальніккаў савецкага гандлю, рознага роду «даставаляў», якіх у нас яшчэ вельмі многа, я не збіраўся. Давялося затраціць час на выяўленне галоўнай прычыны гэ-

размова перайшла на работу мясцовых прафсаюзнай і партыйнай арганізацый, крытыкавалі і тую і другую за слабы кантроль, за тое, што рэдка праводзяцца сходы, не заўсёды своечасова выдаецца спецадзёнка, сельсавет сямі-таму прамерна доўга адпускае неабходны шыфер...

Дзве з палавінай гадзіны працягвалася гутарка. Не думаю, што мы з майстрам цэха і старшынёй сельсавета на ўсе пытанні здолелі адказаць пераканаўча. Аднак падобныя гутаркі яшчэ і яшчэ раз пацярджваюць лекцыйскае ўказанне аб неабходнасці пэнага і рэгулярнага кантакту кіруючых асоб з масамі. І не абавязкова кожную просьбу задавальняць. Важна растлумачыць людзям прычыны тых або іншых непажаданых з'яў, шпілкі ліквідацыі іх.

Канечне, няправільна думаць, што падзённыя клопаты абцяжарваюць толькі радавых працаўнікоў. Больш

МЫ НА РАДЗІМЕ Пятра Глебкі, Уздзеншчына — край цэлага сузор'я беларускіх пісьменнікаў. У вёсцы Вялікая Уса нарадзіўся і Пётр Фёдаравіч. Прайшоў увесь сялянскі ўніверсітэт — ад пастушка да аратага, потым скончыў і Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, стаў вядомым беларускім паэтам, акадэмікам. А сёння Літвянскай сярэдняй школе, дзе дзядуца дэмакратыі-пісьменніка, указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР прысвоена імя Пятра Глебкі.

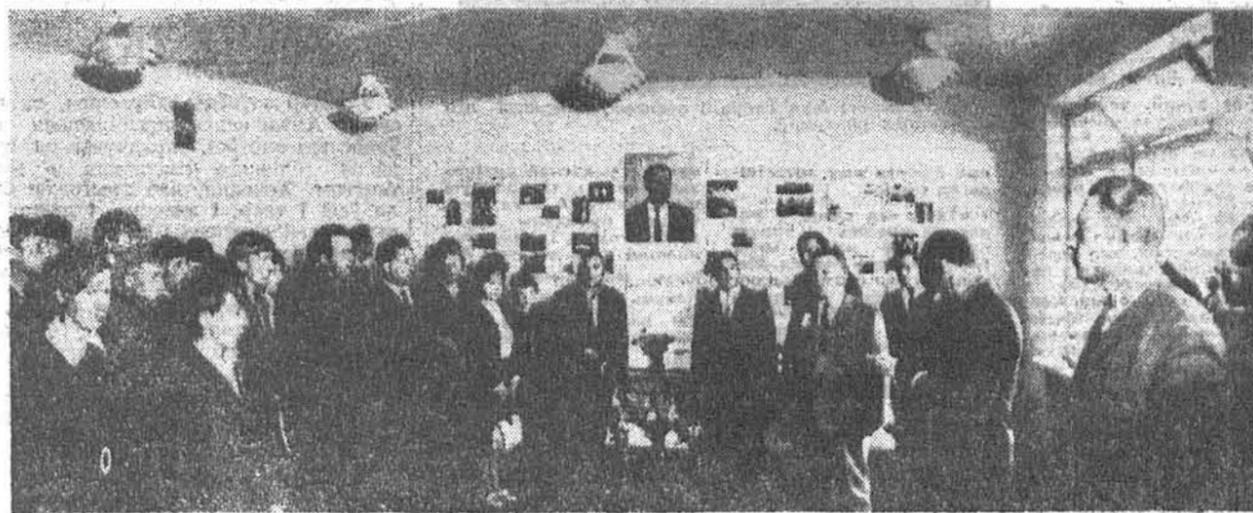
Урачысты вечар, прысвечаны адкрыццю літаратурнага музея імя славаўтага земляка ў Літвянскай школе, адкрывае сакратар Уздзенскага райкома партыі В. М. Лойка. Затым гаворыць старшыня Вярхоўнага Савета БССР пісьменнік Іван Шамякін. Ён расказвае пра свае сустрэчы з Пятром Фёдаравічам, пра ягоную шчырую спагаду да людзей, пра любоў да радзімы, пра яго вялікія заслугі перад беларускай савецкай літаратурай.

— Далёка за межы пайшло наша беларускае слова, — кажа Іван Шамякін, — і адным з яго майстроў быў Пётр Глебкі.

Ад праўлення Саюза пісьменнікаў БССР выступае намеснік старшыні праўлення паэт Анатоль Грчанікаў. Ён выказвае спадзяванне, што тую вялікую кагорту беларускіх пісьменнікаў, якую дала Уздзеншчына, папоўніць хто-небудзь з тых, хто вучыцца сёння ў школе, якая носіць імя Пятра Глебкі.

Светлыя і прасторныя класы. Святочна аранжыраваныя з букетамі кветак, прыйшлі першакласнікі ў сваю дзесяцігодку. Некалі Пётр Глебкі хадзіў пехатою ў пачатковую Уздзенскую школу. Ды і ў Мінск першы раз прыйшоў гэтак жа — паступаць у педтэхнікум.

Быў малы, налі кулі світалі ў лязніках ля вясковых акаліц.

У ШКОЛЕ ЯГО ІМЯ

Землякі ішаноўваюць памяць Пятра Глебкі

А сёння — і я ўжо сталы,
А сёння — і я камсамалец.

Дырэктар Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР доктар гістарычных навук В. К. Бандарчык расказвае аб тым вялікім укладзе ў развіццё беларускай навукі, які зрабіў акадэмік Пётр Глебкі. На працягу 12 год Пётр Фёдаравіч працаваў дырэктарам гэтага інстытута. Ён шмат зрабіў для папулярызацыі і даледвання беларускага фальклору. Таму пажадана, каб і вучні Літвянскай школы, шануючы памяць выдатнага вучонага, прысвяцілі свой вольны час збіранню багатых узораў народнай

творчасці свайго раёна. Пётр Глебкі бязмежна любіў беларускую народную творчасць, любіў сваіх землякоў.

І вось ужо гучаць вершы. Іх чытаюць землякі Пятра Фёдаравіча — паэты Антон Бялевіч, Анатоль Астрэйка.

Са словам падзякі да ўсіх присутных звярнулася жонка Пятра Фёдаравіча Ніна Іларыёнаўна. Яна абяцае дапамагчы музею новымі матэрыяламі, звязанымі з жыццём і творчасцю Пятра Фёдаравіча.

Пісьменнікі перадалі музею бібліятэчку кніг з даравальнымі аўтографамі.

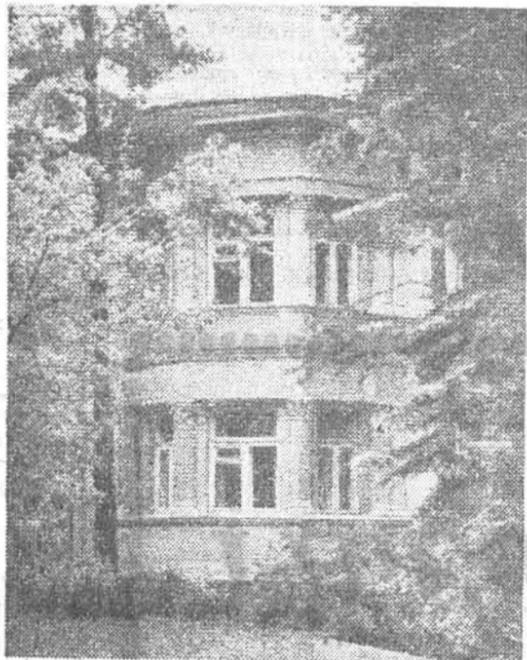
Школа імя Пятра Глебкі... Ускваляванымі былі выступленні сакратара камсамольскай арганізацыі школы Любы Аляхновіч і завуча школы Паўла Іосіфавіча Махнач, які, дарэчы, прачытаў свае вершы, прысвечаныя Пятру Фёдаравічу.

...Доўга не адыходзяць вучні ад стэндаў музея, на якіх адлюстраваны этапы з жыцця і творчасці Пятра Глебкі. Яны як бы чуюць ягоны голас:

Я з вышнімі дзесятага паверха
Зірнуў навокала... І цэлы свет
Паўстаў перад мной:
адзенуль верхам
Праехалі калгаснікі, прайшлі
Са школы шумнага чароднай
вучні.

Сцяпан МІСКО.

ХТО НЕ ВЕДАЕ гэтага зацішнага, утульнага, клепатліва дагледжанага нуточна нашае сталіцы, што схавана за анэдэмічнымі гмахамі-карпусамі, адгарадзіўся імі ад шумнага праспекта. Здавалася б, даўно тут усё вядомае, знаёмае, мо па колкі разоў бачанае, чутэ...

Дом пісьменніка. Тут прайшлі апошнія гады яго жыцця...

Але гэта толькі здавалася... Кружыць нінамаера вакол мінскай сідзібы Коласа, дае нам магчы. масць яшчэ і яшчэ раз пабачыць той сад, што вырастаў паэт, паглядзець на тыя сцяжынкі, па якіх ён хадзіў, на тыя месцы, дзе ён любіў пасядзець у глыбокай развазе і раздуме, а дыктар тым часам аспавядае пра былога гаспадара, клепатлівага, дбайнага, рупнага, што любіў уставаць разам з сонцам, да свеццем...

Ідзе тэлеперадача, прысвечаная памяці народнага песняра Беларусі Янку Коласа.

На экране — народны паэт Пятрусь Броўка. Успамін яго цёплы, краінальны.

Пасля невялікай перабыўні — праходзіць на экране аспавяданне нас у сад, на запаветную мясціну, дзе растуць, набіраюць моцы тры дубы і стаяць бярозкі. Між іх чакае з вельмі знаёмым абліччам — Янку Коласа.

Сын паэта, Даніла расказвае пра гісторыю гэтых трох дубоў і бярозы. Іх пасадзіў паэт у гонар сваіх сыноў і шчырай спадчыны — жонкі Марыі Дзмітраўны. Пасадзіў іх не адразу. Спачатку два дубы і бярозку, трэці дубон — пасля. Усё чакаў сына Юрку. Не верылася, што ён загінуў на фронце. І толькі, калі пераканаўся, што гэта праўда, пасадзіў трэці...

Змяняецца расказ за расказам, успамін за успамінам, надзея за надзеяй, на экране усё новае і новае апавядальнікі... П. Ліп Пестрак, Мікола Аўрамчык, Кандрат Крапіва, Сяргей Грахоўскі... Ножнае слова, ножны успамін іх сагрэты шчырасцю і цеплынёю. І гавораць яны пра Коласа, які пра жыццё.

«Коласу дом — гэта незвычайны Дом-музей... Гэта жыццё музей. Тут усё расказвае, гаворыць, аспавядае пра паэта; і паранчы, прыгладжаныя яго рукою, і масніцы, прыціснутыя яго важкім крокам... Здаецца, ён дзесьці тут, у зацішным садку, у палоне сваіх мудрых думак і развага... Гэтан гаворыць Сяргей Грахоўскі. Яго словы найлепш вызначылі характар усёй перадачы.

На Беларусі тэлебачанні ўжо стала добрай традыцыяй штогод паводзіць перадачы з Дома-музея Янку Коласа.

Але таёй усхваленай, у нечым цягнёўнай перадачы пра Коласа яшчэ не было. А гэта не — сцэнарыст Вянкарам Ніфавоў і рэжысёр Яўген Шабан.

У ёй нібы усё трыаўнізна, нескладана — жы, воё слова тых, хто вельмі Коласа, чаргавалася з невялікімі перабіўкамі з музея і саду і усё. Усё. Але разам з тым нікога выпадковага, ні каментарна адным дыханні. Ніхто з аспавядальнікаў не паўтараўся, ножны гаворыў

СЦЯЖЫНКІ, ПА ЯКІХ ХАДЗІЎ ПАЭТ

Гэтыя дрэвы былі сям'ямі песняра, сведкамі яго паэтычных раздумяў.

пра блізкае яму, што ішло ад сэрца.

«Твой сад цвіце у радаснай краіне» — таную паэтычную назву мела перадача пра Коласа. Менавіта гэты паэтычны радок з верша лаўрэата Ленінскай прэміі Пятрусь Броўка стаў лейтывам усёй тэлеперадачы.

Цвіце у радаснай краіне запісана на сіхронную кінастужку. А гэта значыць, пройдуць гады, дзесяцігоддзі, і новыя пакаленні тэлегледачоў будучы мець магчымасць пачуць гэты усхвалены расказ-успамін пра песняра зямлі беларускай.

Ул. СОДАЛЬ.

АДВЕЧНАЕ, ЯК РАДЗІМА...

ТАК называўся артыкул, прысвечаны праблемам развіцця беларускага ткацтва, надрукаваны ў «Ліме» 2 ліпеня г. г. З паводу гэтага артыкула рэдакцыя атрымала пісьмо з Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР:

«Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР разгледзела пытанні, узнятыя ў артыкуле «Адвечнае, як Радзіма», і паводле аб перспектывным плане развіцця беларускага народнага ткацтва і выкарыстанні талентаў народных умельцаў — ткачоў.

За апошнія гады спецыялісты інстытута «Белмясцпрампраект» і Упраўлення мастацкай прамысловасці правялі канкрэтную работу па прыцягненні да работы пры прадпрыемствах беларускіх ткачоў-умельцаў, выкарыстанні народнага арнаменту пры распрацоўцы новых відаў тканых вырабаў.

Лічыць, што ткацкія фабрыкі міністэрства, якія выпрацоўваюць штучныя тэкстыльна-галантарэйныя вырабы, павінны выкарыстаць традыцыйны беларускага народнага ткацтва пры стварэнні новых відаў малюнкаў і перапліценняў для жакардавых машын, для чаго павінны сістэматычна выяўляць і вывучаць лепшыя работы народных умельцаў і беларускі нацыянальны арнамент.

Вырабы, якія выпрацоўваюць ткацкія фабрыкі міністэрства, не адносяцца да мастацкіх прамыслаў.

Развіццё беларускага мастацкага ткацтва ўскладзена на Упраўленне мастацкай прамысловасці.

ці, якое базіруе сваю работу на выяўленні і далейшым развіцці народнага таленту ў ткацтве за кошт выяўлення і прыцягнення да работы шырокіх мас народных умельцаў — ткачоў і стварэння для іх неабходных вытворчых умоў на прадпрыемствах і на даму.

Паводле звестак на 1.07.71 на фабрыках працуюць 348 умельцаў-надомнікаў — ткачых у розных раёнах Беларусі, а таксама арганізавана вытворчасць ручнога мастацкага ткацтва непасрэдна на фабрыках (Мазыр, Чачэрс, Ізалец і інш.).

У 1971 годзе намечаны мерапрыемствы, накіраваныя на пашырэнне асартыменту і павышэнне аб'ёмаў вытворчасці на мастацкім ручным ткацтве.

Значна ўзбагаціўся асартымент тканых вырабаў за кошт больш шырокага ўжывання рознай сыравіны (трыснёг, чарот, саломы) у адпаведнасці з патрабаваннямі сучаснага інтэр'ера, у сувязі з гэтым павялічыўся попыт на вырабы ручнога ткацтва. У выніку ў 1972 годзе намечалася павялічыць аб'ём вытворчасці да 500 тысяч рублёў замест чаканага ў 1971 годзе — 350 тысяч рублёў.

На нашых буйных фабрыках мастацкіх вырабаў створаны эксперы-

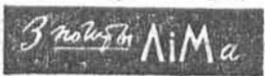
ментальныя лабараторыі пад кіраўніцтвам галоўных мастакоў.

У лэтах выяўлення і прыцягнення для работы на фабрыках народных майстроў, а таксама пашырэння асартыменту, прадпрыемствамі і ўпраўленням штогод праводзіцца конкурс на стварэнне лепшых узораў сувеніраў прыкладнага мастацтва.

Для выяўлення і адраджэння народных традыцый у вытворчасці тканых вырабаў інстытут «Белмясцпрампраект» штогод праводзіць у тэматычным плане пошукавыя работы па павышэнні стану народнага мастацтва, мастацкіх прамыслаў і збор беларускага народнага арнаменту, распрацоўку малюнкаў на тканых вырабах і ўкараненне іх у вытворчасць.

За 1970 год інстытут распрацаваў 5 малюнкаў і заправачных разлікаў на вырабы жакардавага і перабортнага ткацтва для Слонімскай і Кармянскай тэкстыльных фабрык і Віцебскай фабрыкі мастацкіх вырабаў. У 1971 годзе будзе распрацавана 6 малюнкаў і заправачных разлікаў на вырабы жакардавага ткацтва.

За п'яцігоддзе тэкстыльная група інстытута «Белмясцпрампраект» будзе ўкамплектавана дысанатарамі і тэхнолагамі для аказання мета-

ТЭАТР ПАЧЫНАЕЦА З ВЕШАЛКІ

У тэатр заўсёды збіраецца, як на свята. Апрача таго, прыбіраецца ва ўзніслым настроі, прадчуваючы радасць блізкага спаткання з мастацтвам. Хочацца, каб прыгожае было ўсё: і твар, і адзенне, і душа, і думкі (хай даруюць мне чытачы міхвольныя плагіят).

Падыходзіш да ярка асветленага ўваходу, прад'яўляеш білет і трапляеш... Ну, вядома, перш за ўсё трапляеш у гардэроб. А там чарга — не прадыхнуць. Наб жа толькі зіймой! А то і летам, сабідва ў непагодныя дні. Убачыўшы на небе хмары, прад-

бачлівы глядач бярэ з сабой плашч або парасон. Але адміністрацыя тэатра не праяўляе такой жа прадбачлівасці і пакідае ў вешалцы самую мізэрную колькасць гардэробшчыц, якія да таго ж адмаўляюцца гэты парасон прымаць.

У антракце той жа прадбачлівы глядач не падыходзіць і блізка да буфета, каб не псаваць сабе нервы. Але ж бывае, што чалавек пакутуе ад смагі і яму вельмі, вельмі хочацца вышчы выратавальны глыток ліманяду. Тады ён становіцца ў хвост доўгай чаргі і цярыцца чакае, пакуль буфетчыца няспешна, з найвялікшым пакуццём уласнай годнасці абслугоўвае тых, хто здолеў раней апынуцца лі прылаўка (можа, пакінуўшы залу ў той час, як апускатлася заслона, а можа, і яшчэ раней). Пакуль дойдзе чарга да нашага іўв'ішнага бедлага, столікі, што паставалі ўвесь антракт, аказваюцца густа заселенымі, шклянак не хапае, і ён носіцца з доўгачаканай бутэлькай ліманяду з канца ў канец буфета, а ў гэты час ужо звініць трэці званок, і яму награжае страта законнага месца ў партэры. Яго слэбры па нішчасці

[Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.]

СУСТРЭЧЫ Ў ДАРОЗЕ

Мені за гадзіну праягвалася наша з Леанідам Васільевічам незадаваная размова. Але і за гэты кароткі час нельга было не адчуць у ім думачага чалавека, клепатлівага гаспадара, спецыяліста ў пошуках. Ведаў я: такія людзі не губляюцца перад цяжкасцямі...

Да гэтай жа каторгі людзей належыць і Мікалай Антонавіч Шчыгельскі. Праўда, узначальвае ён калгас «Радзіма» Івадзвіцкага раёна ўжо шостае год.

Размова наша пачалася са скаргі Мікалая Антонавіча:

— Янаў дзень сёння. На рабоце, апрача пастаянных, толькі чалавек сапрак. На закладцы селяжу. Звычайна ж чалавек дзвесце працуюць.

— Яшчэ моцныя традыцыі? — Раней і ў рэлігійныя святы працавалі. Але забіла наваліўшай дваіх у святы, як кажуць старыя, дзень. І перасталі хадзіць.

На хвіліну ўсталявалася цішыня. Першым яе парушыў мужчына, што стаяў у дзвярах канторы; у яго, відаць, была нейкая справа да старшыні.

— Гэта сын Антонавіча тады загінуў... — уданладніў ён.

Старшыня злёгка кінуў схіленай над сталом галавой: боль па дзіцяці яшчэ не ўлёгся.

— Я на малакавозцы працаваў тады, — прыгадаў мужчына. — Еду, дожджык аціх ужо гляджу з кабіны малакавозы — на дарозе чалавек. Палбятэю — побач вельмі бед...

Размова зайшла ў гісторыю, і я ўба-

чыў стрывіно калгаса з іншага боку — гэта быў цікавы да ўсяго чалавек, патрыёт зямлі, дзе працаваў, любіў і ведаў зямлю глыбока, не толькі як земляроб. Ён расказаў мне аб тым, што цэнтр калгаса, сяло Выганашчы, паводле падання, было месцам, куды памешчыкі зганялі непакорлівых палешукоў, з якой цяжкасцю раней адваіўвалі ў балот і апрацоўвалі зямлю, як уласныя вочыны магнат Агіньскі прымусяў тых жа сляян з рыдлёўкамі ды тачкамі будаваць трохкіламетровы канал ад Выганашчаў да возера Выганашчаўскае. Магнат любіў пахваліцца сваёй «Венецыяй» перад гасцямі, катлаў іх на Ілюмінаваных катэрах, а сляянам нават забараняў рыбу лавіць...

Потым мы ехалі ўздоўж канала, і Мікалай Антонавіч з гонарам расказаваў пра сённяшні дзень краю, пра асушэнне балот, ураджай на былых балотах.

Зайшлі ў Дом культуры, дзе прадставіла чытаць лекцыю.

У фая ўвагу прыцягнуў арыгінальна аформлены стэнд. Назва яго вельмі простая: Выганашчы да 1940 года 1 цяпер. Змест таблічак красамойны і я не стрываўся, каб не пералісаць іх у бланкет.

Вось яны, паказчыкі. Першая калонка — 1940 год, другая — сённяшні дзень:

электрыфікавана	— 340 дамоў
радыёфікавана	— 350 дамоў
настаўнікаў	— 27 чал.
студэнтаў	— 45 чал.
маюць вышэйшую і	
спрэдняю спецыяльную	
адукацыю	— 61 чал.
клубаў	— 1 (на 230 месца)
бібліятэк	— 2 (9 500 экз. ішг).

— Многія з гэтых лібчаў ужо ўстаўраці. — растлумачыў Мікалай Антонавіч. — не адлостравана, хаця б, пенсійная справа. А ў нас цяпер больш 200 чалавек атрымліваюць дзяржаўную і калгасную пенсіі. Раней мы адлічвалі два працэнты на

Одначасова паведамляем, што ўказаны артыкулы абмеркаваны на Ма- стацкім савеце Міністэрства 11.08.71 г.

Намеснік міністра Л. РУСАКОЎ.

АД РЭДАКЦЫІ:

Друкуючы пісьмо з Міністэрства мясцовай прамысловасці за подпісам намесніка міністра тав. Русакоў Л. В., прысланае ў адказ на артыкул «Адвечнае, як Радзіма» В. Говара і Ф. Валадзько, рэдакцыя з задзвальчэнем адзначае, што ўзятыя на старонках друку пытанні далейшага развіцця ткацтва ў мастацкай і мясцовай прамысловасці былі сустрэты з цікавасцю і разуменнем. Усё ж адказ, нам здаецца, недастаткова поўна і ўсебакова адлюстроўвае пытанні і праблемы, закранутыя ў артыкуле.

Перш за ўсё, у пісьме адчуваецца чэкалькі спрошчанае разуменне пастаўленых аўтарамі дыскусійных праблем, якія ўспрымаюцца не як матэрыял, неабходны для далейшага абмеркавання, а як свайго роду рэкамендацыі, абавязковыя для выканання.

Стварэцтва ўражанне, што ніякіх складаных праблем у развіцці беларускага мастацкага ткацтва не толькі амаль не існуе, але і сучаснае становішча не выклікае асаблівага неспакою. Гэта адчуваецца і ў тоне пісьма, і ў пераліку фактаў.

Колькасць ткачоў-на-домнікаў, як паведамляе тав. Русакоў Л. В., павялічваецца, асартымент пашыраецца, аб'ём работ узрасце, Інстытут «Белвешнае, як Радзіма» вядзе пошукавыя работы па вывучэнні стану народнага ткацтва, распрацоўвае новыя ўзоры.

Аднак гэтыя факты не адмаўляліся і ў артыкуле «Адвечнае, як Радзіма». Галоўную ж увагу аўтары артыкула засяродзілі на пытаннях стану і далейшага развіцця сучаснага мастацкага ткацтва. Яны, напрыклад, спыняюцца на магчымых шляхах выкарыстання элементаў традыцыйнага ручнога народнага ткацтва ў машынай вытворчасці. Як жа вырашаецца гэта праблема, у сучасны момант з прыведзенага пісьма ўсвядоміць цяжка. З аднаго боку, тав. Русакоў Л. В. сцвярджае, што «кацыя фабрыкі Міністэрства, якія выпрацоўваюць штурчныя тэкстыльныя і галвантарэйныя вырабы, павінны выкарыстаць традыцыйнае беларускае народнае ткацтва». Але як існуе ж, як раскрываюць аўтары артыкула, і антымастацкае выкарыстанне традыцый. Гэта пытанне па сутнасці па-

кінута без адказу. З другога боку, выклікае недаўменне сцвярджэнне тав. Русакоў Л. В., што «вырабы, якія выпрацоўваюць ткацкія фабрыкі Міністэрства, не адносяцца да мастацкіх прамыслаў». Ніхто не спрачаецца. Сапраўды, машынную вытворчасць нельга аднесці да мастацкіх прамыслаў. Аднак, тэкстыль фабрык Міністэрства мясцовай прамысловасці па сваёй прыродзе, задачах, якія ён выконвае ў жылым і грамадскім інтэр'еры, павінен быць высокамастацкі і моц, несумненна, пэўныя нацыянальныя асаблівасці. Нам здаецца, ён павінен больш пасправажвацца з прадукцыйнай магучых тэкстыльных камбінатаў лёгкай прамысловасці, якая і танней, а іншы раз, чаго грахі таіць, і лепшая па мастацкіх вартасцях.

Яўна недаацэньваецца ў Міністэрстве і значэнне стварэння мастацка-эксперыментальнай базы. Хоць у пісьме ўказваецца, што ана нашых буйных фабрыках... створаны эксперыментальныя лабараторыі пад кіраўніцтвам галоўчых мастакоў, аднак аб іх эфектыўнасці нічога не гаворыцца.

Звычайна на прадпрыемстве працуе толькі адзін мастак і, нагуральна, яму не пад сілу весці эксперыментальна-даследчую работу, збіраць неабходны этнаграфічны матэрыял, апрацоўваючы яго, аналізаваць. Асноўны яго час ідзе на адміністрацыйна-вытворчую работу і стварэнне ўзораў. Вядома ж, у такой спешцы і цяжкіх на-

з'яўленне шэдэўраў разлічваць нельга. Узоры, якія ствараюць мастакі фабрык, пакідаюць жадаць лепшага. Менавіта таму аўтары артыкула ставяць пытанне аб неабходнасці стварэння сапраўды творчых груп на прадпрыемствах або пры Міністэрстве мясцовай прамысловасці.

Справядлівае заўвага! Відаць, прынеслі б карысць узбуджэння мастацка-эксперыментальнага лабараторыі, пры якіх працавалі б не толькі мастакі-выканаўцы, але і этнографы, мастацтвазнаўцы, кваліфікаваныя этнолагі і г. д. Канечне, такая работа патрабуе і стварэння пэўных калекцый узораў народнай творчасці, іх больш дэталёвага вывучэння і асэнсавання.

Наўрад ці можа выканаць значную работу тэкстыльная група інстытута «Белвешнае, як Радзіма». Бо сёння ў яе складзе толькі адзін мастак па ткацтве. Хіба ж ён можа выканаць усё тое, аб чым гаворыцца ў пісьме: весці «пошукавыя» работы па вывучэнні стану народнага мастацтва... збор беларускага народнага арнаменту, стварэнне новых узораў і ўкаранення іх у вытворчасць і г. д. За адзін год гэта «група» стварае ўсяго толькі 5-6 узораў. Гэта вельмі мала. Да таго ж вярта адзначаць, што мастак «Белвешнае, як Радзіма» не мае эксперыментальнай базы, працуе ў адрыве ад прадпрыемства, не ведае мясцовых умоў (гэта проста фізічна не пад сілу аднаму чалавеку). І канечне ж, узоры, створаныя ў гэтых умовах, не заўсёды бу-

дуць адпавядаць высокім мастацка-тэхналагічным патрабаванням.

Нельга пагадзіцца з тым, што ў бягучым пяцігоддзі тэкстыльная група інстытута будзе ўкамплектавана толькі спецыялістамі тэхнічнага профілю. Яны, канечне, неабходныя, але галоўную ўвагу варта ўсё ж звярнуць на праблемы мастацкай распрацоўкі масавага тэкстылю.

У нас ствараецца ўражанне аб поўным поспеху ў галіне ткацтва на прадпрыемствах Украіны мастацкай прамысловасці. Прыцягваюцца да работы ткачы-ўмельцы, выкарыстоўваецца народны арнамент, намечваюцца рэальныя асартыменты і павялічэнне аб'ёму вытворчасці і г. д. Аднак, з адказу цяжка зразумець, што ж канкрэтна прадпрымаецца для палепшэння мастацкага ўзроўню ручнога ткацтва. Бо ў артыкуле выяўлена, напрыклад, тэндэнцыя спрашчэння і збяднення народных тканых рэчэй, якая назіраецца сёння. Гаворыцца аб магчымых шляхах рэальнага палепшэння і стварэння прыняцтова новых сучасных узораў. Што ж думае прадпрымаць у гэтым кірунку Міністэрства? Гэтыя пытанні не знайшлі адлюстравання ў пісьме.

Нам здаецца, яны варта ўвагі. Бо нягледзячы на ўсе дасягненні ў галіне беларускага ручнога ткацтва, становішча тут не вельмі бліскучэе. Майстры, запрошаныя на фабрыкі, не маюць магчымасці займацца самастойнай творчасцю. З дня на дзень яны вымушаны гнаць аднаго і тэй-сама, не могуць знаць прымяненні іншы раз сааб выпрацаванае дзесяцігоддзі каларыстычнае дэраванне (фабрыкі па недаглядзе забеспячэння апарату маюць абмежаваную каларыстную палітру пражы). Таму вырабы, вытканыя для сябе, значна больш цікавыя, чым стандартная таварная прадукцыя гэтых майстрых. Па сутнасці, яны ператварыліся на фабрыках у простых выканаўцаў. Да прыкладу можна прывесці Пінскую фабрыку мастацкіх вырабаў, якая дзе па ручным ткацтве амаль трэць усёй прадукцыі рэспублікі.

Так ідуць справы на фабрыках. Аднак і Украіны мастацкай прамысловасці ўдзяляе гэтаму пытанню мала ўвагі. Тут няма ні аднаго мастака-ткача, ні аднаго этнографа, мастацтвазнаўцы, якія курыравалі б прадпрыемствы і народных майстроў. Патраба ў такой творчай групе даўно наспела.

Яшчэ раз паўтараем, што артыкул аўтараў В. Говара і Ф. Валадзько «Адвечнае, як Радзіма» друкаваўся не як указанне для выканання, а як дыскусійны матэрыял, у якім узняты розныя пытанні развіцця ткацтва. Хацелася б, каб Міністэрства мясцовай прамысловасці ўспрыняло яго менавіта так і павялічыла б не толькі фармальнае абмеркаванне на мастацкім савеце, але і арганізавала б прадстаўнічую нараду з прыцягненнем мастакоў прадпрыемстваў мясцовай мастацкай прамысловасці. Размова, нам здаецца, павінна прыняць творчую накіраванасць.

Імцаца ў залу, на хаду дакоўваючы бутэрброды, і яшчэ некаторы час у пачатку дзеяння заўятых тэатраў даводзіць да знямогі шаласцеце цукерачных паперак.

Пераболышваю? Магчыма, але не вельмі. Няўжо адміністрацыі мінскіх тэатраў і філармоніі не могуць па прыкладзе Масквы і Ленінграда (і, дарэчы, нашага рускага драматычнага тэатра) арганізаваць абслугоўванне ў буфетах так, каб людзі маглі ў час антрактаў і спакойна падыскавацца, і пагутарыць з сябрамі ва ўтульных колах? Варта толькі паставіць на тых ж стодні ліманад і бутэрброды, і кожны сам апаціць бы іх кошт афіцыянтцы.

У канцы спектакля — зноў чарга ў гардэробе. А дзе чарга, там і з'едлівыя ролікі, і раздражнёныя папрокі. Святочны настрой сапсаваны. І гэта не дробязі. Бо калі б вышэйшай была культура абслугі ў тэатрах, можа, людзі часцей адрываўліся б ад экрану тэлевізараў, якія так ласкава свеціцца ва ўтульнай хатняй цэпшыні.

А. АСІНОЎСКІ, інжынер.

К УПАЛІАЎСКЮ «Паўлінку» ведаюць усё. Не столькі саму п'есу, колькі яе трактоўку тэатрам Янікі Купалы. Герой яе ўжо быццам неаддзелены ад іх славытых выканаўцаў — Г. Глебана, В. Платонава, В. Пола, Л. Ружыцкай, М. Дзядзюшкі. Хіба можна ўявіць Агату, якая ўвільваецца ў хаці да Крыніцкіх, без званкі абаранкаў на шыі? Альбо пана Бькоўскага, які б не адскокаў ад някучага самасара, пачынаючы спяваць свой чужды «романс»? Пры адным ўраўненні аб тым, што мы будзем ставіць «Паўлінку», людзі шырока ўсмешваюцца, прадчуваючы радасць сустрэчы са знаёмым вясёлым відэвічам, якое заўважана ў іцкамі закаханых маладых герояў.

А ў нашым жа спектаклі не будзе гэтых імажынаў уцёкаў. Арміююць Якіма, і ўпадзе Паўлінка з крыкам: «Звярні сляпы!» Менавіта так напісаў Купала. Але ці захоўваць гледачы прыняць гэты нязвыклы для іх варыянт? Печальнікі для публікі будучы і нашы дэкарацыі, больш бліжэй да су-

НАПЯРЭДАДНІ ПРЭМ'ЕРЫ

часнага вырашэння. Маладзь, напярэдадні, з задавальненнем успрыме ў спектаклі п'есу «Купалінка» ў новай апрацоўцы і выкананні анісамбля «Песняры». А як старэйшае пакаленне?

На ўсе гэтыя пытанні мы пачнем атрымліваць адказы ў кастрычніку, у вечар прэм'еры, калі павольна распуснецца заслона, зачыненая «Купалінка», выступаючы з найбольш жойтыя дошкі стала, лавак, надлогі і Паўлінка (артыстка Н. Караткевіч) надхопіць сумную п'есу...

А пакуль што — рэцэнруем. Побач з вядомымі, вопытнымі акцёрамі П. Фядзевай, Ю. Гальперынай, С. Бульчыкам, А. Яфрэменкам у спектаклі заняты зусім маладыя артысты, сёлетнія выпускнікі Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Л. Лабуць і А. Гаманюк.

Уладзімір КАРАТКЕВІЧ, галоўны рэжысёр Мінскага абласнага драматычнага тэатра.

Паўлінка і Янікі (артысткі Н. Караткевіч і Л. Лабуць).

песні, а з ліпеня гэтага года — 5 працэнтаў ад прыбыткаў калгаса. Атрымліваецца 25 тысяч рублёў — нямала.

Апошнюю рэпліку старшынні яўна не зразумеў пачуццёва, з кітком у руках, старэнькі:

— А хіба мы не заслужылі, не заробілі?

— Што вы! Якраз і кажу, што правільна зрабілі, павялічыўшы пенсію.

— Гэта правільна, Антонавіч. Многа сілы паклалі ў калгасныя барозны! — навесілеў і прыняў малайшавачы выгляд стары. — Бывала, на працяг дзень выходзіла не вельмі. Але мы не кідалі справы...

— Трэба да налечы дабудаваць Дом Саветаў. — Мікалай Антонавіч мае на ўвазе двухпавярховы цагляны будынак, сцены якога ўжо выведзены: размяшчацца ў ім будуць і праўленне калгаса, і паштовае аддзяленне, і сельсавет — увесь сельскі адміністрацыйна-калгасны комплекс. — Над сяпань мала бетанаваных траншэй, паміж імі ферм цеснаватых, трактараў і камбайнаў прыкупіць не шкодзіць... Клопатаў у старшынні многа. І як

хочацца, узнімаючыся на лектарскую трыбуну, на выдатна вытрымаць свой экзамен перад такімі людзьмі.

Дарчы, экзаменуецца ты нас парознаму.

Узброены свежымі часопісамі, я сядзеў непадалёк ад клуба. Раптам чую за спіной някучнае «здрасце». Паварочваюся: чалавек! Пяць мужчыні. Запрашаю сесці. Садзіцца. Знаёмімся. Заводзім размову. Я заўважаю, што чацвёра маіх суббесіднікаў усё паглядваюць на сіватага дайдаўку.

— А скажы, дарагі, — гаворыць той, — што ты можаш рабіць апрача як... лязком?

Тое, што суббесіднік звярнуўся да мяне на «ты» — гэта няважна. Нават нека для мяне лепш у той сітуацыі. Але бачу: з намерам дапытваецца сівавалосы, астатнія ж толькі позіркамі падтрымліваюць яго.

— Гэта ў янім жа сэнсе?

— А ў вельмі нават простым: ці ўмееш ты нашу сельскую работу рабіць?

— Магу трактар вадаць, аўтама-

— Гэта добра, а вось звычайнай касой ты кіраваць умееш?

Пяць пар вачэй пільна ўпіліся ў мяне: папаўс, галубок!..

— Умею, — кажу.

— І на практыцы можаш паказаць?

— Магу.

— Тады — пайшли...

Перад кожнай лекцыяй хвалюся. Не тое што боюся аўдыторыі — гэту боязь кожны пачынаючы абавязкова перасліць. Хочацца не паўтарацца, сказаць больш зразумела, карацей, глыбей. Цяпер хвалюся ўдвая. З-пад страхі мой экзаменатар выцягнуў касу, з прыбыў ўзяў брусок. Уручыў усё гэта мне. У кутку двара стаяла невядомая кунка травы. Тут мне і трэба было паказаць: быць або не быць!..

Толькі я пачаў мяшціць касу, за спіной пачуў:

— Ты праграў!

Гэта адносілася не да мяне.

Вось каса гатовая. Апусціў яе на траву: «Уж-жы!» — махнуў. Некалькі разоў, а потым з усёго маху клянула каса мураўніную кунку.

— Гэта нічога! — засміліся

«экзаменатар». — Хошць. Ты перамож.

І зацягнуў мяне ў дом, пасадзіў за стол, пачаў частаваць свежым малаком.

...Клуб быў перапоўнены. Аказваецца, мой «экзаменатар» сам, яго жонка, дзеці абабеглі па дварах усё сляло — сабралі аўдыторыю. У час лекцыі ён сядзеў у першым радзе, не зводзіў з мяне вачэй. А скончылася лекцыя — ажывіўся і пытанніямі засыпаў.

Канечне, гэты выпадак яшчэ не дае сапраўднага ўяўлення, наколькі моцна звязаны лектар з народам, яго штодзённым клопатам. Сапраўды народны, на маю думку, той інтэлігент, які беззапаветна, ад усёго сэрца, шукае, знаходзіць і шчодрата аддае людзям усё новае, каштоўнае, важнае. Письменник — кнігі, кампазітар — песні, інжынер — машыны, а лектар — сапраўдныя веды.

КОЖНЫ РАЗ я стараюся пры-
езджаць сюды ўвосень. Люб-
лю гэты куток роднай зямлі
ў такую пару.

Аднёс чамадан я ў свой пакой і
заспяшаўся на вуліцу. Як прыгожа
тут, хоць сёе-тое ўжо адцвіло, сёе-тое
апала. Кіруюся на закінаныя кланю-
вым жаўталістам алеі парку. Даўно
ўжо люблю і гэты парк: усюды тут
нейкая свая ўтульнасць, нейкая невы-
казная лагоднасць.

Мо няма нічога больш прыемнага,
як хадзіць аднаму па асенніх алеях. І
хоць апаноўвае, запаланне ўсё мінор-
ны настроі, усё роўна прыемна гэтак,
навольна, перастаўляючы нагу за на-
гою, брысці па жаўталісту. І хоць ча-
дзевек нават не меў намеру пра што-
кольвек думаць, усё роўна ён не ад-
чэпіцца ад думак. Сама восень — дум-
ная пара. Пад шлох жаўталіста ду-
маеш пра самае дарагое, нават зава-
ветнае.

Спыніўся, затрымаўся я пад куню
кленаў. Дрэвы быццам забяўляюцца
са мною: шпурляюць з самых верх-
ніх жаўталіст, бы хочучы абавязкова
пацэліць у мяне. Такая, мабыць, у
прыроды завядзёнка: абавязкова трэба
пазабавіцца, пагуляцца. Вятрыска,
які лёдзё дыхае ў парку, падхоплівае
лісты, доўга лена кружыць іх у павет-
ры... Люблю, захапляюся я трапяткім
асеннім наваколлем. На момант на-
ват забываюся дзе я і хто я. Толькі
як выйшаў на санаторны тэранкур,
угледзеў на беленны з выразнымі чор-
нымі лічамі камяні, нібы апытом
іеў: я прыехаў лясчыца ў санаторы.

Стрэлілі гадзінніка прыспешвалі
ўжо на абед. Не доўга ўзіраючыся ў
асеннюю далечыню — будзе час,
яшчэ пагляджуся, — спяшаюся.

Іраскочыў кантрольную паркавую
буды. Прабег палацавую браму. Убя-
гаю па лесвіцы ў вестыбуль палаца.
Там людзі ўжо, відаць, даўно гур-
туюцца. Шпацыруюць, гавораць, быц-
цам перад абедан наганяюць апетыт.

Хто гэта? Пасяродку вестыбуля
стаіць ён — пануры, задумлены. Не
то чалавек чаго шукае, не то каго
выглядае. Нехта ж знаёмы... Няўжо
ён? Чалавек узіраецца ў мяне. Гэта
бывае, калі людзі дзе зусім нечакана
сустракаюцца. Трохі ўзімае ацяжэ-
лую ад думак галаву і ў наступны мо-
мант чуо працікае:

— А-а-а!

Вымаўляе чалавек не з усмешкай,
як гэта бывае звычайна пры нечакан-
най сустрэчы, а з нейкай балючай
грымасай на трохі мангольскім тва-
ры.

— Пятро Фёдаравіч Даравіч! — ві-
нуўся я з абдымкамі.

— Сапраўды, гэта быў даравіч! — не
толькі для мяне чалавек.

— Якім ветрам?

— Вольжскім! — стараецца адка-
заць мне ў тон.

Мы да таго загаварыліся, што лю-
ды, якія спяшаліся на абед, пачалі
звяртаць на нас увагу. Мо зварталі
асабліваю увагу таму, што на штрыфе-
лі ягонага пірнака блішчаў значок
дэпутата Вярхоўнага Савета. Не так
ужо і многа з такімі значкамі тут бы-
ло людзей.

Пытаю, дзе пасляўся.

— Во тут, за дзвярыма. Кажуць, у
самым вялікім пакоі. Чуў я: там ка-
лісь Радзівіліха забяўлялася.

— Ведаю гэты пакой. Там алі пяць
ложкаў. Можна б выбраў ты сабе
месца на нявіжскім рынку? Туды,
кажуць, таўсама калісь Радзівіліха
ездзіла.

— Паглядзеў ён на мяне з нейкай
ціплай іроніяй. Памыліў вуснамі і
нічога не сказаў. Але я ведаю, што ён
хацеў сказаць. Хацеў у сваю чаргу на-
выліць працяг мяне дакорам: маўляў,
я агітую яго, каб ён адрываўся ад лю-
дзей.

І намеснік галоўнага ўрача санато-
рыя Пятро Нічыпаравіч Лагін пры
прыёме прапанаваў Пятру Фёдараві-
чу асобны пакой.

— Што вы! Што вы! Пятро Нічыпа-
равіч, дзякую! Я прывык заўсёды
быць з людзьмі.

З Пятром Фёдаравічам усё тая дні
мы былі пераазлучныя. Па праву даў-
няга знаёмага і вельмі часта забягаў
у ягоны пакой. Асеннімі вечарамі мы
падоўгу глядзелі тэлевізар, ці хадзілі
ў кіно. Але як бы там не было, Пятро
Фёдаравіч быў усё роўна як сам не
свой. Я стараўся не адыходзіць ад яго.
Нават у сталовай за адзін стол — мы
цераседзі. Неяк, бы ненарокам, сказаў
ён:

— Разумееш, сёння абед быў смач-
нейшы, чым учора.

— Можна? — амаль згадзіўся я,
хоць абед быў, як заўсёды. Проста
чалавеку хацелася нечага блізкага,
свайго. Мне прыемна было чуць хоць
у падтэксце, што я — тое, «сваё».

А ўчора ўранні, як толькі мы пе-
реступілі парог сталовай (прышлі мы
на сніданак чамусьці вельмі зарана:
у сталовай амаль нікога яшчэ не бы-

ло) — Пятро Фёдаравіч спыніўся ў
дзвярах. Доўга глядзеў на павель, на
кафельны камяні, быццам упершыню
бачыў такое дзіва і нешта сам сабе
шаптаў.

— Гэта ж от тут. От тут! — аж
падаўся ён паміж сталамі да сцяны.

Не разумеў я, што цюкнула ў га-
лаву чалавеку. Ён мо заўважыў, што
здзіўлена я гляджу на яго, бо сказаў
мне:

— Гэта я ўспамінаю. У трыццаць
дзевятым годзе, на другі, ці на трэці
дзень, як нашы войскі прыйшлі, я тут
быў.

Нічога гэтага я не ведаў з біяграфіі
пісьменніка. Ведаў я, што Глебка
змяль разам з нашымі войскамі ішоў
у вызваленчым паходзе, але тое, што
ён тады быў у Радзівілаўскім пала-
цы, чуў я ўпершыню.

— Разумееш, вось тут от стаяў
вялізны стол тарцом да камяна. За
ім і сядзела яна сама.

— Хто?

— Яна сама! Старая Радзівіліха.

Гэтка чапурная, хоць і старая.

І Глебка раскажаў, як яны тады —
а іх было пяць чалавек — глядзелі на
Радзівіліху, як цяпер людзі глядзяць
на тую мошчы, што захоўваюцца ў
сутарэнных касцёла. А тая людзі, што
ўслужылі графіні, быццам з ішага
свету — былі. Адно спадабаліся
тады Пятру Фёдаравічу дзве прыбра-
ны, як царыцы, дзяўчыны. Не хадзі-
лі яны вакол вялізнага стала, а быц-
цам лёталі.

— А хіба Радзівіліхы тут былі і та-
ды, як нашы войскі прыйшлі? — за-
пытваў я.

— Так.

За заслугі ў развіцці беларускай савецкай літаратуры Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў пісьменніку **Вольскаму-Зэйдэлю Вітаю Фрыдрыхавічу ганаровае званне заслужанага дзеяча культуры Беларускай ССР.**

**НА ПАКЛОН
ДА НАРОДНЫХ
ПАЭТАЎ**

У апошні час на могілках, дзе пахаваны народныя паэты Беларусі Янка Купала і Якуб Колас, пастаўлены выдатныя помнікі.

На жаль, толькі нямногім гасцям Мінска вядома, дзе яны. Між тым, многім, хто прыязджае ў сталіцу, хочацца паглядзіць праху народных песняроў. Вось і прыходзіцца спыняць праходжых і пытацца.

Нарэшце, на саміх могілках даводзіцца патраціць час у пошуках месца захавання Я. Купалы і Я. Коласа.

Набліжаецца 90-годдзе з дня іх нараджэння. Надрэнна было б у дзедніку ў на Мінску адзначыць месцы пахавання народных паэтаў, каб сюды прайшлі маршруты шматлікіх экскурсантаў і гасцей горада. На саміх могілках трэба паставіць указальнікі да магіл Я. Купалы і Я. Коласа, як, напрыклад, гэта зроблена ў Кіеве на могілках, дзе пахаваны Леся Українка.

Пажадана, каб былі выдадзены спецыяльныя паштоўкі са здымкамі помнікаў.
Творчасць Янкі Купалы і Якуба Коласа карыстаецца ўсеагульнай павагай і любоўю. Хай жа не зарастае народная сцежка і да месца, дзе пакоіцца прах выдатных сыноў Беларусі.
Ц. ЛЯКУМОВІЧ.

**ВЕРНІСАЖ
АКВАРЭЛІСТА**

В верасні ў выставачнай зале Саюза мастакоў БССР было людна. Шматлікія аматары мастацтва, прадстаўнікі грамадскасці, мастакі, журналісты, мастацтвазнаўцы прыйшлі на адкрыццё выставы твораў аднаго са старэйшых дзеячоў мастацтваў Рэспублікі **Льва Марцівіча Лейтмана.**

Выстаўка акварэляў Л. Лейтмана праводзіцца ў сувязі з 75-годдзем мастака, і на вернісажы з цёплымі словамі да юбіляра звярнуліся старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР **В. Грамына**, намеснік міністра культуры БССР **А. Ванічнік**, народныя мастакі Рэспублікі **З. Азгур**, які разам з Л. Лейтманам вучыўся ў студыі **Я. Пейтэра**, і **В. Цёрно**, які быў вучнем Л. Лейтмана.
Перад прысутнымі выступіў таксама **Л. Лейтман.**

А ПЕРЭТАЙ «Халопка» сёння ў Мінску на сваім стацыянары адкрывае другі сезон Беларускае тэатр музычнай камедыі. Апошняя прэ'м'ера мінулага тэатральнага года гэты спектакль добра прымаўся глядачамі. Гомельскі гарадской Беларускае ў час летніх гастроліў маладога калектыву.

Аўтару гэтых радкоў давялося пазнавацца з прачытаннем партытуры «Халопкі» Дзяржаўным тэатрам музычнай камедыі БССР у час гомельскіх гастроліў калектыву. Не засяроджваючы ўвагі чытачоў на асобных дэталіх выканаўчага майстэрства ўдзельнікаў спектакля, спыняюся на тым, што шчыра вабіць у пастаноўцы аперэты на нашай сцэне або выклікае жаданне спрачацца з яе аўтарамі.

Добра ўжо тое, што тэатр імкнецца ўбачыць падзеі твора «сваімі вачыма». Так, напрыклад, своеасабліва вырашаецца пралог спектакля, у якім асуджаецца прыгонніцтва. Вершы Радзішчава, што гучаць на фоне званой-заклікаў, вельмі ўражлівыя, хоць і ўведзены ў п'есу адвольна. Можна пагадзіцца і з тым, што радзішчэўскія вольналюбівыя радкі гучаць у некаторых іншых эпізодах першай дзеі, калі яны аазяваны з сутыкненнем чалавечай годнасці прыгонных і ляскайскай угодлівасці Еллідзіфора — камердынера графа Кутайсава. Праўда, такое дапаўненне тэксту п'есы часам «фарсіруе» і без таго зразумелую высокую грамадзянскую пазіцыю пастаноўшчыкаў спектакля: ці можна не асудзіць прыгон!

Ідучы па шляху пэўнай дынамізацыі падзей «Халопкі», тэатр дазволіў сабе дапоўніць склад дзейных асоб яшчэ адным вобразам — гусара Дзянісава, сябра князя Мікіты Батурына. Няма падстаў для дыскусіі аб мэтазгоднасці рэдакцыйна-пастановачных змен і там, дзе аўтары спектакля (рэжысёр **В. Вярбоўская**, дырыжор **П. Кірыльчанка**, мастак **А. Марозаў**, балетмайстар **С. Дзячын**, хормайстар **Н. Андросава**) пераставілі месцамі некаторыя эпізоды першай дзеі «Халопкі» або зрабілі купюры. Але ёсць у вырашэнні аперэты на сцэне Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР і тое, з чым, на маю думку, нельга пагадзіцца. Гаворка ідзе пра трансфарміраванне французскай артысткі **Леблан** у актрысу рускага пры-

дворнага тэатра **Батманаву** і гаспадыні атэля **фраў Крошке** — у старую мяшчанку **Феклу Пятроўну**.

Справа не ў тым нават, што ў абодвух выпадках адбыліся страты яркага і вельмі спецыфічнага («іншаземнага» па мысленні, па будове фраз, вымаўленні слоў, інтанацыях) тэкставага матэрыялу і замена яго зусім іншым па характары, змесце і форме падачы. Парушаецца логіка ўзаемаадносін

збавіцца ад існуючых яшчэ, на жаль, аперэтных штампаў. Асабліва трэба падкрэсліць поспех рэжысуры ў складаных масавых сцэнах першай і другой дзей, дзе пастаноўшчыку спектакля добра дапамагае эфектнымі танцавальнымі эпізодамі балетмайстар. Вялікага драматычнага напружання падзей дасягае **В. Вярбоўская** ўражлівым рэжысёрскім выра-

Н. Гайда—Віялета. У артысткі прыгожы голас, які яна выкарыстоўвае з неабходным для складанай партыі майстэрствам. Яна вельмі прывабная, музычная, лёгкая рухаецца.
Цікавы і пераканаўчы вобраз **Кутайсава**, створаны ў спектаклі **Ю. Лазоўскім.** Яго цырульнік-санюнік цалкам адпавядае вобразу кірага і страшэннага імператарскага фаварыта. **Таленавіта** і дасканалы праводзіць артыст мізансцэны з **Еллідзіфорам** — камердынерам **Кутайсава (У. Сердзюкоў)** перад люстрам, а таксама эпізоды на вяселлі **Андрэя Туманскага** і ў пачатку трэцяй дзеі (пошук прытулку пасля ўцёкаў з Расіі).

Да ліку тых выканаўцаў, чыі майстэрства ўзбагачае спектакль, трэба аднесці таксама **К. Лосева** (князь **Мікіта Батурын**), **У. Фаменку** (прыгонны **Мітрусь Нічыпарэнка**), **Л. Мацісава (Фекла Пятроўна)**. Першы з артыстаў удала малюе вобраз гусара-рубакі, які любіць заляцацца, быць душой вясёлай кампаніі, разам з тым ён не пазбаўлены шчырасці і ўмее абуралца нягодніцтвам. Асабліва ярка абмалёўвае **К. Лосеў** свайго героя ў сцэнах гусарскага застолля сярод цыган.

Не вельмі разгорнутую партыю **Мітруся** неспрадна і музычна праводзіць артыст **У. Фаменка**. Мастацкі такт і густ праяўляе і выканаўца партыі **Феклы**. Створаны **Л. Мацісавай** гратэскавы вобраз ідзе не выглядае дакучлівым.

Вобраз **Андрэя Туманскага** — зводнага брата **Мікіты** (сына прыгоннай, якому бацька-князь не паспеў даць вольную) — адзін з самых складаных у аперэце. Выканаўцу гэтай партыі ў спектаклі не хапае інтанацыйнай чысціні спяваў. Артыст не раскрывае духоўнага багацця свайго героя. Нават там, дзе выкананне партыі **Ю. Летавым** не пазбаўлена тэмпераменту і голас артыста гучыць прыгожа, адчуваецца пэўны разрыў паміж спяваннем і сцэнічнай аб'якаваасцю яго паводзін. Вакол робіцца нібы самамэтай, а не сродкам раскрыцця душэўнага стану, адносін да партнёраў і мізансцэны наогул.

Думкі, якія тут выказаны на конт прычтання партытуры «Халопкі» стваральнікамі спектакля на Беларускай сцэне, безумоўна, не бясспрэчныя і не ахопліваюць усіх здабыткаў і недахопаў новай пастаноўкі. Але відавочна, што тэатр імкнецца да творчых пошукаў і на гэтым цяжкім шляху мае пэўны плён.

І. НІСНЕВІЧ.

**ПАРТЫТУРА
І
СПЕКТАКЛЬ**

«Халопка» на сцэне
Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР

паміж графам **Кутайсавым** і іншаземнай артысткай, якую нават гэты царскі сатрап не мог зрабіць сваёй каханкай менавіта таму, што яна падданая іншай дзяржавы. Аталі **фраў Крошке**, паводле партытуры **Стрэльнікава**, вабіў усіх, бо быў на граніцы з Расіяй. Тут **Андрэя** мог зрабіць захады, каб вызваліць **Віялету**, якая, стаўшы яго жонкай, стала адначасова і прыгоннай **Кутайсава**. Тут і **Кутайсаў** пасля забойства **Паўла** і чакае вырашэння свайго лёсу ад новага рускага імператара. Сустрэча ж герояў у тракціры **Феклы Пятроўны** зусім незразумелая і неабгрунтаваная.

Мне здаецца, што не было мастацкай неабходнасці дапаўняць фінал новымі вершаванымі радкамі **Радзішчава**. Пасля ўсім вядомага апошняга нумара пра бразготкі тут гэтак дапаўненне «не гучыць», яно ўспрымаецца як непатрэбная мараль слухачам.

Аднак нельга не адзначыць, што спектакль на нашай сцэне атрымаўся дзейным і пазбаўленым штучных мізансцэн, таннага густу, пустага камікавання (за выключэннем некаторых эпізодаў у фінале). У гэтым адчуваецца перш за ўсё рэжысёрская вынаходлівасць **В. Вярбоўскай**, яе імкненне па-

шэннем фінальнай сцэны ўяўнага вяселля **Андрэя і Віялеты**.

Да творчых здабыткаў аўтара спектакля трэба аднесці і гучанне харавых эпізодаў і мастацкае афармленне пастаноўкі.

Больш дакораў выклікае музычны бок прэ'м'еры «Халопкі», хоць і не ўсё тут залежыць ад дырыжора. Так, напрыклад, пры яўнай дыспрапорцыі ў аркестры тэатра колькасці артыстаў струнных і астатніх груп, бадай, немагчыма дасягнуць гуквай раўнавагі ў акампанементах і складаных сольных інструментальных эпізодах партытуры. Разам з тым, музычны кіраўнік пастаноўкі не дабіўся той нейтральнасці гучання, выдатнай рытмічнасці, яркай змені тэмпаў, агульнай маштабнасці ўвасаблення партытуры, на якія ўвесь час аўтар твора звяртае ўвагу дырыжораў. Адсюль і паспешлівецць у выкананні ўверцюры або першага эпізода сцэны ў палацы **Кутайсава**, і занадта шпаркія тэмпы ў жаночых карагодах, і замаруджанасць, зніжэнне тону ў тых мізансцэнах, дзе размова герояў вядзецца на аркестравым фоне...

Як і ў іншых спектаклях тэатра музычнай камедыі, з якімі мне давялося знаёміцца, самае яркае ўражанне пакідае

з горада. Колькі ўжо разоў прамаршыраваў срод-туд, а яго ўвё не было. Стараў гадзініка, нібы вельмі хацелі ёсці, мінулі да абедзенага часу. Падумалася: мо пайшоў назад той дарогаю, што і туды. Хацеў зноў выхадзіць на «вал» да тае свае алытаны. Мо і ўбачу яго постаць.

Не, не трэба на «вал»! У залачнай засені прысад крочыць ён навольна, павольна, быццам што цяжкае нясе на плячах.

— Пятро Фёдаравіч, дзе ты быў, — пытаю я насустрач.

— Папытай, дзе я не быў. У новай кнігарні пабыў. Такая, брат, што нам трэба псаць і пісаць, каб паліцы яе не пуставалі без кніг. Ёсць дзе і ёсць каму прадаваць кнігі! — захлупіўся новым нясеўсім кніжным магазінам **Глебка**.

— Гэта там купіў? — памкнуўся ўзяць я з яго рук кніжку-брашуру ў мяккай вокладцы.

— Вядома! Карысная кніжка, — нібы даваў мне тлумачэнне, для чаго купіў брашуру **Глебка**. — Я, брат, прыхільнік народнай медыцыны. А гэта напісана практыкам пчалаводам.

— Тым, хто, мабыць, не менш цэбра мёду з'еў, — пакартаваў я.

Глебка крыва глянуў на мяне. Не прыняў майго жарту і мо хацеў запыраць мяне.

— На! На! Паглядзі. Хоць адзін абзац прачытай. Тут усё, як кажа наш брат пісьменнік, «вынакутавана».

— Добра з мёдам і «накутаваць», — не здаваўся я.

Я зразумеў, навошта **Пятро Фёдаравіч** купіў гэтую брашуру. Мо ўпотаў спадзяваўся на які гаючы цуд, які б яго ўратаваў ад цяжкай немачы.

А немач была вядна ва ўсім: у яго нейкай пахляпай паставе галавы, у ягоным ніцым позірку, які блукаў нямаведама на чым і для чаго. Той, хто ведаў **Пятра Фёдаравіча**, не мог не заўважыць ягонай цяпер цяжкай паходкі. Раней яго ногі быццам і зямлі не краналіся. А хіба такая аб'якавасць была калі ў ягоным позірку! Глядзяць на ўсё ягоныя вочы і быццам нічога не бачаць.

Перад вачыраю ў вестыбулі палаца павяўся кніжны кіёск. Велізарны, на два сталы, з нахліпнем да сцяны шыжом. Апроч кніг на шыце літаграфіскі партрэт. Чый гэта? Прыглядзеўся: гэта ж ён, **Пятро Фёдаравіч**. Хто даўмеўся! Адкуль яны вынапалі партрэт? Хуценька пабег да яго ў пакой і сказаў. Думаў, што для яго гэта будзе навіна. Не!

— Бачыў я той партрэт у кнігарні. Параў не вывешваць яго на сцэнах, а схавачь дзе пад прылавак. Калі хто папытае, дастаць адтуль. Чытача трэба браць не партрэтамі, а цікавымі кнігамі. Хадзем, пабачым, што там, — згадзіўся **Пятро Фёдаравіч**.

У вестыбулі нас свідравалі цікаўныя позіры. Ніякавата было мне: падумаюць мо каторыя, што я хачу пагрэцца пры чужой славе. Ды і яму, відаць, было не дужа прыемна, што з усіх бакоў свідруюць яго позіркы. Выразныя позіры прадаўшчыц як не крычалі: «От жа яго кніжкі! Барыце, ён усім нападцісвае!»

Паэт падышоў да кіёска. Угледзеў на самым відавочу свой трохтомнік. Няёмка стала яму: людзі могуць падумаць, што гэта з яго жадання ўвесь кіёск запаланы ягонымі кніжкам. Ні разу нават не зірнуў на сваё выбравае. Чагосьці шукаў. Угледзеў ніжнюю вершаў французскага паэта **Луі Арагона**. Зірнуў на кніжку і сказаў так, каб мо ўсе пачулі.

— У Мінску нідзе са свечкаю гэтую кніжку не знойдзеш.

Прадаўшчыца загарнула яму томік арагонаўскіх вершаў.

Другая жанчына за прылаўкам кіёска ўсё немаму марчала. То кідала красамоўны позірк на партрэт, то на сцэлаж, дзе ляжалі паэтавы тамы: «Барыце! Барыце! Другі раз такой магчымасці не будзе».

Жанчыны, што шпацыравалі па вестыбулі, неж зняпадку наляцелі на нас. За момант не стала ў кіёску **Глебка** кавых тамоў. Прадаўшчыца шукала іх пад прылаўкам. Адна, другая, трэцяя пацягнуліся рукі нават цераз галовы пакупнікоў да **Глебка**.

— Будзьце ласкавы, **Пятро Фёдаравіч!**

— Хачу мець ваш аўтограф. Як буду старэнькая, дзецам пакажу...

— Да вашай старасці **Пятро Фёдаравіч** напіша яшчэ з дзесятка кніжак! — выгукнуў мужчынскі голас.

— Падпішыце мне, — папрасіў ён, быццам сваім камплімантам купіў сабе права на першачарговасць.

На другі бок дзвярэй стаяў невялічкі газетны столік. **Глебка** згледзеў яго і пайшоў туды. Дастаў з кішэнці

ручку-саманіску і пісаў. Пісаў, аж рука яго, здаецца, застагнала ад натуры. Жанчыны, нібы знарок, акружылі паэта жывым колам, і нават калі б ён і хацеў выравацца з таго кола, не даў бы рады. Падпісаў і падпісаў ён кнігу за кнігай. А я стаяў узбоч, трэціні наводшыбе. Пазіраў на паэта, і мне шкада становілася яго.

Нарэшце вестыбуль выпусцеў. Закрылі кіёск. Дзяўчаты-прадаўшчыцы парадкавалі кнігі.

— Што, на вчэрну мы яшчэ не спазніліся? — спытаў **Глебка**.

— Што! Нецярпячкі! — з налётам іроніі пытаў я.

— А навошта нам цярсць, калі можна і не цярсць?

Мы пайшлі за дубовыя масіўныя дзверы сталавай. **Глебка** крочыў паперадзе. Ён як бы вёў мяне, як бы баяўся, каб я не зблудзіў.

На другі дзень скончыўся мой тэрмін. **Глебка** яшчэ заставаўся там. Развіталіся з **Пятром Фёдаравічам**... Ні ён, ні я не ведалі, што то была наша апошняя ростань.

Пасля таго, як паэта не стала, у ягоным рабочым кабінце на пісьмовым сталае знайшлі тую ў мяккай вокладцы брашуру «Гаючыя ўласцівасці пчалінага мёду». У пмаг янах мясцінах тэкст яе быў пападарксіраваны. На тыя парады, што раіла кніжка, ён, відаць, вельмі спадзяваўся.

ТАК І ЛЯКАЛА да раніцы. Жывога мора ў жыцці не бачыла, плаўбазы ды траўляры — толькі па тэлевізары, пра роканы, швартовны ў адных раманых чытала, матросы перад ёю гарлаці і ляліся галасамі спляўчыкаў, трактарыстаў, шафіроў, але дзякае дыханне мора чула добра — нутром. І ўсё з таго часу, як мужык яе, Паўлюк Анкуда, падаўся ў Мурманск лавіць рыбу.

Тым летам, калі ад'язджаў, ды і потым — узмку, праз год і два, Юлька прыбрала лесанунктаўскую кантору, гасцініцу на два пакоі ды яшчэ клуб. Клопату хапала. Улетку, праўда, трохі менш, калі пачыналіся трыбныя паліцы, узмку — большы. Яшчэ дасвеццем, бывала, коўдрай прыціне на ложку сыноў, сама недаспаная ляжыць у кантору паліцы грубі. У клубе парла ўдзень, гасцініцу — над вечар. Жылы былі не кожны раз, ды ёсць ці няма іх — на дрывы, як халады пачыналіся, не скупілася. Чаго скупіцца, калі дроў на прыстані колы хочаш і людз хочаш, ды і прыладжалі, звычайна, хоць не вялікіх начальнікі, але — усё ж: раённыя рэвізоры, фінагенты, інструктары — вышэйшых леспрамгасаўскіх начальнікаў мясцовыя кіраўнікі разбіралі на сваіх кватэрах, асабліках, — людзі ўсё ў гадах, і прагі яны цяпла не меней, як Юлька мора. Яшчэ і сам начальнік лесанункта часяком загляне, кіне быццам у жарт, а разумець належала парожні з загадам: «Юлька, не памарозь мне людзей». І вось прыцемкамі прывозіла на дзіцячых саначках званіа ад марозу, нібы шклянныя, бярозавыя ці альховыя палкі, на руках уносіла ў пакой, скідала на бляшаны поціл ля грубі, пачынала распальваць. Сухую лучыну, смалікі, бярозавыя круцалі заўжды бялола на падпал за комінам, таму доўга з дрывамі не цацкалася. Не агонь лавіў іх — яны яго лавілі.

Здаралася, такой парою нудна прачыніліся дзверы і ў пакой рапуча прасоўваўся танклывы з гарбінкаю Прасечыні нос: «Юлька, ты круглая давай. Па тэлку пачынаюць селядцоў лавіць». — «У якім моры?» — абавязкова спытае Юлька, і ўжо ніякая грубка, ніякая служба не магла ўтрымаць пры сабе, у лям бы моры і лавілі тых селядцоў, хоць на краі свету. Былі жыльцы — спехам тлумачыла, калі згарнуць ачахлае вугалле, зачыніць коміны, прасіла не забываць на дзверцы ды паддывала, каб не пусціць у пакой чаду і разам з тым пільны дух не выпусціць у неба, а сама ляцела на Прасечыні тэлевізар. Чацяком здаралася, што пакой пуставаў, ніхто ў ім не жыў. Тады лавіць: хапаючыся, выграбала галавешкі ў тазік з пад рукавішніка, выносіла ў сенцы і там ужо залівала галавешкі вадою. Лёгка ўсцюпчышы на слончык, ляскала ў коміне юшкамі, кожны раз урабляла рукаў у сажу, худенька аббівала яго, хапала, нарэшце, рукавіцы і разам з Прасечнай вылетвала за парог. Ужо там чапала на дзверы здаравенны, трынаццатым годам, мала не мінулым векам, пазначаны вамок — ляцела да сляброўкі ажно ў другі канец вёскі.

Пакуль муж лавіў рыбу ў далёкім моры, Юлька пачынала па тэлевізары рыбаўны промыслы Поўначы і Далёкага Усходу, Каспійскага і Балтыйскага мораў, наглядзелася, як рыбаць узмку і ўлетку, якімі сецямі і суднамі, ведала, што такое іхтэты, кранцы, важакі, кухталі, кашалі... Самой бы, марыла, улезці побач з Паўлюком у рыбацкі рокан, хоць бы дакрануцца да мужавай адзёжкі — блішчатай, пабітай штормам і соллю. Калі б не дзеці, кінулася б следам, ды цяпер, з Юркам і Вовікам, далёка не кінецца — руд-ногі звязаны. Добра мужыкам. У іх — вода. Шкае пята не трымае. Асабліва таніх, як Паўлюк. А яе радасць — Прасечыні тэлевізар. Сядзельны лі экран, у кожным рыбацкім твары намагалася пазнаць свайго Паўлюка і не пазнавала. Шукала ягоную рысачку хоць на чужым твары: так хачелася, каб сапраўдныя рыбацкія пачыталі ёй мужа. Калі ён не такі, як яны, мазавала Юлька, дык цяжка яму там, у моры, бо яны саліліся гадамі, усё жыццё, а ён што? Новенькі. Праўда, наўрад, каб сплываваў ці каму падаўся хоць і там, на Поўначы, у моры. Ого, Анкуда! Така не прападуць нідае.

Яшчэ не жаніўся, маладым хлопцам па дзеўках лахаў з настаўленымі каўчэрыкам, шапік не прызнаючы нават узмку, ужо тады быў адзіны такі і на прыстані ў Дубравенцы і ў Кавалёўцы, і ў Селішчы, дзе жыў пры баньках. Тварам даіць горкае, белы пух пад носам, затое ў плячах ды росам — рэдкі мужчына зраўняецца. І патура: сарві ды падаў. Дзе яны бойкі, гульбішчы, дзеўкі — там Анкуда, кулан ды морду вытарыне. Гарыць, быдала, на ім і пад ім. Дзеўкі зуха адаліць прысмачалі, а матка ўсё маліла стараной абысці, шукаць цішэйшага.

Не жадала Юлька чуць матчыных слоў: уліпла, што муха ў мёд. І распісалася. Акурат перад майскімі сьнегамі. Прыціхла матка. Позна рукамі махаць. Прыбіўся да пачы — владзі на пач. Праўда, ён не захацеў на цёплым пач лезці, жыць разам, не паехала і яна ў Селішча: крутнуўся Паўлюк — далі ад лесанункта асобны пакойчык у Інтэрнаце, у Дубравенцы. Самі прышлілі: пакой — хоць ваўжоў ганяў, можна два зрабіць. Ён шалёўку прывёз, пераборку паставіў. З калгаснага трактара к таму часу перасёў на тралявачнік — толькі б жыць. Усе дзівіліся, як Юлька зацугляла Анкуду, шалёную дурноту з галавы выбіла. Але інаўраўда. Гэтак першыя гады здавалася, тры леты ды і зымі тры. Канулі тыя зымі-леты — ударыла ў голаў Анкуду ранейшая шалёная кроў.

Тры гады быццам мяняўся і не змяніўся, цішоў і не пацішоў. Колькі воўка ні кармі — у лес цягне. Спачатку не верыла, што сур'ёзна задумаў вербавацца ў Сібір дарогі іспраці, а калі зайграў ехаць у Мурманск — убачыла: не жартуе. Адгаворвала ехаць, ведала — добра не будзе; перакопвала, што не той час, каб капець на старане шукаць, усё цяпер пад рукамі, рабі, не ляжыцца. Не, паехаў. І як вылузаўся з хаты, дык аднойчы пака-

заў свае прыгожыя вочы. Пасля таго адзінага за ўсе гады прыезду нарадаўся ў Юлькі Вовік. Тры гады як языком карова зізала і за ўсе тры — адно пісьмо мяркануў. Па святых тэлеграмамі адбярваўся: «Віншую жыць здаровы Паўлюк». Разы тры падкінуў грошай. А Вовік нарадаўся — зусім і почуту няма. Як сыну не рады. Нежк сэрца не вытрымала, наіскала сама пісьмо. Плакала, малі-

Віктар КАРАМАЗАЎ

Падзеі аповесці Віктара Карамазова «Пагоні» адбываюцца не плытах і ў вёсцы, дзе жыўць плытагоні і лесарубы. Аповесць неўзабаве будзе апублікавана ў часопісе «Полымя», а сёння ў «Ліме» мы змяшчам урывак з твора.

да, каб вярнуўся, бо, пісала, хоць і ваіны няма, а не ведаюць дзеці бацьку, жонка забывае, як гаворыць мужык. Што яму да яе сляз? Тэлеграму зноў кінуў, кастку сабаку: «Святую дзень рыбака не забудзеш Паўлюк». Паштарцы ў вочы зірнуць саромелася. Потым яшчэ матка сунула вока ў тэлеграму, нічо яна падліла газы ў агонь: «Памінай чым звалі, дачушка». Трымалася Юлька: «Не хавайце загады. Мала іх, мужыкоў, разбрыдаецца па гарадах з Кавалёўкі, Дубравенкі, Селішча? Вунь Хоня дубравенскі пасядзеў у шахтах, вярнуўся. Грошай мех прывёз, Ваўчок з Грыбам вербаваліся на Поўнач — таксама дома. Меці кавадзёўскі з Казахстана прыджгаў...» А маці сваё: «Хоня ціхі, цялё-цялём, мукі не пакрыўдзіць. Ваўчок і Грыб усяго на год адсочылі. І Меці сур'ёзны. Такі дзесяць гадоў будзе ездзіць — на сям'ю не махне рукою. А Паўлюк па вадае хвастом распісаўся. Двух сыноў на шыю павесіў і шукай ветру ў полі». Тут Юлькі і навяло ў слязы. «Знайдзі, калі трэба. Адрес ё. І закон савецкі ё!» — крычала і плакала. А маці: «Хоць элементны сарві, пакуль адрес не змяніў». — «Не патрэбны мне вашы элементны!» — крычала, плачучы, Юлька. — «У мяне ё муж, Паўлюк Анкуда! Чыеце, мама?» А сама ўжо таксама не верыла, што ёсць ён у яе, не верыла і ўсё большую волю давала сязам.

Нежк заседзела ў гасцініцы. Адна. За вокнамі мароз лютваў, вецер выў, як галодны воўк, дрэва ў сценах стралялі, лібы дрывы калотлі. Ніхто з прыездных у пакоях не жыў, а вечар быў нядазельны і Юлька адчувала, хто-небудзь павінен над'ехаць, пасяліцца. Камандзіровачыні амаль заўсёды наезджвалі гэтакім часам, пад панядзелак, раз'язджаліся па пятніцах і суботах. Спаліла санкі дроў, сядзела, вязала ў цяпле шарсціны шкарпэткі. Каму? Сама не ведала. Надумалася і вязала. Вялікія, што лапці, мужчыніны. На такую нагу, як у Паўлюка, хоць ён нічога не прасіў, даўно не падаваў голаву. І што насаць будзе іх — Юлька сама не верыла. Проста хачелася вязаць мужыку, вась і вязала. Іншай нагі не ведала, рабіла па яго назе.

Пад акном спынілася машына. Лягнулі дзверцы, і зноў зарыпелі скаты па снезе. Нехта абавіваў на ганку ногі.

Юлька скочыла з крэсла, ды не паспела надбегчы да парога — іляміка званка ляснула ў сабе, дзверы прачыніліся, і ў пакой разам з белай марознай параю, разам са снегам уваліўся тоўста апраўты Ягор Кавалёк.

— Гаспадыня на месцы? — весела прыгупваючы, спытаў цераз парог.

— Тут, — адказала Юлька, хітнула назад у пакой, ад парога, агарошаная нечаканасцю? — Пачаваць?

— У сваты, — загагатаў ён.

— Адхадзілі сваё. Позна.

— Тады хоць значую. Пусцім?

— Шытаецца, калі ўваліўся. Нешта дамоў не пайшоў?

— Да свету ехаць аж пад Старую Буду. Дзялянку адбілі.

— Ганіе вас маразамі.

Ён кінуў на спіну ложка чорны, на добрай аўчыне, кажух, сцягнуў з ног і прытнуў да гарачай грубі вялізны разбіты вальнік, падсунуў крэсла да дзверцаў, сеў, кінуў у грубку яшчэ некалькі палак, працягнуў рукі да агню.

— Сначанеў? — наспагадала Юлька.

— Дзіва што. Мароз гэтакі. У кажух уваб'ешся, дык ён, зараза, нос пагусае.

Ягоравы ногі былі ў белых, пакасмечаных ад вальнік шкарпэтках, вялікіх, як і на Паўлюкову нагу. На такую трэба вязаць, прыцінула Юлька. З вялікім не прамахнешся. Лепей, чым маяля, па любую нагу палезуць.

— Дзе ж іла сваю кінуў — спытала, успоміўшы, як Ягор плаваў ёй дрывы.

— Тут, у сенцах паставіў.

— Няхай бы і яна пагрэлася, — нібы пра жывое, сказала Юлька, сама матнула ў сенцы, абяруч унесла Ягору пилу, здзівілася: — Малай, а цяжкай. Дзень пацягаць...

— Пад канец дня намерчала.

— Бензін выгараў? На дрывотні вунь бочка поўненькая. Хочаш? Вядро дала незнаёмому шафёру. Ехаў міма, загнуў...

— Мая перабіра гэтакі не п'е.

У пакой запахла адталым кажухом, аўчыняю, вільготным ад снегу і поту вальнікам, бензінам, хной. Такого водару не прыносілі з сабою гарадскія камандзіраваны, розныя праверчыкі, яго мог прынесці адно лясны чалавек, як Ягор Кавалёк, і Юлька была рада, што ён завінуў на яе агеньчык.

— У шапцы, як на вакзале.

Яна зняла з яго шапку — валасы пад ёй злізваліся, пакруціліся, як год не бачылі грабянца. — узла з крэсла кажух, павесіла на вешалку ля парога.

— Расчасалца ё чым? —

— Е.

З нагруднай кішэні картовага піжмака ён дастаў ледзе пятую частку грабянца, пачаў раскубываць густую, чорную, што смала, грыву. Юлька не адводзіла ад яго вачэй, пакуль не апамяталася: што ж яна робіць?.. Грабянец, кажух, шапка... Блізкі

хба чалавек? Што з таго, калі з аднае вёскі? Не такі ж блізкі, каб... Трэба, як з усімі. Не адварочвацца і не блізкіцца... Зноў хутчэй схавала ў рукі вязанне, апусцілася на крэсла супроць Кавалёк, ля другога боку грубі, пачала худенька набіраць на спіцы вочкі. Маўчалі. Не доўга, драўда. Гаварыў ён. Ціха, разважліва, па-свойску, як дома. Неўпрыкмет Юлька зноў апусціла вязанне на калені, зноў уцягнулася ў размову. Не шмат выпадала ёй гэтак шыраваць, асабліва з мужчынамі, тым больш, што Ягор усё разумее, слухаў яе і не падтакаў, не асуджаў Паўлюка ні словам, ні выгодам, нічога не раў, не паказаў сваёй спагады, чуласці. Бачыла, што ён не смалецца з іх. Ах, колькі паслухалася спагады ды парад, ганьбы на Анкуду — абрыдлі спагады. Лягчы, калі чалавек маўчаў, не назаліў сваёй чуласцю, калі хітраці не было.

Мж іншым, Ягор заўважыў, што не лішне пагрэцца чаркаю, і яна абрадвалася, быццам выпала нячаклівая магчымасць за нешта аддзічыць: усхапілася, накінула на плечы фуфайку, шыбанула да крамыцы на кватэру, бо крама ўжо зачынілася. Зідаўшы ўсё — бутэльку, хлеба, каўбасы, гурочкаў — і першы раз нават вышлі ў гасцініцы... З мужчынам.

Вокны Юльчынай кватэры — цераз вулачку, яе раз упераліся ў вокны гасцініцы. Надвілася Юлька завідна, бо завідна збіраўся ў Старую Буду Ягор. Хоць бы не праслаў, думала, бо лёг позна, падхадзіўшыся ды выпішы, але ісці ў гасцініцу будзіць не адважылася. Стаяла ля акна ў лёгкай начной сарочцы, акрыўшы хусткаю плечы, пакуль ён — ужо святала — не паказаўся на ганку. Дымілася на страсе сінізна, галубовай свежасцю блішчалі шыбы, з бліжэйшых комінаў у неба падымаліся рукавыя дымы. Ён позніў і спынаўся. Ужо на ганку абы-як нацягнуў шапку, зашнуў у кішэню кажуха рукавіцы, ускінуў на плячо пилу, сшыў на снег, азірнуўся на бані, прыстоў, як нешта забыўся і вагаўся — вяртацца ці не, але сарваўся з месца і папшыбаў размаўлялым ірокам. Ідучы паўз яе вокны, кінуў, усё ж, і на іх позірк: Юлька падалася была да акна, прынала тварам ледзе не да самага шкла, ды ён яе не заўважыў, прабег міма.

Ніхто не прыехаў у гасцініцу і панядзелкам, і аўторкам, і ў сераду, але яна ўсё роўна штопечар паліла грубку — як сабе. Чакала: а раптам адчыніцца дзверы і ўваліцца Ягор Кавалёк — стомлены, перамёрзлы, яму так спатрэбіцца цяпло грубі. Ды ён не ішоў, не ехаў. З пад Буду хлытавалі бярозны ды елку, і Юлька праз шафірны дзверцы ведала, што зымікам загналі туды, на балоты, аж цяло калону машыны, нават вагончыкі пад жыллём. Далей не распывала, ведала: на дзень-другі вагончыкі не цягнуць — гэта не менш, як на паў-месяца.

Адным з вечароў, памятаецца, прыбегла Прасечка. Ілсмела прачыніла дзверы, упусціла наперш сваю востраную, з гарбінкай, дзюбу, ва чыма, таксама вострымі і шустрымі, як у птушкі, абвала пакой.

— Ну, заходзь, — узрадвалася Юлька.

— Ты адна? — спытала Прасечка, аж Юлька падумала: няўжо дазналася пра яе вечар з Ягорам?

— Адна. Хто маразамі паедзе...

Не, наўрад ці ведала Прасечка. Не змаўчала б, ведаючы.

— Абы рэвізоры не паляцелі.

— Баліся?

— Ат, не столькі таго страху, колькі мароні з ім. Хоць і нарадак воўны. Вясны дачакаюся, кіну лесасклад. Документы ў інстытут рыхтую. На эканамічны. Стаж ё. Прымуць. Падзём разам?

— Куды мне за табой, Прасечка? Мой інстытут ужо ля дзяцей. Ты малайчына, што не выскачыла.

— Ой! — спахавілася Прасечка. — Я ж чаму прыбегла? На тэлку будучы рыбакоў сустракаць. З аркестрам.

— Якіх рыбакоў? — залілася гарачынёю Юлька.

— Не пужайся. Прамысловых. З рэйса вяртаюцца.

Ры
Ры

- На якім моры?
- У Мурманску.
- Зноў брэншан. Лёгася казалася—ля Мурманска лавіць селядцоў будучы, а лавілі пад Астраханню, і камусь.
- Сама праграму чытала. З Мурманска. Ты што?... Не пойдзеш? Што з табой? Можна Анкуда дома на печы?
- Юлька аж калатнула. Сапраўды, чаму яна не Ірвецца на тэлевізар, як Ірвалася раней, калі паказвалі рыбакоў, асабліва паўночных? Ужо не чакае? Зняверылася?
- Калі пачынаецца?—сханіла сяброўку за плячо, спужаўшыся свае перашучасці.
- У сем гадзін.
- Ужо ж сем. Во, варона. Цяпер пакуль да цябе дабжым.
- А мы ў клуб, бліжэй.
- Там сход, разява.
- Сход у восем. А збяруцца...

Людей сабралася ў клубе сапраўды не густа, і ўсе, хто быў, сядзелі каля тэлевізара. На экране ўжо гайдалася густая масліна-сіняя вада, па ёй да пірса размытай белым туманам махнаю сунуўся траўлер. Ён рос, большаў, па борце ўжо высіпала каманда, маракі абвілі на маршчы, весела махалі рукамі, шапкамі, а ўнізе, на пірсе, іграў духавы аркестр, таўнелі густа збітыя, як селядцы ў бочцы, людзі, і на галовы хлапцямі валіў снег. Невяднага марака з твару Юлька выразна не бачыла. Праўда, судна яшчэ блізкае і твары большалі, але муціў снег, сьпялячы іх з прорвы. Урэшце з пірса на борт паліцелі швартоваў, там іх схапілі моцныя рукі і швартоваў адрозу напаліся, пачалі падняваць судна да пірса, пакуль зусім не прыварылі яго бортам да ледзяной бетоні. На ланцугах спусцілі трап, на трап адразу сышлі маракі і Юльчыны вочы заскакалі па борце, па трапе, кінуліся да марака, што першы сыходзіў на зямлю, потым да другога, трэцяга... Маракі шлі ціха. Іх вадзіла з боку на бок, што п'яных. Відзець, даўнавата не чулі пагамі цвёрдай зямлі.

— Можна ён не на гэтым?—шаннула ля вуха Просечка.— Гэты называецца «Лейтенант Шмидт». А твой?..

Адкуль Юлька ведала?..

— Вунь! Вунь!..—заскакаў нехта за спіной і яна скаланулася, быццам той «нехта» заўважыў не Паўлюка.— Вунь бабы віснуды. А цілуець жа! Гэ-гэ-э!..

Ужо Юлька не глядзела на трап, па якім яшчэ грывелі рыбацкія боты, вочы скакалі на ўсім прычале, дзе рыбакоў абдымалі, цалавалі, развадзілі па машынах і вуліцах. Цяпер ёй важней былі бачыць каго цілуець і хто цілуе... Сядзела, нечакана рада, што Паўлюка няма, іначай і яго каторая цалавала б на вачах усёй Дубравенкі. Юлька ведала, бабы і там на Анкуду зноўдуцца. Вочы яшчэ глядзелі на пірса, на людскія галовы, твары, але ўжо без ранейшай ахвоты, як стаміўшыся. Нехта ад парога гукнуў на ўсю залу, каб яна, Анкудава, паднялася на выхад—Юлька нават абрадавалася.

Яна ішла сярэдзінай залы і яе таксама вадала з боку ў бок, што тых маракі, мабыць, яна таксама даўно не чула пагамі цвёрдай надзейнай зямлі.

Лі дзвярэй стаяла маці: яшчэ ранішай прыйшла з Кавалёўкі паглядзець хлопцаў, Юрку ды Вовіка—узліку яны не вылазілі з Дубравенкі.

- Што такое?—спытала Юлька.
- Цібе чалавек чакае.
- Які яшчэ чалавек?
- Ад Паўлюка. Рыбу разам ловаць.
- Праўда, мама?... Во, бачыш...
- Бяжы. Хлопцаў я паклала. Будучы спаць.

Юлька ліцела нацяжкі, не разбіраючы дарогі, як на пажар ліцела вузкая, мала тантанай сценкаю—абы хутчэй. Нібы там, у хаце, не чакаў сам Паўлюк і яна ўсю злосць на яго забыла, усё да-

радала. Удзень, пры святле, баілася насіцца на коўзкіх абдасіках, а цяпер Імчала—колькі таго дыхання ханала ў грудзях. Нават ля весніцаў на ганку, дзе аплыў лёд, не сцішыла крок—з ходу скочыла ў сенцы і толькі тут, перад абабітымі лямцам дзвярыма, ужо схапіўшы рукою намёралую клямку, перавяла дыханне, направила другой рукою хустку, даложна змахнула з твару снег і пот—увайшла.

Ён сядзеў ля стала, прыхінуўшыся спіной да аблісенай блакітнымі шпалерамі пераборкі, Кур'юў. У вочы адразу кінулася чырвоная суровасць на твары, лютага жорсткасць у шырокіх сківіцах і прыпухлых вачах, быццам чалавек чакаў яе на суд.

— Добры вечар!—павіталася ўсхваляваная Юлька, і ён падняўся на сустрэчу, адным пальцам загасіў папярэс на каробку з запалкамі, сціснуў яе руку моцна, як некалі Паўлюк.

— Я не надоўга,—чамусьці адразу папярэдзіў ён.—Павел прасіў перадаць гарацёе прывітанне і падарунак.—Усміхнуўся, разгарнуў на сталe газеты. У іх ляжалі дзве вялізныя круглыя бляшанкі.

— Што гэта?

— Наші мурманскія селядзец.

Аж мотанна зрабілася. Разбагацеў, аказваецца, за тры гады—на селядзец. Што тут сказаць? Падзякавала. А хацелася краінуць. Стрымалася. Усё ж—чужы чалавек.

— Прасіў не хвалявацца. Вяспрой можа прыдзе.

— Можна?—вырвалася ў Юлька.— Чаму можа?..

Апусцілася ля стала на крэсла, не зводзячы вачэй з бляшанак, і неслышча сумытлівае, кльчанае, не столькі гэтаму чалавеку, як сабе, дзеля свайго бабскага сундэжыня. Ён пачаў яе супакойваць, але супакоення ў яго словах не было.

— Там, думасце, рыба лёгкая? Вылезеш з мора, зноў у мора, у тую прорву.

— Разам плаваецца. Чаму ж вы тут, а ён там? Госць на момант сумеўся.

— Сезон на селядцу чакае. Павел хоча зарабіць.

— А вы ўжо не хочаце?

У яго душы бліснула, як быццам, нічырасць.

— Стаміўся. К мору, усё ж, мы не прывычныя. Зямля зялёная цягне. А хлеб ды рубель усюды цяпер аднолькавыя. Што там, што тут.

Змоўк. Падумаўшы, сцяў зубы, як узлізаны, што неўпрыкмет працінуўся душою.

Наогул, ён быў аднаго нешта з Анкудам. Не тварам падобныя, а нейкай унутранай жорсткасцю, каторую яна ўлоўлівала ў мужыках адразу—навука прыйшла сама. На госцю ічыліны лямкала скуранае паліто, падбітае белым футрам. Юлька адразу ж прыгадала, як тры гады назад Паўлюк нісаў—першае і адзінае пісьмо ад яго,—што купіў скуранае паліто на белым, таксама, футры, і грошы падінуць не можа, прасіў, каб знайшла як перабіцца. Быццам дзяцей на руках не мела, перабівацца адной было трэба. Можна тое самае паліто? Прадаў сябруку, прайў? Ён на гэта здольны. Пацінавіцца б, ды ці гэты праўду скажа? Як зайдросцічы цяпер невядомай жанчыне, да каторай вярнуўся муж, яна рантам спытала, ці ёсць у яго сям'я, і ён нічога не адказаў—сакрэт. Тады яна зноў пачала цягнуць з яго слова за слова, пра мужа, хоць бачыла—госць не вельмі схільны гаварыць пра яго, з большай ахвотаю меле пра рыбу, мора, селядцы, нібы без гэтага яна жыць не можа. Ды і з яго рыбнай менаці вылавіла, што Паўлюк стаіць на кватэры ў нейкай удавы, што ў яго няма сяброў, што з грашымі і ў Мурманску весела, асабліва ў марскім рэстаране. У такім раздольі лёгка ўяўляла Анкуду, бо ведала, яго гуляшчую натуру, што значаць для яго грошы, гарэлка, рэстараны, сябры, кватэра ўдавы. Не шмат пачуўшы, шмат зразумела, і рантам, усё зразумевшы, страціла ахвоту распытваць далей.

Раней бы слёз не стрымала, а цяпер плакаць раз-вучылася. Злівалася жаданне гнаць ад сябе гэтага чужога чалавека, гнаць разам з Анкудам і селядцамі ў бляшанках, разам са сваімі ранейшымі удыханнямі па моры, суднах, прычалах. Сэрца сціслася, прыпра зрабілася сідзець за адным сталом з нечаканым Анкудавым пасланцом, і яна моўчкі ўстала. Скінула з плячэй кавух, выйшла ў суседні пакой, дзе за паркалёнай шырмай, ля грубы, свалі дзеці. Абыякава да ўсяго на свеце насіваў Юрасік, ціха ляжаў Вовік. Ад выпнутай сёбый меска ды ад снегу за вокнамі іх тварыні ахутвала лагоднае святло. Стала ля акна, пачула, як за дашчанай перагародкаю шалёстала скуранае паліто; значыць, збіраецца ісці. Але... не. Узатраў, мабыць, у сваім футры, распрануўся. Яшчэ не ханала, падумала Юлька, і тут жа пачула—зайшоў да яе ў пакой. Спіной адчула лісьнявы крокі. Ці не запрасіцца пачаваць? Навярнулася і, не ўстаяўшы, апусцілася на канапу. Стамілася, не магла адрозу падняцца, а ён ужо таксама сеў побач на канапу, як на ўласную. Божаці... Яна хутчэй адчула, чымся ўбачыла ў сутані яго грубыя цыжкія рукі на сваіх плячах, заклаццалася, зусім аслабла, але рантам нешта магутнае, непакорнае працінула ў ёй—Ірванулася, кінула з сябе чужыя рукі, спытала:

- Што далей?
- Маўчаў.
- Ад аконнага святла блішчалі, нібы ў сабакі, вочы. Холадна, дэйка. Яна ўжо не баілася ні гэтых вачэй, ні рук.
- Аднолькавыя з Анкудам. Сябры... Бугай!

І, не падумаўшы, што робіць, ілонула ў твар. Госць усхапіўся з канапы, выскачыў у парадні пакой, сханіў там сваё дарагое паліто і групуў дзвярыма—аж хата прысела.

За грубкай зарумзаў Вовік. Юлька падыхала да ложка, падсунула пад падушку руку, пагушчала сынаву галоўку, той хуценька супакоўся і тады яна выбегла ў парадні пакой, накінула на сябе хустку, калужок—кінулася на вуліцу.

Цёмная начная востаць ківалася ўжо далёка, ці не ў канцы вуліцы. Юлька прыстаяла, на бірачкі зашпіліла кавухі, была пабегла, зноў прыстаяла, перашучая, і зноў, усё ж, пабегла—следам, быццам хацела дагнаць, вярнуць. Ды яго неля адразу не стала: там, наперадзе, канчалася вёска, дарога паварочвала ў поле.

Засопшыся, Юлька выскачыла на выган, у шэры начныя снігі. Скуголіў на волі вецер, з дэйкай радасцю замятаў калоды і сляды, замятаў зоры на небе, а яна ішла, не разумеючы, навошта ёй здалося ісці ў начное завірушае поле за чалавекам, каторага люта ўзненавідзела.

Спынілася...

Ці, яна не хацела вяртаць яго. Хацела, мабыць, па ўласным вочы пераканацца, што ён пакінуў ціхую начную Дубравенку і тут, блізка, яго ўжо няма—можна свайкойна вяртацца ў хату, дзе мірна спяць Юрка і Вовік.

Але дамоў адразу не пайшла. Душа была сва-замучана—пацігнула да людзей, у клуб.

Там ішоў сход.

На Юльку ніхто не звярнуў увагі. Яна адынула ў канец залы, абанерлася аб падаконнік. Выступіў начальнік аўтакалоны: махаў рукою над трыбунаю, быццам шаткаваў ілусту, нешта хуценька гаварыў, а што, дык Юлька не вельмі і слухала. Глядзела на яго, як усё, а ўвачыні і ў галаве стаяў той «госць». Нават імя не спытала, прозвішча. Адкуль, з якой вёскі? Не з Селішча, напечне. Далей яна там? Ат, трацца з ім. Успомніла маці. Нездзе ж засядзела. Хлопцы адны дома. Трэба ісці. Адразу не прыйшла на сход, дык цяпер ужо можа было б не заходзіць. Пачула сваё прозвішча. Прамоўца назваў. Прыслухалася... Гаварыў, што ў палоне людзей нешта, летуноў поўна, асабліва ўвосень уцякаюць, перад зімой, калі зніжаюцца заробкі на лясных работах і сплыву няма. Вяспрой вяртаюцца.

— А мы таі!—секануў у паветры рукою.— Наехаў—бывай здаровы. Назад прымаць не станем.

Разышоўся, аж рабую кануло на грудзях расціліў. Нахінуўся на баб, што адгусіваюць мужыкоў, і тут Юлька не сцерпела, крэкнула на ўсю залу:

— Абы што!.. Мы іх ад сябе хіба гоім?

Рука над трыбунай павісла, ды зноў, яшчэ больш злосна, падскочыла, торкнула пальцам да Юлька:

— А што Анкуда твой, дык элемент з элементу. Без рабелы задыхаемся, а ён чацвёрты год селядцоў ловіць. Хоць бы прыехаў, пачаставаў.

У зале зарагаталі.

— Вам абы рабелі!—усціпела, яшчэ больш падагрэтая Юлька.— А мне мужык патрэбны. Разумеецца? Дзецям бацька патрэбны, Эх, вы-ы!.. Рабелі!..

Усё павярнуўся да яе, маўчалі, як разгубіўшыся, а яна ўжо не магла ні маўчаць, ні крычаць, не магла бачыць людскіх вачэй. Чула, як набігаюць слёзы, зразумела не стрымае іх... І выскачыла за дзверы.

Божаці, колькі чаго перадумала той почкай. Усё жыццё сваё ператасавала на дзённіках, на вечарочках, Анкуду і сябе перамяла па костачках, па жылчачках. Почку не спала, вачэй не звяла. Першы, здаецца, раз так ясна і так балюча адчула, што асталася адна з дзеньмі. Удава.

А пад раіцу зноў спомніла Ягора Кавалёўка, яго ціхія вочы, разважлівы лагодны голас. Сыны спалі, а яна, ужо дасвеццем, у адным споднім стаяла перад аном, дробна калацілася ў ранішній свежасці і нечаканых перажываннях, усё глядзела на дымную белую вуліцу, запарушаныя свежым снегам ганак гасцініцы...

ЗДАЕЦА. ці так даўно на старонках друку з'явіўся на-лескі нарыс «Паэма дарог», адным з аўтараў якога быў Янка Сіпакоў? Гэтая першая проба сін маладога літаратара ў мастацка-публіцыстычным жанры была, як мы помнім, даволі паспяховай. Твор вызначаўся не толькі дакументальнай праўдзівасцю, але і эмацыянальнай узрушанасцю, арыгінальным «стылем і вобразнай мовай, а таксама пачуццём шчырай любові да роднага краю. Аднак тады прадбачыць, што аўтар пойдзе далей на шляху наватарскіх пошукаў у таліне нарыса, было нельга.

Сёння, гартуючы старонкі кнігі «На зялёную маланку» Янкі Сіпакова, мы з радасцю перакопваемся: пошукі былі неадарэмныя. Нарысы, уключаныя ў зборнік («Там, дзе Сібір», «Ціхая азіятыя», «Аліно, расчыненае ў зіму», «На зялёную маланку»), сведчаць пра поспехі аўтара ў адлюстраванні велічнай праўды жыцця, у паказе побыту і працы савецкага чалавека. Мы даведваемся з кнігі і пра сяло Шуманскае, дзе быў у сям'і У. І. Ленін, і пра рыбакоў кітабоўнай флатыліі «Савецкага Расія», пра маракоў Ціхаацянскага флоту, і пра аленяводаў непэцкага калгаса «Зара Таймыра», пра налярнікаў Дзівосана і перасяленцаў-беларусаў у Сібір.

Але ж з усіх чатырох твораў перш-наперш заслугоўвае гаворкі, на наш погляд, нарыс «Аліно, расчыненае ў зіму». Думаецца, што тут Янка Сіпакоў праявіў сябе як нарысіст у поўную меру, акрасіў свой творчы прынецп.

Просты жыццёвы факт, лірычны ўспамінак пра родную вёску набывае пад пяром пісьменніка шырокае грамадска-палітычнае гучанне. У невялікай вёсачцы свайго незабыўнага дзяцінства Зубровічах, як у крэплі-

вады, Янка Сіпакоў здолеў убачыць і па-філасофску асэнсаваць тую вялікую змену ў жыцці вясковага чалавека, што адбылася за апошнія гады. Непадобная лірычнасць уступу твора, якая цалкам авярэлівае адносіны аўтара да тэмы, стварае аднаведны тон для апаздання, настройвае нас для ўспрымання самога матэрыялу. І вось ужо з тымі мілым бабулькам, што няўсцяж унікаў у горадзе і бясконца сумуюць зімовымі доўгімі ночамі на сваіх родных котлі-

значалася, пісьменнік здолеў вельмі шырока выкарыстаць жанравыя магчымасці нарыса, спалучыць у рамках аднаго твора элементы лірыкі, эпікі і публіцыстыкі. Лірычныя ўспаміны мяккуюць тут з арыгінальнымі філасофскімі разважанымі, страсны выкрывальны голас памфлетыста — з мяккім апіяваннем характа бацькоўскага краю, канкрэтны пераказ гаспадарчых звестак — з кароткім апазданнем, няродна авейным добрым гумарам. А колькі ўвогуле ў нарысе

мілай філасофіі, і дзядзюку Шкіпару, добразычлівага вясковага дзівана, які сваімі «спентаклямі» весяліць суседзяў, і прадавітую цётку Кацю, а таксама яе аднагодка, самотных удоў...

Мне здаецца, што цётка Каця вытэсана ў нарысе асабліва ўдала. Гэта — не проста другарадны жаночы вобраз. Яна ўвасабляе ў сабе ўсё тое лепшае, чыстае, высавароднае, што наогул уласціва сельскай прадавіцы. Мала сказаць, што сумленна праца для яе — гаворка ў жыцці. Проста без працы, нялёгкай, напружанай, яна не можа пражыць ніводнага дня. Наўрад ці каго падобнае раўнадушным, не кране шчырае малітва цёткі Каці, песня яе сэрца, якую прыводзіць у нарысе аўтар:

«Поле, вась мой скарб—руні, Ты лашчышыся да іх, калі я гладку цябе, і ад прыемнай асалоды выпрастаеш кожную сціблінку, нібы тое націян хвост. Ты любіш грэцца ў маіх руках, і калі нават зімою ў маіх далонях малавата цеплыні, ты не адхікваш іх, акрэплія і скарчанелія, бо яны і такіх усё роўна добрыя, ласкавыя...»

Не, у такога чалавека, як цётка Каця гэтая наследная любоў да зямлі — навечна, яна не зменіць ёй, яна злілася з родным полем назаўсёды.

Чытаючы сяродні па памеры нарыс, здзіўляешся, як здолеў аўтар закрэпіць у ім столькі сур'езных, вялікіх і малых праблем часу. І не проста толькі закрэпіць, а асэнсаваць, улічыць у мастацкай рамці невялікага твора. Тут і шматлікія надзённыя пытанні развіцця калгаснага ладу, культуры вёскі, і страсныя заклікі не забываць добрых народных традыцый, свят, і разважанні наконт захавання роднай прыроды, «чыстай, цнатлівай, шчодрай», і гістарычны

экскурсе у мінулае — гэтыя маналог супраць сярэдневяковых ворагаў кнігі, і слова пра нашу беларускую мову, і ўспаміны пра вайну...

Нельга чытаць без хвалявання старонкі, дзе расказваецца пра дзяцінства ваяцкай пары, пра жудасную карціну развіцця дзяцей з бацькамі, якіх гітлераўскія паслугачы забіраюць на расстрэл... Што з таго галаварэзам, што застануцца дзеці сіротамі? Што для іх чэ-вечае гора? Чалавечас ж-це? І як прысуд, як вы-

АКНО ў ШЫРОКІ СВЕТ

шчых, мы разам з узрушаным аўтарам ціха расчыняем акно ў зіму...

Расчыняем у незабыўнае мінулае, у цудоўнае дзяцінства — такое далёкае і блізкае — у сучаснае. І так павінна быць, так ёсць у жыцці: для кожнага з нас самае святое месца, дзе нарадзіўся, вырас, ноніага прылягае яно незольна, бо ж «не могуць дрэвы жыць без каранія. Не могуць і людзі». Гэта ж каранне «поцісілаю і мудрасцю жыцця», а для аўтара яно — «свёсна Зубровічы, звычайная вёска на Аршаншчыне». І мне адразу хочацца запярэчыць аднаму крытыку, які, у свой час, гаворачы пра нарыс, чамусьці ў першую чаргу адзначаў, што назіральнае вока пісьменніка «убачыла пазію побач з сабою ў харакце гарадскіх праспектаў, вуліц, плошчаў». Ды не, не на гэтым акцэнтзе ўвагу аўтар, не на гэтым засяродзіўся яго пісьнік і журботна-радасны паэзік. Высокі ўзровень мастацкага мыслення дазваляе Сіпакову выявіць характарныя прыкметы сучаснай вёскі, лірычны герой нарыса поўнаасцю пераносіцца думкамі і уяўленнямі за многія кіламетры ад роднага горада менавіта ў родную вёску. І вельмі шчыра, інтымна, з невычэрпнай душэўнай шчодрасцю разгортвае пісьменнік карціну вясновага побыту жыцця, з непрытоенай любоўю і цеплынёй малое сваіх аднавяскоўцаў. Лірычная плынь апавядання, літаральна заклітвае нас, робіць успрымальна апісаных падзей ішчэ больш хваляючым і глыбокім.

Аднак, як ужо слухна ад-

псіхалагічна тоніх наміранняў над людзьмі, колькі выразітых пейзажных замалевак, якіх на наэтычным гучанні набліжаюцца да вершы ў прозе! Прыгадайце элегічныя ўспаміны пра зіму, вясну, лета і восень...

Але ж самую вялікую ўвагу аддае Янка Сіпакоў чалавечу сучаснай вёсцы. Аўтару стае трапіных назіранняў, творчай фантазіі, каб асэнсаваць паводзіны герояў, паказаць іх не толькі знешне, а асветліць знутры, з усміў прываблівым іясцямі. Пісьменнік верыць, «што ўсе людзі прыгожыя», трэба толькі навучыцца чытаць чалавечы твар, як «цудоўную займальную кніжку». І тут жа слухна заўважае: «Праўда, для гэтага трэба, каб і нашы душы былі таксама добрыя». Што ж, аўтару можна пазаздросціць: у яго добрая, зычлівая душа, усё, што ён піша пра аднавяскоўцаў, вынашана, перажыта, калі хочаце, выпалутавана. Найтрафарбаў, якой малое сваіх сціпых, прадавітых землякоў Янка Сіпакоў, настолькі ярына, што, чытаючы нарыс, адразу ж жыва ўяўляеш гэтых цікавых людзей і іх традыцыйныя клопаты і ціхімі радасцямі: і печніка дзядзюку Хрола з яго найўнай,

крыццё зьярынага нутра здрадніка, гучаць словы: «Аж не верыцца, што сэрца, чуйнае, перапоўненае дабрыйей сэрца, можа да такой ступені ачарсваць, каб быць такім абыякавым да чалавечыя гора...»

Зварот да мінулага, паказ такіх вась драматычных падзей надае твору востры антываенны пафас. І мы ішчэ больш разумеем аўтара, калі ён з горыччу гаворыць, «што і сёння вельмі шнога бязроў усё ішчэ ідзе ў свеце на прыклады...»

Увесь гэты багаты жыццёвы матэрыял па-майстарску пададзены аўтарам на фоне сучаснай калгаснай вёскі, у цеснай сувязі з жыццём землякоў, іх канкрэтнымі справамі, іх духоўным светам. Нарыс нагадвае паўнятні пчаліныя соты, дзе няма нічога лішняга, дзе ўсё зроблена эканомна, з густам, адкуль нібы думкіным мёдам патыхае на вас сапраўдным жыццём. Дасягае гэтага аўтар не толькі праўдзівасцю фантаў і падзей, не толькі уманнем будаваць сюжэт, але і мовай — сёснай, сакавітай, ланічнай, па-народнаму вобразнай. Трапае параўнанне: жывое слова сустранеш на кожнай старонцы. І што асабліва характэрна: мова нарыса перадае мясцовы каларыт, з не дапамогай аўтар дае магчымасць нам адчуць нават няўлоўны рух чалавечай душы, глыбоня чалавечыя перажыванні. Вось як разважае у Янкі Сіпакова пра сённяшніе і

Малюнк Ю. Зайцава да кнігі С. Шушкевіча «Колькі ніпцікаў у кошкі», якая рыхтуецца да выдання ў выдавецтве «Беларусь».

На пачатку XX стагоддзя адзін буржуазны даследчык у артыкуле аб беларускай народнай песні, надрукаваным у часопісе «Жывая старына» (1901, № 11), упэўнена сцвярджаў: «Цяжка ўявіць сабе што-небудзь больш тужлівае, нуднае і горшае ад беларускай песні, якая да гэтай пары ў гадыны спёкі і жывае пракосіцца над шырокімі пясчанімі і палеткамі паўночна-заходняй Русі, і славытыя словы Пушкіна аб тым, што «скорбный вой—песнь русская»,—бліжэй за ўсё стасуюцца да хаварытых, жаласна-бездапаможных галашэнняў і прыпевак беларускіх вёсак».

Што ж, у беларускім фальклоры сапраўды адбілася горкая доля-нядоля народная—стагоддзі прыгону, уціску, бяспраўя. І сапраўды багата было ў народа песне тужлівыя—і плачаў і галашэнняў. Але не толькі гэта, як намагаўся давесці буржуазны даследчык. Беларускі народ не толькі плакаў, але і трапа, весела смяяўся. Кпіў дасціпным словам з паню, гультаёў, хціўцаў, манюк, жартаваў, высмейваў, проста ўсміхаўся. У гэтым

А. С. Фядосік, «Трапным народным словам». Сатыра і гумар у беларускай вуснай паэзіі і народнай драме. Выдавецтва «Навука і тэхніка», Мінск, 1971.

СМЕХ НАРОДНЫ

выяўлялася здаровая натура беларускага працаўніка, яго мараль і этыка, сіла жыццяздзейнасці.

«За сваю шматвяскоўю гісторыю беларускі народ стварыў велізарную колькасць песень і прыпевак, легенд і казак, анекдотаў і жартаў, прыказак і загадак, насычаных дасціпным гумарам, вострай сатырай», — піша А. Фядосік ва ўступе да кнігі «Трапным народным словам». Аўтар паставіў сваёй мэтай даследаваць сатыру і гумар у беларускай вуснай паэзіі і народнай драме, паказаць іх месца ў беларускім фальклоры і іх ролю ў грамадскім жыцці, раскрыць мастацкія сродкі народнай сатыры і гумару.

Даследаванне будзеца на новым фактычным матэрыяле, узятым з рэдкіх друкаваных крыніц, архіўных фондаў рэспублікі і гарадоў Масквы і Ленінграда, а таксама сабраных асабіста аўтарам у час фальклорных экспедыцый.

Кніга А. Фядосіка абвясрае памылковыя погляды буржуазных вучоных, якія свядома ці несвядома недацэнявалі мастацкія вартасці беларускага фальклору, не заўважалі яго вострай сацыяльнай накіраванасці, і яскрава паказвае, якім багатым і невычэрпным гумарам і дасціпнасцю прасяк-

нуты ўсе фальклорныя жанры традыцыйнай народнай творчасці, у тым ліку песні. Грунтуючыся на выказаных класікаў марксізма-ленінізма і выкарыстоўваючы новыя працы савецкіх даследчыкаў, А. Фядосік пераканаўча дэводзіць, якім магутнім сродкам выкрываць ўнутранай непаўнацэннасці аджываючых з'яў рэчаіснасці і сцвярдзення маральных каштоўнасцей былі ў беларускім фальклоры трапае слова, дасціпны гумар і здаровы смех.

Цяжкасць вырашэння паставленай аўтарам задачы ўскладняецца не толькі тым, што сатыра і гумар у беларускай фальклорыстыцы не даследаваліся спецыяльна (ёсць усягэ беглыя агляды ў некаторых філалагічных працах). Далёка няпоўна сабраны і надрукаваны самі гэсты сатырычных і гумарыстычных твораў. Да таго ж, пры публікацыі іх асобна не вылучалі. Адна з прычын такога занядання народнай сатыры ў дзяржаўна-культурнай фальклорыстыцы тлумачыцца ўціскам царскай цензуры, тымі абставінамі, у якіх знаходзілася выдавецкая справа.

Сатыра дакастрычніцкага часу, адзначаецца ў кнізе, была дзёснай зброяй у барацьбе супраць, па словах М. А. Дабралюбав, «галоўнага

істотнага зла», «супраць таго, ад чаго паходзіць і развіваюцца агульныя народныя недакопы і беды».

Даследчык на практыцы дэманструе, як трэба трымацца гэтага прынцыпу. Добра арыентуецца ў гістарычнай атмасферы, ён глыбока і тонка раскрывае як сацыяльна-класавы змест, так і шматлікія адценні народнага смеху—інстрымна-вясёлага і засмучона-журботнага, зычлівага і калючага, дасціпна-мудрага і жартаўліва-несур'езнага...

Аўтар перш за ўсё высвятляе вытокі, што жывілі народную сатыру. Фальклорныя сатырычныя вобразы, паказвае ён у кнізе, ствараліся на рэальнай аснове тагачаснага жыцця і барацьбы працоўных. Для беларускага селяніна дарэформеннай Расіі найвялікшым сацыяльным злом быў прыгон. Менавіта таму ў шматлікіх казках, песнях, прыпеўках, прыказках і загадках бічуецца прыгонны лад і яго абаронцы—памешчыкі і розныя падпанкі. Сатыра, як сродак эстэтычнага асваення рэчаіснасці, стварыла багата цікавых вобразаў прадстаўнікоў эксплуатаатарскай класу, выкрываючы іх паразітычную сутнасць.

Народ смяяўся з прагнасці пана, які не залпаціў мужыку за працу. І ў гэтым смеху выразае гучала нота асуджэння не проста чалавечай хцівасці і яго заган, асуджаўся прадстаўнік пануючага класа і разам з гэтым свет гвалту і грабежніцтва.

У СІМ СМЯРЦЯМ НА ЗЛО

ЖАНР дакументальнай прозы аб юных беларускіх мсціўцах папоўніўшы новай аповесцю Г. Бураўкіна «Тры старонкі з легенды». З неаслабнай цікавасцю і хваляваннем юны чытач будзе перагортваць старонкі легендарнага жыцця юнай партызанкі Надзі Багданавай, з пачуццём гарачага спачування, шчырага захаплення адвагай будзе сачыць за лёсам чатырнаццацігадовай дзяўчынкі.

Аўтар удала пабудоваў аповесць, вылучыўшы галоўныя, самыя яркія эпизоды партызанскай дзейнасці Надзі Багданавай. Засяроджанасць увагі і памяці на думках і паводзінах чалавека ў самыя адказныя моманты жыцця патрабавала дакладнасці ў адборы жыццёвага матэрыялу, абумовіла адсутнасць сумнага і непатрэбнага апісальніцтва з перадгісторыі гераічных падзей, паступовага падвядзення да іх чытача.

Галоўны поспех аповесці — у стварэнні гераічнага вобраза партызанскай разведчыцы. Характар Надзі — цільны, мужны, непахісны. Выпрабаванні не зламалі яны дшчэ больш згуртавалі яго. Разам з тым перад намі не схематычны вобраз гераіні, а жывая, гарэзлівая дзяўчынка з асаблівасцямі, уласцівымі яе ўзросту. Яна не адрэзуе, вырашае, напрыклад, як лепш зрабіць: ці плюнуць ворагам у твар і прызнацца, што гэта яны, юныя мсціўцы, вывесілі сцягі — няхай не думайце фашысты, што іх нехта баіцца, — ці лепш зацята маўчаць... А як ёй хочацца адкрыцца добраму дзядулю — ніякая яна не сірата, а сапраўдная партызанка, гэта яны з Юрам узарвалі моці! Але адно, без Юры, яна не бярэ на сябе такую адказнасць.

Ні Надзя, ні Юра ў суровых выпрабаваннях не згубілі сваёй дзіцячай неспраўднанасці — гэта звычайныя дзеці, якім хочацца і падурэць, калі ёсць час.

«Вайна многаму навучыла іх, — пранікнёна піша Г. Бураўкін, — правяла праз кроў і агонь, паклала ў зямлю не аднаго іх сябра і пасягла ў душы няневясце, але не змагла зрабіць чэрствымі і нелюдзімі. Хо-

Г. Бураўкін, «Тры старонкі з легенды». Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1971.

лад, металу, з якім яны цяпер спалі, елі, які неслі ў сваіх руках, не прабраўся ў сэрца, — яно хацела і дураслівасці, і гульні». Так, у трагічныя дні вайны савецкія дзеці змаглі ўзвысіцца да сапраўднага гераізму і ў той жа час засталіся дзецьмі з чыстай, добрай душой.

Высокім гуманістычным пафасам, характэрным для лепшых твораў беларускай дзіцячай літаратуры, прасякнута дакументальная аповесць Г. Бураўкіна.

Яна вылучаецца і сваёй пэтычнай мовай, пэтычным бачаннем свету. Прыгадаем хоць бы апісанне лясной паляны, з яе цішыняй, казкамі сіняга неба і самавітым гудзеннем чмяля — той кавалачак мірнага жыцця, які ўяўляе сабе змучаная фашысцкімі нелюдзьмі, амаль беспрытомная дзяўчынка. Яркая зеляніна кветак і траў, бязмежны прастор неба, пяшчотная цеплыня сонца і цішыня, цішыня... Якое гэта вялікае і далёкае для гераіні шчасце!

Найбольшым драматызмам вызначаецца апошні, трэці раздзел аповесці, дзе расказваецца аб здзеках і катаваннях, што выпалі на долю дзяўчынкі. Можна было б кінуць папрок аўтару ў занадта падрабязным, нават некалькі натуралістычным апісанні фашысцкіх злачынстваў. Але ён не прыдумай іх, аповесці дакументальна, значыць, так было ў жыцці. Так было, што Надзя Багданаву на морозе аблівалі вадой, палілі распаленым жалезам... Гэта страшна. Страшна нігды аб гэтым. Але ўроў мужнасці і адданасці Радзіме, суровае прэда аб тых, хто дзеля нашага шчасця ахвяраваў жыццём — гэта павінна было прарывацца на поўны голас, каб пра гэта ведалі савецкія школьнікі, нашы дзеці.

Кніга Г. Бураўкіна — яшчэ адно сведчанне таго, што нішто не забыта, нішто не забыта на нашай шматпалюмнай беларускай зямлі.

П. ЛЯВОНАВА.

мінулае калгаса вясновы філасоф дзядзька Хрол: «Ого, цяпер уно што! Цяпер калгас — хвост трубаю і пайшоў угору. Цяпер не тое, што раней, А, бы-зала, глядзіш на нарову — чыцан многа, хвост вялікі, а малака няма».

Менавіта такім добразычлівым пародным гумаром аздоблены многія старонкі партыя «Абло, расчыненае ў зямлю».

Чытаецца партыя лёгка, з цікавасцю. Неўзабаве перагортнута апошняя старонка? Я а, зачынена «пазгынае абло» ў беларускую вёску Зубравічы і чытач, відаць, шыра шакадуе з гэтай прычыны: займальная кніга... Але ж цудоўныя мілья людзі, з якімі пазнаёміў Янка Сіпакоў чытача, надоўга застаюцца ў яго сэрцы.

Мы найбольш надрабязна разгледзелі адзіні толькі нарысы. Тымі ж мастацкімі вартасцямі вылучаюцца і іншыя творы кнігі. Письменнік застаецца верны сваёму творчаму прынцыпу рэалістычнага лакаду складанасцей жыцця. Дзе б ён ні быў, дзе б ні падарожнічаў, для Янкі Сіпакова галоўнае — праўда факта, хоць ён шырока ўжывае і творчы домсел, творчую фантазію. Вытавля падарожныя нарысы письменніка ператвараюцца ў творы сацыяльна-праблемныя. Можна з поўным прама-лічыць, што ў кожным нарысе Янкі Сіпакова ёсць пэўныя творчыя лошкі. І знаходкі. Ён захоўвае лепшыя нарысавыя традыцыі. Але ж разам з тым не адка-заўважыць, як вымалёўваецца і свой почырк у аўтара-нарысста, як паглыб-ляецца психалагічная абма-ляўка вобраза. Маючы на ўвазе вядомыя выказванні Максіма Горькага аб жанра-вых асаблівасцях нарыса, можна сцвярджаць, што на-рысы Янкі Сіпакова ў поўнай меры — і даследаванне і апаваданне.

Сваё хваляванне, сваё светлыя пачуцці адзілення перад веліччу жыцця і яго праявамі письменнік жыва перадае і нам. Ён валодае дарам будаваць вельмі эма-цыянальны маналогі. У Янкі Сіпакова, як у сапраўднага кі Сіпакова, як у сапраўднага мастака, можа загаварыць кожны прадмет: і дрымуцай тайга, і сустрачныя караблі, і звычайныя сталёвыя носы. Але ж калі са старонак на-рыса размаўляюць з табой лоніцы, калі гаворку вядуць пахаваныя на марскіх могіл-ках Уладзіслава Чэхі і сла-каў або сэрца Банівура — пэўна стрываць хваляван-не прымі самых разнастай-ных пачуццяў, галоўнае — з якіх — боль... Боль за тых, хто да апошняга дыхання

змагаўся і аддаў жыццё за свабоду, за светлую будучы-ню.

ЧЭХІ І СЛАВЯНІ: «Тут лл-жым мы — чэхі і славяні... Нас было тры палі тых, хто ра-шыў вярнуць нашай Радзіме яе славу: мы адмовіліся страляць у рэвалюцыю. Мы ўспомнілі, што і мы людзі...»

МАНАЛОГ СЭРЦА: «Я сэрца Віталія Банівура. Мые ты му-сіць не седлеш. Мліно добра ве-дае тайга. Вось я і хачу раска-заць табе пра чалавека, якому давялося служыць».

СЯРГЕЙ ЛАЗО: «Ты не глядзі на мяне так, не думай, што я такі малады. Помнікі заўсёды малодзцы людзей... А мне ўжо семдзесят год... Які гэта многа для чалавека, які толькі двац-цаць шэсць разоў вітаў вясно-выя крыгалома. Дваццаць шэсць год...»

...І вась я зноў стаю ў сваім любімым шынялі. Цяпер нас не спаліш! Цяпер я не адзіні — нас, Лазо, многа. І вась за гэ-тую зямлю, на якой цяпер стаю, любы з нас памрэ зноў, але не аддасць яе нікому!»

І аўтар буйным планам па-казвае нам «зямлю Лазо», ператвораную ў квітнеючы край за гады Савецкай Ула-ды.

Усе вышэй прыведзеныя ўрыўкі ўзяты з нарыса «Ш-хая апілія». Знаёмыя яшчэ са школьнай парты трагічныя гісторыі набываюць у маца-логах яшчэ большую моц, робяць яшчэ большае эма-цыянальнае ўздзеянне на чытача.

Той жа творчы прыём пісь-меннік выкарыстоўвае з ян-меншым поспехам і ў невя-лічым нарысе «Там, дзе Сі-бір...» Гэты нарыс — аб правадыры пралетарскай рэ-валюцыі У. І. Леніна, яго па-плечніках, вядомых дзеячах партыі і тых простых лю-дзях, якія памагалі Ільчу ў самыя цяжкія моманты яго жыцця і барацьбы. Нарыс строга дакументальны. Рас-казваючы пра перыяд сібір-скай ссылак Уладзіміра Іль-ча Леніна ў Шушанскім, пісьменнік выкарыстоўвае ўс-наміны папечнікаў права-дыра, пісьмы, уласныя ўра-жанні ад сустрэч з жыхара-мі вёскі, у якой Ільч пра-веў, як сам ён казаў, тысячу дзён змушанага сядзення. І ўсё ж расказ — лірычны... Прысутнасць аўтарскага «я» на старонках твора ажыўляе яго, надае цікавасць яму не толькі тады, калі аўтар вы-ступае ў ролі следцыта, але і калі ўзнаўляюцца факты шырока вядомыя. Мы даволі добра знаёмы з той перані-скай, якая вялася Ільчом з роднымі і блізкімі, але вась чытаем урыўкі з пісьмаў з адпаведнымі аўтарскімі ад-ступленнямі, каментарыямі і — адкрываем для сябе не-шта новае... А як хваляюць тэя залатыя крупіны з жы-цця Ільча, што засталіся ў памяці шушанскіх старажы-

лаў! Вось у гаворцы з аўта-рам прыгадвае тое, што ве-дае пра правадыра, Рыгор Андрэевіч Блахін, вась рас-казвае 88-гадовай Ганна Ся-мёнаўна Сяродзіна: «Гэта ўжо многа гадоў таму. Як Уладзімір Ільч і Надзежда Канстанцінаўна са сваёй маці пераехалі да нас на кватэру. Рэчаў у іх было мала, затое вельмі многа ініг...»

І мы, дзякуючы аўтару нарыса, пазнаём яшчэ больш пра самага чалавечнага чала-века.

Нарыс «Там, дзе Сібір...» ці-кавы не толькі з пункту гле-дзення пазнаваўчага. Ён дае выразнае бачанне тых гіста-рычных фактаў, падзей, з які-мі аўтар знаёміць чытачоў. Твор успрымаецца, як адзі-нае цэлае дзякуючы створа-наму мастацкаму вобразу Ільча — вобразу цэльнаму, у якім ге-нальнасць спалучалася з на-дзвычайнай прастатой і чала-вечнасцю.

...Ёсць інігі, пра якія хо-чацца гаварыць многа і добра. Гэта жаданне ўзнікае, ві-даць, з тае прычыны, што ў творы твора своеасаблівы голас пісьменніка, што пісь-меннік прагне данесці да чы-тача і даносіць нешта сваё, убачанае толькі ім, прапу-нічанае праз прызму ўласна-га светаўспрымання. Такое жаданне паідае і кніга Янкі Сіпакова «Па зялёную ма-ланку». Не секрет, ёсць у ёй і слабыя месцыны, часам аўтару бракуе яшчэ густы ў адборы жыццёвага матэрыя-лу, сустракаюцца дробязныя, не цікавыя і не новыя ўвогу-ле факты, якія не ўзбагача-юць нас, не даюць пажытку для роздому, але ж гэта — непазбежны выдаткі...

У адным з апошніх нары-саў «Зямля перад кветам» («Маладосць», № 7, 1971) пісьменнік усхвалявана пі-ша: «Колькі іх, маіх краёў, ёсць у мяне? Пабачыўшы Далёкі Усход, увесь час со-чыш за кожнай, нават самай нявызначай інфармацыяй пра Уладзіслава Пуціціна, На-ходку. Пазнаёміўшыся з Тай-мырам, уважліва сочыш за яго тэмпературай — нібыта табе абавязкова трэба ведаць, колькі градусаў марозу сёння ў Дудзіску ці Нарыльс-ку. А цяпер, пабыўшы ў Гру-зіі, міквольна будзеш сачыць табе сама за кожным павада-леннем пра поспехі грузін-скіх чаеводаў, персікаводаў, вінаградараў». Вось гэтая, менавіта, арганічная еднасць з краінай, блізкасць да тых, хто працуе на яе неабсяж-ных прасторах у імя будучы-ні, і дае падставу чакаць, што падарожная пуцявіна прывядзе Янку Сіпакова да новых творчых адкрыццяў і здзіўненняў.

Юген КАРШУКО.

Арсенал мастацкіх сродкаў народ-най сатыры надзвычай багаты і раз-настайны. І сілу ўздзеяння вострага народнага слова можна ацаніць не толькі па вастрэйшым зместу твора, але і па тым, якое гучанне набываў ён у залежнасці ад абставін, часу, эпо-хі.

Цікава разглядаецца ў манатрафі лірычная песенка «Мікалаю, Міка-лаю...», на ідэйную накіраванасць якой яшчэ ў першай палове XIX стагоддзя ў Парыжы звярнуў увагу беларуска-польскі этнограф А. Рыпін-скі. Прааналізаваўшы шматлікія ве-рыянты гэтага твора, А. Фядосік да-водзіць, што тут не проста трансфар-мацыя песеннага матыву і вобразаў, часкладаная змены ў тэксце, выклі-чныя адпаведнымі палітычнымі па-дзяямі і імкненнем паказаць адносі-ны народа да тырана. Здавалася б, мы маем справу з зусім «непалітыч-ным», традыцыйным творам:

Мікалаю, Мікалаю,
Дзе і цябе пахавано?
Прыдарозе, у даіне,
Каб на табе ваўкі вылі,
А сабакі танцавалі,
Тваю душу наіманлі.

Або:

А мы бога паміталі,
А мы бога папраасілі!
За Міколіна здароўе:
Каб і ручні не служылі,
Каб і іголікі не хадзілі,
Каб ад сабакі ён тупіўся,
Каб ад ветру ён хвіліўся,
Каб саломкай паіраўся,
Каб напозам адрыгаўся.
Але ў эпоху, адзначаную жорсткім

сацыяльным уціскам, калі ў асярод-дзі беларускіх сялян расла рэвалю-цыйная свядомасць і канчаткова па-мерла вера ў добрага цара-бацюшку, такія творы ўспрымаліся як злосная сатыра на Мікалая II.

Выдатным узорам народнай саты-ры могуць быць розныя пародыі на малітвы, псалмы, духоўныя вершы. Цікава, што гэта сатырычная форма шырока бытавала ў гады Савецкай улады. У дні Вялікай Айчыннай вай-ны парадыйная творчасць была асаб-ліва папулярная ў асяроддзі парты-зан. Сам былы ўдзельнік партызан-скага руху (ён узяў зброю ў рукі пятнаццацігадоваым юнаком), аўтар кнігі добра памятае, як трапіла сло-ва, дасціпны жарт, песня ўзнімалі баявы дух народных мсціўцаў, мабі-лізоўвалі іх сілы.

Народ умеў смяцца і над сваёймі хібаімі і слабасцямі. І ў гэтым праяўі-ся цвяррозы розум народа, яго зда-ровая разважлівасць. Нехта сказаў: той, хто смяецца над сваімі заганамі, цвёрда стаіць на зямлі. Смех над сабою — красамоўнае праяўленне зда-ровага духу, моцных сіл чалавека. «Біжучыя адхіленні ад норм працоў-нага жыцця, — піша даследчык, — на-род сцвярджаў свае грамадскія ідэ-алы, заснаваныя на глыбокай папоне-да працоўнага чалавека, і непрыміры-мыя адносіны да гультаёў».

У сучасным літаратурнаўстве аб самай сатыры існуюць розныя дум-кі. Адны даследчыкі адносяць яе да роду літаратуры, другія — да жан-

ру. А. Фядосік адносіць сатыру да родавых вызначэнняў, бо сатырыч-ныя элементы прысутнічаюць у роз-ных літаратурных і фальклорных жан-рах.

Колькі дасціпнасці, гумару ня-сучы ў сабе хрэсьціныя песні (у тым ліку песні пра кума і куму), бясед-ныя, карагодныя, танцавальныя, гуль-ні, народная драма, інтэрмедый, бат-лейка і, нарэшце, вянец гумарыстыч-най паэзіі — вяселле — своеасабліва народная опера ці апэрта, напоў-неная ад пачатку да канца жартамі і вяселлю.

Нам уяўляецца, што аўтар удала зрабіў разгляд гумарыстычных і са-тырычных частушак — даволі падра-бязна, поўна, вылучыўшы іх галоў-ныя матывы. Слушайні трэба пры-знаць выснову аб тым, што гумар у частушковых творах выяўляецца ча-сам праз напеў: адно і тое ж слова можа гучаць па-рознаму — смешна або паважна. Мы б дадалі, што ў ча-стушцы ідэйны змест твора падчас выяўляецца толькі праз інтанацыю, якасць, у ваялікі жаль, не фіксуецца збіральнікамі і ўлавіць якую, а зне-чыць па-сапраўднаму зразумець твор, яго змест, вобраз можна толькі ў жывым гучанні гэтага твора.

Аўтар, як правіла, палемізуе з апанентамі, прапануючы свае ацен-кі фальклорных з'яў і фактаў. На жаль, не заўсёды аўтарска дум-ка можа быць прыймальнай. Так, спраўдліва крытыкуючы сістэматыза-цыю жартоўных песень, распрацава-

ную акадэмікам Я. Карскім, А. Фядо-сік прапануе сваю сістэму класіфіка-цыі. Ён дзеліць гэтыя песні на дзе-вяць груп — паводле іх тэматчных адзнак і сацыяльнай функцыі. У гэтай сістэме дзве асобныя групы склада-юць песні «з асмьяненнем заганных рыс і паводзін людзей» і «з асмья-неннем недарэчных учынкаў». Але як правесці мяжу паміж «заганнымі па-водзінамі людзей» і «недарэчнымі учынкамі»? У той жа час не вылучы-ны ў асобную групу багаты цыкл жартоўных песень пра жонку-няўда-ліцу...

Падсумоўваючы свае назіранні, у канцы кнігі А. Фядосік яшчэ раз падкрэслівае тую вялікую ролю, якую адыгрывала сатыра і гумар у духоў-ным жыцці беларускага народа. Яна была зброяй народа ў барацьбе за ўмацаванне высокіх эстэтычных ідэ-алаў працоўных. Яна спрыяла пашы-рэню вольнадумства наогул, развіц-цю класвай і нацыянальнай самася-домасці. Сатыра і гумар і сёння з годнасцю нясуць сваю службу ў ду-хоўным, культурна-творчым і мастац-кім жыцці народа.

Кніга А. Фядосіка — першая ў бела-рускай фалькларыстыцы спроба шы-рокага разгляду сатырычнай творчас-ці. І гэта спроба, думаемца, шмат у чым плённая.

І. ЦІШЧАНКА.

МЭТА КАМАНДЗІРОЎКІ была такая — паехаць у калгас імя Ільча Верхня-дзвінскага раёна Віцебскай вобласці, сабраць матэрыялы і напісаць пра фільм, які там здымаецца. Поўнаметражны дакументальны фільм «У першых радках свайго шэма...» Пра зямлю, да якой прырос чалавек, пра хлеб надзённы, той самы, з хрумсткай, залацістай скарыначкай, духмяны, сытны, пра які мы ўжо і думаць даўно забыліся. Хлеб — гэта, маўляў, не праблема. Вось сёмага — так! Цера — так сама!.. І бульба не праблема. У нас, на Беларусі, яе — завазіліся.

Больш за дваццаць дзён ішоў цяжкі і з Гомелю да Куйбышава. Бамбёжні абстрэлі з самалётаў. Мы становіліся ў вагоне на налені, каб не відаць было з воннаў. Здавалася, чым бліжэй да зямлі, тым менш небяспека. Так, відаць, іно і было. Мы ўсё ж прыехалі ў Куйбышаў, а потым дабраўся да маленятай станцыі Гур'еўка. Галодны, німыты... Пакуль нас уладкоўвалі на жыллі, я прытулілася да плуценікага агарода і абмерла ад здзіўлення і радасці — перада мною, тырчэла галіна з яшчэ заленаватымі ягадамі парачкай. Зубамі я адкусвала цвёрдыя, гарнаватыя ягады і планала. Галод быццам таго і чакаў, каб яму далі магчымае разгуджэнне. Пачаліся галодныя спазмы. Ужо не ведаю, як адчула жанчына — з домі насупраць, што са мною робіцца. Але яна выражала перада мною з вільзнай і печанай бульбайнай у руцэ. Я з'ела яе з лусцінамі.

Бульбы ў нас — завазіліся... Ну, праўдзела, фільм будзе не пра хлеб і бульбу, гэта я не так сказала, а пра людзей, якіх іх вырошчваюць. Пра творчасць хлебаробаў і пра іх цяжкую працу — потную, мазоцістую, ад зольку да зямлянкі. Калі за кароткую летнюю ноч не паспяваеш адпачыць, і ногі, рукі, спіна, галава — не твае, і за гадзіну, яшчэ за адну гадзіну спускаюць бычоры ведае ішо. Я кажу, каб атрымаўся такі фільм, таму што цяжкая праца і сумленне жадаюць паказваць: што вельмі сёння чыналі і праца там іная, часта — вырастаюць у сваю проціласць. І ўжо здаецца, што хлеб расце сам, у ситовым выглядзе, на кустах або дрэвах.

Мне мільволі думалася аб усім гэтым, калі я сядзела на старшыняўскай машыне на палях калгаса імя Ільча. Уладзімір Арсеневіч Быкаў сам сядзеў за рулём і, пайнарадоўнаючыся яго волі, таўці узбраўся на пагорні, не захрапаў у балотцах, перададзьваў панава.

адным словам, паводзіў сябе так, быццам ён не машына, а разумналі жывая істота. Шэсць гадзін запар імчалася перад намі з хуткасцю 30—40 кіламетраў у гадзіну калгасная зямля: то раскоіна апрагнутая ў залацісты ўбор спелай пшаніцы, то смеіна падсольжаная пад «вожыка», то карымявая, як узбіты шакалад.

Уладзіміру Арсеневічу Быкаву трыццаць шэсць гадоў. Росем з іх ён працуе старшыней. Пэрададзьваў тут, перададзьваў, скончыў жем владзіміра.

Т Р Ы Н Я З Д Ы М А Ч Н Ы Я Д Н І

саў, школу механізатараў і курсы падрыхтоўцы кіруючых работнікаў сельскай гаспадаркі, працаваў намбайнерам трактарыстам, аграномам, служыў у арміі, скончыў эканамічны факультэт Горкаўскай сельскагаспадарчай акадэміі. Жанава. Мае траіх дзяцей: дзвюх дзяўчынак і аднаго хлопчыка.

Ён будзе адным з многіх герояў фільма. Аўтары С. Палікоў, І. Белавус. У Яфрэмаў эпіграфам да будучага фільма ўзялі словы Францыска Скарыны: «...зверні, ходзіце в пустыню, знаюць ямы свае; пціцы, летаючыя по воздуду, ведаюць гнезда свая; рыбы, плаваючыя по морю и в реках, чуют выры свая; и члвк и тым подобныя борются у леве своих, — тако ж и люди, ище зродилися и ускормлены суть по боже. И тому месту, великую ласку илюють». Не ведаю, ці будзе гэтыя словы потым чытацца ў фільме — хутка за ўсё стануць галоўнай думкай яго.

Яны — будзе дакументальны фільм, расказаць наперад цяжка, немагчыма. Бо тое, што было ўчора, сёння, цяпер ужо не паўторыць.

Напісаны, зацверджаны сцэнарый, які праішоў усе інстанцыі. Усяго толькі схема будучага фільма, абрысы яго. Але, відаць, ён будзе складацца з некалькіх наваў. Першая — «Вернасць». У ёй аб вернасці, радзіме, працы, каханні. «Зямля» — твая зямля, якую любіш і ведаеш, на якой твой дом, тваё жыллё. Зямля — гэта зямля, але для тых, хто пакінуў сваю краіну, зямля мае іншы глыбокі сэнс. На роднай зямлі вочы не так глядзяць і сэрца б'ецца інакш. Акрамя злата і ўраду, жалева і

Няхай іншыя лён сеюць, так? Значыць нам каб лягчэй было, а іншым цяжэй? Не, гэта няправільна. Усім патроху, а ў выніку — і дрэзна атрымліваецца. — Валодзя кінуў погляд на маю шматкаліровую ільняную сумку. — І потым, я не адзі гэта вырашаю. Зверху таксама людзі ёсць. Адтуль больш відаць.

— А я думала, вы — цар, — жартую я. — Столікі багацца... Валодзя ўсміхаецца. А потым бачу, як ён мяняецца з твару. Яму дрэзна, Навокал калінацца пшаніца з буйным коласам, бягуць воблакі, узбраючыся адно на адно, мяняючы дзівосныя формы на ільняных дзівосных, удалечыні, шамалываны, барвовы статак кароў, на, здавалася б, несумяшчальным колеры зеляніны... Адбываецца штохвілінны пуд прыроды, а Валодзя дрэзна. Потым я даведалася, што ў яго язва страўніка. Кажуць, прафесійнае захворванне старшынь — цэлы дзень паесці пяма калі...

Уладзімір Арсеневіч курьер папяросу за папяросай. Хвалюецца, нервуецца. Уборка. Хлеб трэба здаваць дзяржаве. Сянак нарыхтоўваць. Ямы для сіласу зрабіць. Кароўнікі перабудаваць — усё павінна быць механізавана: і падача кармоў, і ўборка, і даенне кароў. А тут яшчэ лён! Свёлета мадэрнізаваў ўборку і здаў саломні на завод. Быццам бы добра. Але па эканамічных паказчыках — адстае калгас. За гэта на бюро райкома старшыню выклікалі...

Мы ўжо даехалі да барвога статаку. На пагорку сядзіць пастух. Каля яго спыняе машыну старшыня.

— Ці разумеш, што ты ўчора нарабіў? Ударыў жанчыну! Жанчыну! — Валодзя частуе на пастуха. — Ты ж кахаў яе, ажаніўся з ёю. Дзеці ў вас... Калі яшчэ раз паўторыцца — выганіш з калгаса, з вёскі. Зразумеш?! — твар Валодзі чырванее. Першы раз бачу яго такім гнеўным.

Пастух спрабуе апраўдацца: маўляў, выпіў крыху... З ім не здарэцца. Але Валодзя не дае яму дагаварыць. Ён ускочвае ў машыну, і мы зрываемся з месца з такой хуткасцю, што на момант адчуваем касмічны перагрузкі.

СУСТРЭЧА З ЧЫТАЧАМІ

Супрацоўніцы часопіса «Вожык» Валодзіны Зуб, Янка Сіпакоў і Змітро Бявалодзі сустрэліся з маладымі працаючайшымі і тэхнолагамі інстытута «Беліяспрампраект». Яны працягалі свае творы, расказалі, як працягваюць у «сатырычным» паху, адказалі на шматлікія пытанні чытачоў.

Арганізавала сустрэчу літаратурнае інстытутнае аб'яднанне «Крыніца».

М. МАРОЗАУ,
інжынер інстытута
«Беліяспрампраект».

МАЛАРЫЦКІ ВАЛЬС

Работы перасоўнай механізаванай калоны І. Заматаеў напісаў верні «Маларыцкі вальс», які паклаў на музыку культаветработнік з вёскі Монавіні Маларыцкага раёна М. Піпчык. Першы раз ён выканаў «Маларыцкі вальс» у Брэсце на абласным аглядзе калектыўнай мастацкай самадзейнасці.

Зараз гэты твор уваходзіць у рэпертуар многіх самадзейных артыстаў.

М. ДРОБЫШ.

ВОДЖУКІ АДКАЗЫ

ПАМЫЛКА МАСАВЫМ ТЫРАЖОМ...

Наважаныя таварышы!

У сувязі з рэлікай В. Івіна, апублікаванай у № 34 вандай газеты, Усесаюзная фірма «Мелодыя» наведдала, што звесткі пра рэпертуар ансамбля «Несларь», змяшчаныя на этикетцы і канверце грамплацінак з іх запісам, былі цапкам узаты з друкаваных праграм, выдадзеных Беларускай філармоніяй і прадстаўленых нашай рэдакцыі кіраўніком калектыву.

У сувязі з рэлікай дадзена ўказанне аб папраўцы ў этикетцы і тэксце на канверце ў новым тыражы грамплацінак.

В. ПАХОМАУ,
генеральны дырэктар фірмы
«Мелодыя».

Нататкі, якія мы сёння прапануем чытачу, напісаны чалавекам, які стаіць за прылаўкам, прадаўшчыкам Мінскага цэнтральнага універмага Л. Суматохінай. Мабыць, не з усім, пра што яна піша, можна пагадзіцца, але, разам з тым, аўтар заіравае шэраг пытанняў, якія, на нашу думку, маюць пэўную цікавасць.

СЕННЯ ў мяне першая змена. І хоць ЦУМ адкрываецца ў 11 гадзін, іду да дзевяці. У гэты час магазін пусты і ціхі. Толькі за прылаўкамі гаспадарачы прадаўшчыцы. Бо да прыходу пакупнікоў усё павінна быць гатова. На прылаўках нічога лішняга, толькі тавары. Сур'езныя, засяроджаныя тавары: нельга памыліцца, падлічваючы тавар, нельга прагледзець брак.

Але вось голас дыктара: «Добры дзень, да праця пакупнік!» І магазін запоўніў тыя, да чыйго прыходу мы так рыхтаваліся. Адрозна стала шумна, гаманліва. Адно закладоўца спынаюцца ў патрэбны ім секцыі, другія, не спынаючыся, прыглядаюцца да тавараў. Колькі людзей! Сапраўдны патак. Салідныя подзі і зусім юныя. І ў залежнасці ад таго, які чалавек падыдзе да пубе, трэба знайсці правільны тон. Праўда, вельміваць прыемналі ўсім, але ж і прадавец — жывы чалавек, са сваім характарам, настроем.

Да прылаўка падыходзіць жанчына. Раззлаваная — патрэбнага ёй тавару ў магазіне няма (а гэта ж бывае ў нас яшчэ нярэдка). Што ёй сказаць? Няма, і ўсё! А мо напрасіць аформіць заказ? Ад таго, ці правільна зробіць прадавец, гаварылі мне, прымаючы на работу, залежыць настрой пакупніка. Ці пойдзе ён з удзячнасцю, ці яшчэ больш знервуецца, — усё ў руках прадаўца.

Але ў гэтым я пераканалася пазней. А спачатку адчувала слабе вельмі наўзбуіна. Добра, што поруч была Вольга Захараўна. Яна ўжо 20 гадоў працуе за прылаўкам. Побач было плячо, на якое

можна абперціся. Пазней мне пазнаёмлілі і з іншымі выдатнымі работнікамі гандлю. Ёсць у нас і «малякі». У іх — дзесяткі падзяк ад пакупнікоў. Іх часта ставіць у прыклад больш маладым работнікам.

Вольга Захараўна — зусім іная. Вось ля прылаўка мужчына, як кажуць, без асаблівых прыкмет, такіх бывае ў магазіне сотні за дзень. Пацуў, што патрэбнай яму рэчы ў нас няма, і тут жа заўважыла: «Хочаце, я сапсуе вам настрой!» Маўчыў. Я разгубілася. А Вольга Захараўна спакойна адказвае: «Справа не хітрая...» І ён адрозна ціха пацішоў. Мне трэба было папрадаваць разам з ёю некалькі месяцаў.

ПРАБЛЕМЫ, РОЗДУМ, МЕРКАВАННІ

С Е М Г А Д З І Н З А П Р Ы Л А Ў К А М

Л. СУМАТОХІНА

спазнаць горыч няўдач, перажыць і добрыя хвіліны за прылаўкам, каб заўважыць, як умее яна разбірацца ў людзях і знаходзіць патрэбны тон. Яна і гасцінная гаспадыня, і строга жанчына, якая адным-двума словамі можа паставіць на месца нахабіна.

Вось сярэдніх гадоў мужчына, не зьяртакчы ўвагі на чаргу, патрабуе вылісаць яму чэк. На вельміую просьбу стаць у чаргу, заўважыла: «А я станю!» Людзі ў чарзе пачынаюць хвалюцца. Я адмаўляюся яго абелутоўваць. Прастагаўшы мінут дзесяць, пакупнік патрабуе інтэу скаргаў.

Ох, ужо гэтая кніга скаргаў. Яна — як пудзіла ў руках некаторых пакупнікоў. Цяпер то я пераканалася, што патрабуюць яе часцей за ўсё тыя, што не маюць рацыі. Успамінаю такі выпадак. Адной жанчыне не дасталася чэшская

сумка. «Не, вы мне знойдзеце і дасце тое, што мне патрэбна! Дзе ваша кніга скаргаў? Я ведаю, чым вас запалохаць». Запалохаць! Вось дай такому чалавеку магчымае, ён усіх запалохае, зьяважыць, сапсуе настрой на цэлы дзень.

І што тут зробіць? Не даць кнігу — нельга. А пасля скаргі такая пакупніца адыходзіць задаволеная, хоць бы яна тройчы не мела рацыі. А нам потым разбірайс! Даказвай потым, як было. Не адмаўляю, заўвагі бываюць і справядлівыя і ішунца, каб звярнуць увагу на памылку або грубасць прадаўца. А што рабіць, калі чалавек іша, каб даць выйсце свайму раз-

дражненню? Калі гэту скаргу пры разглядзе нават прызнаюць неабгрунтаванай, нам усё роўна скажуць: «Значыць, вы нежэ так сябе паводзілі!»

Пачынаецца работа. Няхай сабе фізічна яна не такая ўжо цяжкая, але мы, прадаўцы, увесь час у напружанні. Цэлы дзень у магазіне шум, мільгаюць твабы. Нехта нешта выгтае. Трэба адрозна пераклоўчыцца з адной размовы на другую і пры гэтым не памыліцца ў падліках. Першыя дні я думала, што не перанясу ўсёго гэтага, кіну. А цяпер нічога, прывыкла. Хоць і вельмі стамляюся. Асабліва пасля «канфлікту». Толькі што падышла жанчына: «Пакажыце вунь тую сумачку». Глядзіць, круціць яе з усіх бакоў, доўга, прыдзірліва. Нарэшце вяртае: «А чаму да яе няма кашалька?» — «Не паложана». — «Не можа быць, каб такая дарагая сум-

...Гаспадыня, у якой мы пасяліліся ў часе эвакуацыі ў Гур'еўцы, была маленькая, не надта прыгожая і, як мне здалося, старая жанчына. Цяпер я разумю, як памылялася. Ёй было ўсяго трыццаць гадоў. Яе вяселле з дваццаціпятигадовам Андрэем, бялым прыгажунюм, пастухом калгаса, было прызначана на пачатак ліпеня сорок першага года. У гэты час мы ўжо жылі ў іх. Вяселле ўсё ж адбылося, хоць ішла вайна і Андрэй ужо атрымаў павестку ў армію. За тыдзень Фрося (так завалі гаспадыню) стала прыгажуняй. З-пад чорных тоненькіх бровей я глядзела сіня-сіня з перламутравым адлівам вочы. Яе рухі, здавалася, былі разлічаны нейкай невядомай машынай: крок убок—узла вікі, нескі перавернула іх у паветры і падчаліла вайляны чыгун у пачы, выцягнула, як пушчыню, крок убок—узла трапач, абкруціла ім чыгун і пачынула кілаграмаў востра-дэсяць шыбы ўначоўні. Дзейнічала яна рытмічна, зладжана, прыгожа. Рухі змяняліся адзін другім. Цэлы танец з рухаў, паэма з рухаў. Я гадзінамі не свядома назірала за ёю. З імем Андрэя яна ўставала і кідалася, ён быў для яе ўся Савецкая Армія, уся Украіна. Ён павінен быў не сёння-заўтра перамагчы і вярнуцца да яе...

Некы выходку з вёдрам з дому, бачу — па доўгай з зеленаватымі астраўкамі травы вуліцы бяжыць Фрося, босая, у чорнай, вельмі расклёшанай спадніцы, узнімае пыл і махае беленькім трохкутнікам.

Пыл, пыл, пыл слупам на вясковай вуліцы... Фрося ўзбегла на ганак—цын, цык, цык — пыльныя следы яе ног застаюцца на чырвоных, пафарбаваных алейнай фарбай прыступках. Яна гучна выдыхнула паветра і разгарнула ліст.

«У першых радках свайго пісьма павінен паведаміць вам трагічную вестку: ваш муж Андрэй загінуў у першым баі». Фрося паўтарала і паўтарала вар'яцкія, незразумелыя, чужыя словы.

Пранзілівы, працяглы гартанны крок вываўся з не грудзей і залучыў у паветры. Я яго чую, я яго запам'яла назаўсёды.

Пісьмы, пісьмы... Яны стануць ключом да вырашэння фільма. Пісьмы, што прыходзілі ў вёску з фронту, што прыходзілі цяпер, пісьмы, што атрымлівае і адпраўляе вёска. Пісьмы энергічныя і вясёлыя, гнёўныя і пяшчотныя, дзелавыя і сумныя.

А за пісьмамі—жыццё. Валодзя Быкаў глядзіць на неба. Ён літаральна кожную мінуту глядзіць на неба. Яму надакучыла глядзець на неба, але ўсё роўна глядзіць. Для яго, як для лётчыка,—неба то надзея, то беда. То ён любіць яго, то ненавідзіць.

— Работа ў мяне такая,—сур'ёзна гаворыць ён.—Пачынаецца пасяўная—малюся, каб не было дан-

джу. Потым—каб ішоў дождж. Каб хлеб і бульба выраслі, а зараз уборка. Самі разумеюць: кожная хмарка, кожная воблачка — мой персанальны вораг. А што вы здымаць хочаце? — нечакана пытаецца Валодзя.

— Вас, вас за работай,—гаворыць Уладзіслаў.

Паўза цягнецца некалькі кіламетраў. Я разумю, аб чым думае старшыня—аднакі гэтым людзям, што я адзін нішто і нішто, скажучы, прывідаецца. Аднакі: ваяўніце, адзяміце—абураліца: а што здымаць? Коціць на сваім газіку па палях і лугах і курцыць. Здымайце... Што тут адзяміць?

І Уладзіслаў маўчыць. Яму таксама ваяўніца. Два дні ездзім. Былі цікавыя эпизоды—не здымалі, прымерваліся, а яны ж больш не паўтаралі. Вось гэтага выраза твару ў Валодзі ўжо не здымаю. Ды і адна справа, калі чалавек проста размаўляе абураліца, прапануе, радуецца, а інакш—калі на яго наведзена «руля» кітакамеры.

Вось Валодзя прытармаціў, выскачыў з машыны, склаў рух «лодчайкай», закруціў і рухнуў да лесу. Мы ўбачылі двух ласёў, якія са здзіўленнем глядзелі на Валодзя і не ўцякалі.

Гэтага кадра не будзе ў фільме. І тых кадраў маіх успамінаў таксама не будзе. Будуць іншыя. Аб сустрэчы Валодзі са сваім бацькам Арсціем Пшчавічам Быкавым, старшынёй суседняга калгаса Імя Жданова, аб іх бяскопчай размове пра хлеб, жытне, новыя камбайны, унікаў, кароткія хатнія радасці, аб будучым.

— Сынку,—скажа Быкаў—бацька, прывідаючы з Валодзяем на яго палях,—ды за такі лён прэмію трэба даваць!

У Быкава-старэйшага лён расце не горшы, мы бачылі. Але ён глядзіць вачыма бацькі, і гэты, Валодзеў, яму здаецца невычэйным.

На экране, відаць, будуць яны абодва—бацька і сын, прадстаўнікі розных пакаленняў. Бацька—моцны, практычны, кемлівы, у яго ўсё выверана практыкай. І сын—тэарэтык і вучоны, у вечных пошуках і эксперыментах.

Вельмі яны розныя. І кожны з іх—асоба. Тым і цікавыя.

Позна ўвечары вяртаемся мы ў

дзелавы цэнтр калгаса. Стук і грукат машын на таку не спыняецца ўсю ноч. Урадківай вялікі, трэба паспець высушыць і ачысціць зерне, падрыхтаваць яго да здачи і захавання. Усё механізавана, працуе толькі некалькі чалавек. Успыхваюць і гаснуць чырвоныя і жоўтыя лямпачкі на нульце ірвання. Ручкі, рубільнікі, кіпкі прыводзіць у рух вялікія, па-слухмяныя, добрыя машыны.

Хлеб ідзе! Хлеб ідзе!

Валодзя аддае распараджэнні, раскопвае лапатай горку шпайцы, правярае, ці даходзіць паветра, біраў у рукі і падносіць да вачэй цяжкіе зерне, любіцца, як і мы, гэтым чароўным дарам працы і прыроды.

У дзелавым і культурным цэнтры калгаса (так і яго назвала таму, што тут, на плошчы, знаходзіцца праўленне калгаса і клуб, медыцынскі пункт і сталова, дзіцячы сад і яслі) жыццё пачынаецца яна-рана, як толькі сонца праб'еца на небасхіл. У праўленні збіраюцца на пяцімінутку, механізатары атрымліваюць заданне, старшыня раіцца з брыгадзірамі, распрацоўваюцца тактычныя моманты сённяшняга наступлення на ўрадкі. Калгас працягнуўся на дваццаць пяць кіламетраў уздоўж ракі. Таму старшыня стараецца ўсё прадумедзь.

— Патрабна рацыя,—бядуе Валодзя.

Вось да чаго дайшло! Рацыя! У многіх калгасах ужо ёсць. І гэта сапраўды вельмі зручна. Здарылася ў полі беда, аламаўся, напрыклад, камбайн,—і праз некалькі мінут аб гэтым ужо ведаюць у «цэнтры». Імянна ваяўніца хуткай тэхнічнай дапамога. Кожны наўгадзіны ведае старшыня, што адбываецца ў далёкіх брыгадах, на фермах, талках, у будаўнікоў. Эканомію часу і сродкаў вялікая. Каўтуе, праўда, рацыя дарагавата, Але гэта толькі адразу дарагавата, а потым агушціца з лішкам.

Цэнтральная плошча калгаса пераходзіць у вялікі фруктовы сад. Пераходзіць проста так, без усялякіх агароджаў. Гэта сад для ўсіх. Заходзь, бяры яблыкі, еш. Нішто не спыніць, не аблаць, не паглядзіць сібса,—выбрай любіць: нармаваныя, як скамарохі, пеліны, жаўтавата-залёныя ў кропачкі, блянцам

гарады на глобусе, белы наліў, матавую антонаўку...

Сюды, у гэты густы зараснік травы, кветак, дрэў «глядзіць» дзверы і вокны дзіцячага сада і яслі. Тут дзеці-калгаснікі гуляюць, адпачываюць, выходваюцца, пакуль бацькі на рабоце.

...Нас перасадзілі з пасажырскага поезда ў цяплушкі, таму што пасажырскае патрабэн быў для параненых. Вагон за дзень награвался і увечары дыклаць рабілася немагчыма. Плакалі дзеці. Больш потым я ніколі не чула, каб так плакалі дзеці. Маўчала толькі адно дзіця. Яго трымала на руках зусім малая жанчына. Вакол яе было кенатуральна свабодна. Яна не распавяла дзіця, не карміла. Проста сядзела нейкай застыла, падобная на скульптуру. Увечары ў нашай цяплушцы ўсё часцей пачалі гаварыць словы: гора, дзіцяці гора. Жанчына з дзіцем выйшла на нейкай маленькай станцыі. Толькі потым я даведлася, што яна перасяла ў тамбур і там ехала да раны. Дзіця было мёртвае. Яна хацела пахаваць яго пры сятле.

Тая бамбэжка нават не вельмі запомнілася: Былі больш страшныя. Мы выскочылі з вагона і разбегліся на ўсе бакі. Хто не паспеў дабежыць да бліжэйшага лесу, схавалася ў канаве. І жанчына, прыціскаючы да спіне дзіця, схавалася. Яна не адчула, калі маленькі асколак бомбы трапіў у дзіця.

Чалавечу споўнілася б трыццаць, калі б не вайна...

На гэтай зямлі, дзе сёння бацька і сын вырошчваюць хлеб, праішла вайна. Страшная. Яна ў нашай памяці. І хоць рэжысёр, апэратар і аўтары сцэнарыя выраслі потым і фільм яны робіць пра самых мірных на свеце людзей—хлебарабаў,—усё роўна, а можа менавіта таму ў ім прагучыць пратэст супраць вайны, прымусу, гвалту, смерці.

Мэта камандароўкі была такая—расказаць аб здымках фільма «У першых радках свайго пісьма...» Але сталі, як кажуць, кінематаграфісты, няздымачныя дні. У мастацкім фільме акцёру трэба ўжывацца ў вобраз, стаць тым чалавекам, якога ён потым павінен сыграць. А дакументалістам неабходна прымусяць сваіх герояў заставацца сабой, прывічваюць да камеры. Дык вось гэта яўраз былі дні прывычання. Таму я расказала не аб здымках, а аб тым, што ўбачыла, адчула і перажыла за гэтыя дні.

І. ПІСЬМЕННАЯ,
спец. карэспандэнт
«Літаратуры і мастацтва».
Віцебская вобласць.

ка была без кашалька. Тут штосці не тое...

А прадавец павінен змаўчаць. А чаму, зрэшты? У чым мяне падазраюць? На якой падставе? Толькі таму, што пакупнік заўсёды «мае рацыю»? Але, па-мойму, гэты лозунг нам не падыходзіць. Калі зыходзіць з таго, што ты заўсёды вінаваты, дык можна страціць да сябе ўсякую павагу, пачуццё ўласнай годнасці. Ну, вось, зноў я за псіхалогію! Прадаваць трэба. Што пытаецца гэты хлопец?

«Прадавец, дапамажыце мне выць падарунак дзіўчыне!»

«Ветлівы! Трэба дапамагчы. А то ўчора падыходзіць адзін: «Скажыце, што купіць у падарунак жанчыне трыццаці пяці гадоў?» «Вось, калі ласка, можна купіць сумку, можна хустку шаўковую, парфумы, парасонік...» «Вы мне яшчэ кракадзіла парайце...» І купіў... чахол на коўдру!»

Як нялёгка дапамагчы выбраць патрэбную рэч! У мяне ўражанне, што пакупнік часам і сам не ведае, чаго хоча. Вось і перабірае дзесяткі прадметаў самых розных. А наш дэвіз—берагчы час—не проста лозунг. Гэта адна з праблем нашай працы. І невыпадкова аб рабоце прадаўца мыркуюць не толькі на выкананні плана і не толькі па тым, ці ветлівы ён з пакупніком, але і па тым, колькі часу траціць на абслугу аднаго чалавека. У дзень да нас у ЦУМ прыходзіць 80 тысяч чалавек. Гэта значыць, што кожнаму прадавец можа ўдзяліць толькі 1—2 хвіліны.

Чалавек выбраў, здаецца, усё што трэба. Не, гэта яшчэ не ўсё. Выбар не зроблены, па твары бачу, што жанчына яшчэ вернецца. Добра яшчэ, калі ў той жа дзень, а то і праз дзень, два—«спамыняйце ёй сумку на сурвэтку альбо парфумы на акулляр!» «А што тут драннага»,—скажа хто-небудзь. Так, мы абавязаны гэта рабіць. Але разбярыся, ужывалася ўжо гэта рэч ці не? І як потым прапанаваць яе іншаму! Прышла дзіця дзіўчына. Просіць памяняць парасонік: «Ёй, бачыце, колер не падабаецца. Бяру парасонік, раскываю, каб правярць, ці ўсё на месцы, а ён—мокры! Значыць, дзіўчына ўчора была ў адной сукенцы, парасонік падыходзіў, а сёння пераапанулася, і

парасонік можна памяняць. Але як жа можна здаваць рэч, якой ты ўжо карыстаўся? І зноў—дайце мне шпигу скаргаў! Думаецца, не дапамагло? Дапамагло! Памянялі.

Ніводная сустрэча пакупніца з прадаўцом не праходзіць бяспледна. І ў многіх выпадках пакупніку варта павучыцца ў прадаўца вытрымцы і цярплівасці. Часам чалавек гэтага і не заўважае, але той, хто назірае збоку, можа зрабіць вывад: а ці не бываю і я такі? Часамі пакупнік нават не заўважае, што настроены супраць цябе, яшчэ не паспееўшы загаварыць, шукае сваркі. Вось і гэты, з хмурым тварам: «Вышчыце чамадан!»

«Ён ужо вылісаны. Чалавек пайшоў па грошы».

«Няпраўда, вы ашукваеце. Усе вы ў гандлі такія. У вас усё па благу».

І гэта ж не радкая думка. Ну што тут сказаць? Што ў гандлі, як і ў любой прафесіі, ёсць розныя людзі? Адны—«даставалы», «з-пад зямлі» дастануць усё, што трэба, а другія... Я сама летась прасіла маці пастаяць у чарзе і купіць мне боты. Але не будзеш жа кожны раз прасіць. Вось і бывае, ведаеш, што прадаўца, а купіць не можаш. Не кінеш жа ўсё і не пойдзеш. Гэта толькі пакупнікі лічаць, што прадавец дастае сабе ўсе дафіцыйныя рэчы з-пад прылаўка. Не ведаюць, што за гэта з нас трынаццатую зарплату здымаюць, у пасадзе паніжаюць.

Гэтымі дзямі падбягае знаёмы: «Дзіўчаты, дапамажыце купіць сандалеты. У вас у адзеле абутку даюць».

«Не можам мы гэтага зрабіць! Што вы? Нас строга пакараюць!» «Няпраўда, вам проста не хочацца турбавацца...» Не паверыў.

Ну, вось і на абед нара. Трэба спынацца. За гадзіну, бывае, і пасці не паспееш, бо кафе ў гэты час заўсёды перапоўнена, а калі пляма нашага дзяжурнага, дык з-за пакупнікоў у чарзе не дастаішся.

Дыктар аб'яўляе аб закрыцці ЦУМа. І не заўважыла, як праляцеў дзень. Усё спынаецца, усё не хапае часу! Ну, што ж! Сама выбрала такую прафесію. Дальбог, высакародную! Бо пясём мы людзям радасць, робім ім добрае.

НЕ ПРЫЙШЛА.
Фотацэп Я. МЯЦЕЛЦЫ.
10. IX. 1971. 13

У ШЭРАГІ ўдзельніку Славацкага паўстання людзі прыходзілі па-рознаму, кожны сваім шляхам. Я ляцеў з Масквы. Але дарога гэтая пачалася, уласна кажучы, яшчэ раней, у Мінску. І пачалася ўрачыста. У адзін з першых летніх дзён у горадзе адбыўся парад, які, бадай, не меў роўных сабе ў гісторыі.

Міма разбураных бомбамі і спаленых дамоў Мінска маршавалі партызаны ўсіх беларускіх брыгад. Зарослыя, схуднелыя, яны былі апрануты ў савецкія, славацкія і нямецкія мундзіры, якія ператварыліся амаль што ў лахмань. Шмат хто ішоў баснож. А ў руках партызаны неслі найдзіўнейшую калекцыю зброі ўсіх армій, якія тады ваявалі, з дадаткам «экспанатаў», вырабленых ляснымі кавалямі. Але народ горава вітаў іх, і яны крочылі горда, пабліскаваючы ордэнамі на грудзях, — яны былі пераможцамі.

Многія з нашых не ўдзельнічалі ў тым парадзе — былі паранены альбо забіты яараз у апошнія дні. Савецкая Армія зацяснула ў абдугі фашысцкіх часці, імя акружалі нас у бярэзінскіх балотах, у тых мясцінах, дзе і Напалеон страціў свае апошнія войскі, уцякаючы з Масквы. Наша барацьба завяршылася перамогай, але наштавала яна многіх жыццяў. Толькі ў брыгадзе «дзядзі Коля» загінула больш як палавіна славацаў з атрада «Камунар». Аднак тады не было часу задумвацца над гэтым. Мы крочылі па Мінску, нібыта вайна ўжо скончылася. Але гэта была толькі ілюзія. Мы жылі ў невялікай вёсачцы далёка за горадам. І ўначы нас будзілі раскасістыя выбухі авіяцыйных бомб, а ўдалечыні на небасхле ўзвіаліся святлячылныя ракеты. Вайна лютавала па-ранейшаму.

Мы адпачывалі нядоўга. Камандаванне брыгады складала спіс партызан паводле нацыянальнай прыналежнасці, каб адаслаць нас у вайсковыя часці. Мы прыставаліся ўступіць у армію Свабоды. Але мой лёс павярнуўся іншым.

Праз некалькі дзён нас — 22 славацкіх партызан — паслаў у Маскву на курсы, дзе нас павіны былі падрыхтаваць для працы ў стратэгічнай разведцы. Цяпер мяне часта пытаюць: ці ведалі мы тады, на што ідзем і куды будзем пасланы пасля курсаў. Праўду кажучы, мы нават не цікавіліся гэтым. Мы былі маладыя — усім крыху больш яшчэ па дваццаць, а радзіма была далёка, і нам казалася, што мага хутчэй трапіць да сваіх. Нам задалі пытанне:

— Вы хочаце быць фашыстаў у тыле ворага?

— Так, мы, не вагаючыся, не раздумваючы, адказалі.

— Так, гэтым усё было і вырашана, і мы пашкалі ў Маскву.

Нашы гэзкі спыніліся каля адной з ускарніных станцый метра. І праз хвіліну мы апынуліся ў каліе не надта

добра настроеных да нас масківаў. Прайшло нямаля часу, пакуль мы зразумелі, чым выкліканы злосныя выразы на іх тварох. Людзей увялі ў зман рэшткі нямецкіх мундзіраў на нашых плячах і незнаёмая лёгкая зброя. Савецкі лейтэнант Сувоўраў, які суправаджаў групу, растлумачыў, хто мы такія, і потым узаемаразуменне наладзілася.

Перш за ўсё нас чакалі руская лазня, цырульнік і новая савецкая форма. А потым — рэстаран. Хто хоць аднойчы сяду за багаты рускі стол, той ведае, якіх смач-

ленай заўсёды галавой, на кожным кроку абавіраючыся на палачку. Мы назіралі, але нічым не перашкаджалі іму. Думкі яго, відаць, усё яшчэ блукалі вакол Сталінграда.

Аднойчы выдалася цудоўнае сонечнае надвор'е. Дзень быў вольны ад заняткаў, і мы гулялі ў садзе. Я з таварышам сачыў за двума «славачкамі», якія імкліва рэзалі воблакі, калі да нас падшоў камандзір курсаў маёр Грыгарэнка. Абвёшчыў ўсіх вачамі, ён з хітрынкай усміхнуўся:

— Ну, а вы як? Мы спыніліся, думаючы-

ны, выдалі нам новае абмундзіраванне дэсантнікаў, усю патрэбную амуніцыю і зброю. Калі вярнуліся на сваю дачу, адразу ж была абвешчана баявая гадоўнасць. Спаць давалося абутымі і апранутымі — кожную хвіліну нас маглі выклікаць.

У ноч на 10 верасня 1944 года абвешчана трывога. Мы зноў выехалі ў штаб. Да нашых груп дадалі па некалькі савецкіх салдат, паліцэйскіх радыстамі, урачамі і камандзірамі. З гэтага часу мы сталі групамі Марозава, Волкава і Пятрова. Першыя дзве групы вылучалі раіцый, а мы яшчэ чакалі. Марудна цягнуліся гадзіны.

13 верасня мы нарэшце вылучалі, але нашым двум «ЛІ-2» не пашанцавала — лінуў страшэнны дождж, а потым паслаўся туман. Вымушаны былі прызямліцца ў Львоў, але ад самалётаў не адыходзілі. Ад голаду падцягвала жываты, таму мы пацху цягалі сухары з мінскаю, якія везлі з сабой. Надвор'е крыху палепшылася, адзін самалёт падняўся ў паветра, а мы па-ранейшаму чакалі. Камандзір штахвіліны суняшаў:

— Пацярыце, хлопцы, ужо хутка...

У пільот настрой, напэўна, сапсаваўся яшчэ тады, калі ён стартаваў з львоўскага аэрадрома. Стаяла светлая месячная ноч, па небасхле

прадвесце смерці. Я марна намагаюся ўспомніць, пра што мы думалі ў тых жудасных хвілінах. Прыгавядаюць толькі, што я некалькі разоў цягнуўся да шнура ад свайго парашута, нібы на ім павісла і маё жыццё.

У нейкі момант мне здалося, што ўсё скончана. Наш «ЛІ» зняўся з пільоты ўніз. Заняло дых. Але самалёт хутка выраўняўся, і мы зразумелі, што выратаваны. Пільоту ўдалося выслядзіць з абдугоў пражэктараў, і на брычотым палёце ён выйшаў з зоны абстрэлу...

Толькі ў самалёце мы даведаліся, што людзі у Цэнтральную Славакію. Хутка распазналі Татры, Спішскі Новы Вес, а калі сірваліся на поўдзень, камандзір абвешчаву гадоўнасць. Самалёт пачаў рабіць кругі.

На зямлі паказалася некалькі агнёў, узляцела ракета. Мы адказалі ўмоўным светлавым сігналам, і самалёт пайшоў на зніжэнне. Колы шурхнулі па зямлі — мы прыземліліся на аэрадроме «Тры Дубы». Да самалёта падбеглі наш камандзір, маёр Пятроў і астанія хлопцы, якія вылучалі першым рэйсам. Мы кінуліся ў абдымкі, і на вочы набеглі слзы. Праз многа год мы вярнуліся на радзіму, і шчасце наша было бязмерным. Нас чакала барацьба не на жыццё, а на смерць, але ў гэтую хвіліну ўсё было цудоўным і лёгка дасягальным.

Нам штаб размясціўся ў Кордзіках і Сенцы. Неўзабаве мы раскінулі сярэднасельніцтва шырокую сетку інфарматараў і сувязных.

Пасля ўступлення фашысцкіх войск у Быстрыцу прыйшлося, вядома, адзіць. Перажылі мы і шалёную бамбёжку нямецкіх самалётаў і напады гардзісцкіх штурмавікоў. Але гадавіну Кастрычніка адсвяткавалі на маршы, вяртаючыся на сваю старую стаянку, а з 8 лістапада ажа да сярэдзіны сакавіка былі гаспадарамі вялікай вобласці — ад вятліцкіх вёсак Балажа да прадмесцяў Быстрыцы. Штаб тады размясціўся ў некалькіх кіламетрах ад Сенцы, у Сяльчанскай даліне. Сёння гэта гучыць проста неверагодна, але праз увесь гэты час немцы не адважыліся сунуцца ў Сенцу далей, чым да школы, а школа стаяла пасрод вёскі... Мы змаглі хутка, не звязваючы на густую сетку кантрольных пастоў ворага, аднавіць сувязі з нашымі старымі супрацоўнікамі. Сувязныя мелі арыгінальныя пасведчанні з нямецкіх устаноў, куды змаглі пранікнуць нашы разведчыкі.

Шмат чаго было. Пасля падзення Банскай Быстрыцы мы паварочвалі, як кажучы, аглобляў тройчы за дзесяць дзён. Не ведаю, пра што думалі нашы савецкія камандзіры і сабры, але сцвярджаю, што ўсе-васемнаццаць славацаў, якія былі ў атрадзе маёра Пятрова, успаміналі ў гэтыя хвіліны Беларуска, тыя маёвыя і чорвеньскія дні, якія аддаліся на паўгода назад...

Васіль МАРАХОВІЧ

У ІМЯ БУДУЧЫНІ

Братнія народы Чэхаславакіі і Савецкага Саюза адзначылі 27-ю гадавіну Славацкага нацыянальнага паўстання. Узброеная барацьба славацкіх патрыётаў супраць фашызму была значным укладом у агульнае змаганне за свабоду Еўропы ад гітлераўскай навалы і вялікай школай інтэрнацыянальнай салідарнасці — побач са славакамі і чэхамі ваявалі прадстаўнікі 27 нацыянальнасцей, у тым ліку і беларусы. Славацкія і беларускія партызаны выкарыстоўвалі ў паўстанні баявы вопыт, набыты ў нашых лясах, у атрадах, якія дзейнічалі на Міншчыне і на Палессі.

Мы друковым урывкам успамінаў былога беларускага партызана, удзельніка Славацкага нацыянальнага паўстання, цяпер падпалкоўніка Чэхаславацкай арміі Васіля Марохавіча ў перакладзе з чэшскай мовы Алеся Манжэйкі.

ных страў можна чакаць. А для нас, хто многія месяцы не мог як след паесці, то была вяршыня асалоды. Мы ўжо ўзняліся на гэтую вяршыню, калі ўвайшоў высокі стройны маёр з крыльцамі на пятліцах. Нам прадставілі яго як начальніка нашых курсаў маёра Грыгарэнка.

Новым домам для нас стала двухпавярховая дача ў прадмесці Масквы. Ішла вайна, але за высокім непраглядным плотам панавала цішыня, якую парушаў толькі пошум ветру ў ігліцы елак і сосен. Мы хадзілі ў форме і вучыліся, як найлепей і найэканомней узрываць масты, як уставаўваць міны, як найспрытней пакласці ў матор аўтамашыны магнітны зарад. Часам праводзілі гэтыя небяспечныя гульні на мясцовасці. Вучыліся таксама збіраць звесткі на тэрыторыі непрыяцеля, арганізоўваць сетку сувязных і пранікаць у воражае асяроддзе. Нас вучылі бегу з перапоўнамі і сначкам з парашутам. Але ўсё гэта была не вайна, а гульня ў вайну і, па праўдзе кажучы, прыемны адпачынак.

Сярод нас знайшліся добрыя спевакі і гітарысты, і неўзабаве каля плота сталі з'яўляцца слухачы. З другога паверху мы добра бачылі іх, а яны — нас, і які казарменны плот быў настолькі высокі для нас, каб яго не пераадолець?

Ад дзвучат мы даведаліся, што побач з намі — цікавы сусед. Мы хутка пачалі заўважаць яго, але ён не звяртаў на нас ніякай увагі. Гэта быў фельдмаршал фон Паўлюс. Ён самотна хадзіў па садзе «свайго» дома са схі-

Так сустрэліся ў Мінску пасля дваццацігадовай разлукі былы беларускі партызан — падпалкоўнік Чэхаславацкай арміі Васіль Марохавіч і дацэнт Інстытута механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі Барыс Яўцікеў. Фота У. ЛУПЕЙКІ. (ВЕТЛА).

гадаючы, пра што пойдзе гутарка.

— Вы не ведаеце, што ў вас, у Славакіі, пачалося ўсе народнае паўстанне?

Мы вытарашылі вочы. Праз хвіліну вакол нас сабраўся натоўп, збегліся Сарторыс, Залі, Дзюрчак, Маташыцкі, Мацко і ўсе астатнія.

— Што здарылася? — пытаўся ўсе.

— Больш мы не даведаліся нічога, але рашэнне прынялі адразу: «У Славакію, да паўстанцаў!»

Маёр весела засмяўся:

— Гэта я вам магу гарантаваць!

Скончыліся лекцыі і практычныя заняткі, скончылася спакійнае жыццё. Мы выехалі ў штаб у цэнтры Масквы, дзе нас падзялілі на тры гру-

пылі далікатныя белья хмурынікі. Нам усё гэта надабалася, але вопытны пільот прыкладзіў у шаленства. Мы ліцелі над ліціямі фронту.

Над Карпатамі ў самалёце раптам стала вядно, а затым мы пачулі выбух — зусім побач. Камандзір, перакрываючы шум матораў, закрычаў: «Трывога!» Мы закінулі кручкі парашутаў на трос, сціснулі пальцамі край лаўкі, на якой сядзелі, і знерухомелі, прыціснуўшыся тварамі да аянцаў. Прагучаў загад надрыхтавацца да сначка.

Самалёт ідаўся з боку ў бок, мяняў кірунак палёту, увесь час набіраючы вышыню. Пільот спрабаваў выравацца з абдымаў двух пражэктараў, якія для нас былі

У БРАТНІХ РЭСПУБЛІКАХ

СУСТРЭЧА З КАЗКАЙ

На острове плоском, где дышат свозь сон лишь травы одни, да каменья, как снажна, вознило из древних времён красы небывалой виденье. Ве. Раждасетвеніе.

СЕЛЕТА мне пашчасціла пабыць у Карэліі, на Анежскім возеры, саімі вачыма убачыць «восьмы чуд» свету — сусветна вядомы архітэктурны ансамбль на востраве Кіні.

самбля на востраве Кіні. Праэбранскі сабор «о двадцати двух главах», пабудаваны ў 1714 годзе ў гонар перамогі Расіі над шведамі ў Паўночнай вайне, Пакроўскую царкву, якая на пяцьдзесят гадоў маладзейшая за сабор, узведзеную менш стагоддзя назад — званіцу — апошні, заключны акорд назачнага ансамбля, створанага багатай фантазіяй і чароўнымі рукамі працаў.

тым стагоддзі. На берагах Анега, так называюць мясцовыя жыхары Анежскае возера, пасяліліся прадрымальныя наўгародцы. Пачалася гісторыя Абанежкіна — краіны, старажытнага зямлі якоў памятае духоўную і мірсную ўладу Вялікага Ноўгарада, а затым хрысціянскіх місінераў, гадзі гаспадарання на Рускай Поўначы шведаў, палкаў, якія не аднойчы разбуралі «погосты», у тым ліку і Кініскі. Наўгародскія пеласяленцы прынеслі на бераг Анега не толькі высокую культуру земляробства, хрысціянскую веру, свой тыл жытла, быліны і рамяствы, але і дух вольнасці, які з даўніх часоў лунаў

над волхаўскім плёсам. Зямлякі гандлявага босця Садно і Васіля Гуслаева спраўна абаранялі традыцыйныя вольнасці Вялікага Ноўгарада. Вось чаму Кініская званіца не раз абвешчала незалежнасць «погосты» аб пачатку бунтаў. Самым буйным па напале класавай барацьбы было выступленне заанежскіх сялян у другой палове XVIII стагоддзя, вядомае Кініскае паўстанне.

Аб усім гэтым мы даведаліся ад экскурсавода ішчэ калі «Камета» неслася на па Анежскім возеры. На шырокай роўнядзі яго побач з парусам карбаса, амаль таго ж, як у час Калевалы, красаваліся сучасныя судны. Ды і не дзіўна: Анежскае возера, другое ў Еўропе па плошчы пасля Ладажскага, — важны транспартны вузел, адно са звенняў Беларуска — Балтыйскага воднага шляху і Волга-Балта. Цішыню ўзбярэж-

ных вёсак і шматлікіх астравоў, расніданых па возеры, часта парашаюць басістыя гудкі магунных целаходаў.

А да паслуг турыстаў — судны на падводных крылах. Ад петразаводскай прыстані да Кінаў — шасцьдзесят кіламетраў. Судна на падводных крылах пакрывае іх за якую гадзіну.

Нібы зачараваныя, любаваліся мы першазданнай прыгажосцю Анега-возера. Не заўважылі нават, як удалечыні, нібы з-над вады, паказаліся зямельныя па здымнах сілуэты кініскіх цэркваў.

Па меры таго, як целаход набліжаўся да вострава, галоўкі іх раслі, ператвараліся ў купалы. І вось ужо над востравам да высокага паўночнага неба велічна ўзняўся шматгаловы шацёр помніка. Яшчэ не ступіўшы на кініскую зямлю, не убачыўшы ўсіх дэталей яго, мы захапіліся ўмемнем народных дойлід. Абвяджаючы востраў, бачылі ансамбль парознаму, але кожны раз ён прадставіў перад намі ў непаўторным гарманічным абліччы. І гэта нягледзячы на асіметрычнасць архітэктурнага комплексу, розначасовасць яго пабудовы!

ХАДЖЫ ДЗІМІТР¹

Не, не памёр ён!.. Там, на Балканах, ляжыць і стогне на стромым схіле юнак бяспрашны ў глыбокіх ранах, юнак у самай красе і сіле.

Абломак шаблі адкінуў направа, налева стрэльба ўбок адляцела. Вочы цямрэюць імглой крывавай, вусны свет праклінаюць цэлы.

Ляжыць юнак, а высока ў небе без жалю сонца пяч-праменіцы; жняя спявае у полі недзе, і ўсё мацней з раны кроў струменіць!

Жніво якраз... Спявайце, рабыні, напевы жалбы! У паняверцы свяці ім, сонца! Тут і загіне юнак балгарскі... Ды змоўкні, сэрца!

Той, хто ў змаганні паў за свабоду, не памірае: па ім рыдаюць зямля і неба, звер і прырода, і людзі песні яму складаюць.

Днём яму кідае цень арліца, воўк яму раны пшчотна ліжа; і сокал тужыць, па брату быццам, над ім лягае і сумна кліча.

Надыдзе вечар, месяц затлее, зоры абсыплюць прастор нябесны, лес загамоціць, вечар павее — пняцц Балканы гайдукаў песні!

І самадзівы ў сукенках белых, сёстры-красуні, са сховаў ночы ціха ступаюць па травах спелых і ля юнака садзяцца моўчкі.

Адна да ранаў зёлкі прыклала, другая сцюдзёнай вадой абмыла, трэцяя ў вусны пацалавала — і ён паглядзеў ёй у вочы, мілай.

«Дзе Караджа? — адкажы, сястрыца! Дзе мая верная ўся дружна! Скажы — і душу маю забярэце: хай я навечна тут супачыну!»

Тады самадзівы над ім абняліся і ў неба начное пыхнулі раптам — шукаць, пакуль не світае ў высях, дух Караджи, што быў яму братам...

Ды ноч праходзіць... І на Балканах ляжыць ён — кроплямі кроў сцякае, воўк яму ліжа лютыя раны, і сонца зноў пяч-прыпякае!

Іван ВАЗАЎ

БАЛГАРСКАЯ МОВА

Святая мова прадзедаў моіх, адвечных скарг, паку і стогнаў мова, і мова той, што не для ўцех людскіх радзіла нас — для знебыцця ў аковах.

Святая мова, хто тваіх украс не дратаваў, на сценках і на бруку! Ці ўслухаўся ж хто-небудзь хоць бы раз у музыку тваіх чароўных гукаў!

Ці зразумеў хоць хто, якая моц і характэрна ў тваёй гаворцы звонкай! Які размах — ад грукату грывот да шпесту быліні самай тонкай!

Не, ты з пагардай кінута на дол, у бруд пляўкоў, на ганьбу і на сорам. Чужыя і свае — усе наўкол зракаюцца цябе адзіным хорам!

Не можаш ты, ці бач, на пад святы ў словах увасобіць думкі творчай! І не для песень геній твой сляпы — для лаянкі ды для размовы з чортамі! Я ад калыскі чую гэты брэх! Ён звыклым стаў у нас і нават

паклёп і здзек над тым, што бэсціць грэх — над мілым сэрцу, дарагім і родным!

О, тваю ганьбу я вазьму сабе і — чорную — зраблю сваім натхненнем, і ў светлых гуках перадам цябе нашчадкам нашым, новым пакаленням.

МНЕ — НЕ САГРЭЦЦА ПРЫ ДРУГІМ ЦЯПЛЕ!

27 гадоў назад, 9 верасня 1944 года, у Валерый, вярнуўшы наступу савецкіх войск, перамагла сацыялістычная рэвалюцыя. Гэты дзень стаў днём вялікага нацыянальнага свята балгарскага народа. У сувязі са слаўнай гадавінай, змяшчаем вершы балгарскіх паэтаў — як тых, што змагаліся за свабоду і незалежнасць Балгарыі сто гадоў назад, так і тых, што прымалі ўдзел у падпольнай і партызанскай барацьбе ў гады другой сусветнай вайны і сёння з'яўляюцца актыўнымі будаўнікамі новага ладу.

О, я цябе ачышчу ад гразі і пакажу твой бляск на гонар краю, і ўдарам ярасным тваёй красы тваіх зласліўцаў подлых пакараю!

Уладзімір ГОЛЕЎ

Ты зноў мне хвалішся сваімі ўдачамі, чарговай нізкай твораў эпахальных, і позірк твой сігае недзе ў далечы вышэй усіх майстроў найгеніяльных.

А я ўсё думаю пра Колю Фічата,³ што быў маўклівым, ціхім, непрыкметным, хадзіў па бацькаўшчыне ў шэрай світачы, а ў спадчыну пакінуў цэлы свет нам...

Дзімітр МЯТОДЗІЕЎ

ПЕСНЯ ПРА НАШУ ВЕРУ

(Урывак з паэмы) Мы — дзеці часу грознага свайго, мы — з племені прыгожага таго, што й куляй не прымусіш рот адкрыць, каб подлы брэх варожы паўтарыць!

І той, што першым у атаку бер і падаў мёртвы на сцюдзёны снег, праводзячы навек мяжу-граніцу паміж сабой і ворагам сваім — у свой апошні час, пакуль зусім не перастане сэрца-біцца — глядзеў на нас з надзеяй, без вагання,

і з намі разам быў, і верыў нам, чакаў ад нас і праўды і прызнання — так, як чакаў бы я і сам...

О камунізм, святая наша праўда, ты — клопат наш, зямная наша радасць!

Нам для цябе і жыццё і маладзецць. Як цень — табе да смерці верны буду, і нават як згублюся ў моры людю — сярод байцоў тваіх, на фланзе дзесь — адчуваю ўсё роўна найшчасліва — таму я і пакуюту раўніва, калі хто да цябе спіноў стане, і дужа рад, калі хто цёпла глыне, з маёй любоўю к сэрцу прыжне. Я буду для цябе здаўна той самы, якім ты ў першы раз пазваў мяне.

Я, можа, крышачку сентыментальны, верацярпімасці мне, можа, нестае, але любы агонь, што не табой запалены, мне падазрона дымам аддае.

І родзіць горкае сумненне. І толькі той, што ўзяў я ад цябе, палае ў сэрцы чыста, як натхненне. Мне — не сагрэцца пры другім цяпле!

Я з гордасцю гляджу, як іскры гневу ад полымя твайго ўзлятаюць к небу і над бунтоўнымі мацерыкамі становяцца бяспрашнымі сцягамі.

І я шчаслівы! Шчаслівы, што люблю цябе так шчыра, як свет перад табою раскінае шыры. І я — па кроках па тваіх — услед! І ў стачку, і на штурм — на ўсякі бой — іду з табой.

І праўду на зямлі тваю сцярджаю. І з іменем тваім — перамагаю! Таму што я — прамень твайго гарэння.

Часць саракамільённая твая. Жывая іскра з вогненнага грэбня тваёй магутнай хвалі — вось хто я!

З балгарскай мовы пераклаў Ніл ГІЛЕВІЧ.

¹ Хаджы Дзімітр (1840—1868) — герой нацыянальна-вызвольнай барацьбы балгарскага народа супраць турэцкай няволі.

² Стефан Караджа (1844—1868) — кіраўнік атрада балгарскіх паўстанцаў.

³ Колю Фічата — геніяльны балгарскі архітэктар-самавуз, жыў у XIX стагоддзі.

ПА ДОБРАЙ ТРАДЫЦЫ

Добрым звычаем, без якога нашы кнігалюбы ўжо не ўяўляюць сабе культурнага жыцця рэспублікі, стала праводзіць штогод — у канцы лета ці ў пачатку восені — Дэкаду польскай кнігі. Сёлета гэтае свята кнігі братняй краіны мы адзначаем адзінаццаты раз.

Дэкаду адкрыў старшыня Камітэта Савета Міністраў БССР па друку Р. Канавалаў. Ён нагадаў даўнія багатыя традыцыі Беларуска-польскага літаратурнага яднання, расказаў пра апошнія выданні кніг польскіх аўтараў на Беларусі і беларускіх — у Польшчы.

Пра асабістыя кантакты пісьменнікаў дзвюх братніх славянскіх краін паведаміў намеснік старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў БССР А. Грачанікаў. А потым прагучала польская мова — выступіла прадстаўніца спалучаных устаноў «Арс-Палона» і «Рух» Гелена Чыжэўска. Яна корачка ахарактарызавала кнігі, прадставіла дзень на сьветліны дэкадзе. І запрасіла да прылаўкаў.

Плён польскіх выдаўцоў сапраўды багаты. Каля 700 назваў кніг прызналі яны ў нашу сталіцу. Тут і творы класікаў — Кананіцкай, Ажэшкі, Славацкага, вершы Стафа і Галчынскага, кнігі Ружэвіча, Кубяна, Залеўскага, альбомы па мастацтве, навуковай літаратуры.

Толькі за першую гадзіну абслужылі было 135 пакупнікоў. «Такая вялікая цікавасць да польскай кнігі, — прызнаецца пані Гелена Чыжэўска, — мяне хвалюе. Яе можна параўнаць толькі з нашай цікавасцю да кнігі савецкай».

ЗНАК СУСЕДСКАЙ УВАГІ

Польскі штотыднёвік «Одгласы», які выходзіць у горадзе Лодзі, на сваіх старонках змясціў падборку «Вершы беларускай». Яна складаецца з твораў беларускіх паэтаў: Яны Купалы «Дзве таполі», Януба Коласа «Песні зімы», Сяргея Дзяржынскага «Я боль твой і сум разумею...» (пераклад Яна Гуцчы), Максіма Танка «На шляху дзікіх гусей» (пераклад Ежы Путраманта) і «Каб ведаць...» (пераклад Леапольда Левіна), Уладзіміра Караткевіча «Шчасце» (пераклад Мацея Каналовіча), Ніла Гілевіча «Мой змрочны бор...» (пераклад Меліслава М. Шаргана), Сцяпана Гаўрука «Слава мараца з мудрым...» (пераклад Яна Гуцчы), Максіма Лужаніна «Кроў» (пераклад Тадэвуша Хрэсьцеўскага).

Надрукавалі творы беларускіх паэтаў таксама і балгарскія выданні газеты «Літаратурн фронт» і «Пульс». У літаратурнай газеце змяшчаны вершы Рыгора Бардуліна («Воты») і Анатоля Вярцінскага («Берагі»); у маладзёжнай газеце «Пульс» — Анатоля Вярцінскага («Рэжым») і Петруса Макаля («Нафта» і «Пчаляныя соты».

ансамбля ў цэлым! Купалы, пакрытыя серабрыстай асінавай драўняй, бочкападобныя дахі, узорчатае разьба па дрэве — усё нараджае ва ўяўленні ўрачыстую музыку, нясе ў свет казачных браздаў. Уроўня і велічыня прада Карэлі. Але яна і паэтычная, напоўнена мількім лірызмам, дзівоснай чысцінёй. Калі глядзіш багатыя роспісы іканастасаў Прабражанскага сабора і Пакроўскай царквы, — не панідае адчування, што ўсё гэта высокае мастацтва, ікананіцы, карыстаючыся вясцовымі фарбамі. Умела суадастляючы розныя эдцені, з вялікім майстэрствам намячаючы тонавы пераход, яны тонка перадавалі наларг свайго краю.

Іканастасы Прабражанскага сабора і Пакроўскай царквы — жывалі гісторыя вышлячэння мастацтва старажытнай Карэлі, якая стаяла ў летапісе жыцця

ры, адзін з першых воўнтаў старажытнага дойдства (бл шэсць стагоддзяў). Капіліца Архангела Міхаіла з вёскі Вялікаеzero — твор рук чалавечых другой паловы XVIII стагоддзя. І вядома ж, на гэтым два помнікі, таяны розныя, зусім не падобны капіліца Трох свяціцеляў, перавезеная з вёскі Каўгора. Адным словам, што ні будынак — то адкрыццё!

А колькі цікавага расказалі нам тры старажытныя славянскія хаты з іх сапраўды паўночнай архітэктурай, з іх традыцыйнымі для гэтага краю гаспадарчымі рэчамі, убранным — і гэта шчыра — аддала не ўсё. У музей пад адкрытым небам сабраны свёрны, гумно, млын і іншыя помнікі старажытнага і больш позняга драўлянага народнага дойдства.

Але нішто не можа зацямаць сабой, прынізіць прыгажосць і веліч галоўнага архітэктурнага ансамбля, таго, без чаго, уласна, не было б ні гэтага музея пад адкрытым небам, ні саміх Кіжаў. Шматлікія турысты, у якім бы месцы вострава ні былі, які б архітэктурны помнік ні глядзелі, зноў і зноў зярталі свае позіркі туды, дзе летніце сонца залаліла драўляную калычугу галолак Прабражанскай і Пакроўскай царкваў. А калі набягалі хмары і цень ад іх наўсёп на луснаватыя купалы храмаў, яны раптам становіліся то матава-серабрыстымі, то суроўца-цёмнымі. Здавалася, нейкая магчымая сіла змяняла афарбоўку купалаў. Значыць, недарма чалавек выбраў для пакрыцця купалаў драўну з асіны — дрэва, якое мае такую дзіўную здольнасць мяняць свой колер у залежнасці ад надвоўра, часу дня і ночы. А можа, чалавек надзівіў гэтай здольнасцю дрэваў.

Ці не таму нарадзілася народная легенда, якая перадаецца з пакалення ў пакаленне, аб тым, які, закончыўшы сваю працу, чалавек кінуў сянеру ў Анежскае возера і сказаў: «Царкву гэту застаў майстар Нестар. Не было, няма і не будзе такой». Сапраўды, прайшлі гады, стагоддзі, але перад мастацкім талентам рускіх майстроў час аказаўся бяспільным. У драўляным помніку, які вось ужо больш двухсот гадоў здзіўляе ўсіх, хто яго бачыць, з прынай, былінай сілай увасобіліся і багатая фантазія, і невычарпальнае адоранасць і адточанае майстэрства рускіх — цесляроў-умельцаў. Назва, маленькага вострава ў Анежскім возеры ўвайшла ў многія даведнікі свету. На Сусветнай выставцы ў Бруселі манет дваццаці-

І. ШУЦІН. Фота АУТАРА.

Васіль МАЕУСКІ

ПРЫГОДЫ ЗВЫЧАЙНАГА ВЕРША

Я — радавы, як сотні вершаў, Нідзе на сходах не крычу, Што я — найлепшы, я — найпершы...

— Не верш, а спроба. Такіх мы, браце, не бяром... Я ж — радавы, як сотні вершаў, Нідзе на сходах не крычу...

ХТО не ведае, што калі ў дарозе патрапіш на добрага апавядальніка, час кутэй ідзе...

Электрычка мінала станцыю, змянілася суседзі, а даядзька з кожным разам знаходзіў таму для размовы...

— Чаўна, першы раз да нас у горад? — спытаў ён мяне І, не дачакаўшыся адказу...

— А я пасля інстытута на працу еду, — адказаваў.

— Малады спецыяліст, значыцца Патрэбны нам кадры — даядзька хітравата зірнуў на мяне і прадоўжыў: — А я завочна інстытут скончыў...

— І сапраўды, — кажа, — пакліч!

Як парашылі, так і рабля. Вось паслухай, хлопце, што далей адбылося.

Зазіруў я да фрэзероўшчыка Сашкі Петрыка.

— Дзець добры! — кажу. — Працуем, значыцца. У перадавіках ходзім.

— Ходзім, — буркнуў. — А ў чым справа, Андрэй Палікарпавіч?

— Га, — усміхаюся, — з чаго ты гэтак клікаць мяне стаў? Андрэй я, і ба-

Пачухаў я патыльцу ды да Сенькі Чумазава пашыбаваў.

— Пудэўку, — хваліцца, — атрымліваю. Пятніца на чарзе стаю, на поўдзень пацягнула. Стары рэўматызм мучыць. Падлячуся крыху.

— Добрал справа, патрэбна, — кажу. — Дык у нідзельку да мяне ў

дзею да мяне і зазірніце, — прапанаваў я. — Дзець анёла майго адсвяткуем.

— Не магу, — наадрэз адмовіўся Кедрыкаў. — Самі ж ведаеце, у тэхнолагі мяне пераводзіць. І тут я да вас з падарункам прыходжу. Усылякую лухту могуць выдумаць.

Увечары ўсе гэтыя размовы я жонцы пераказаў ды рукі развёў.

А яна заўсміхалася ды рады дала:

— А ты, — кажа, — пакліч усіх! Увесь цэх! Па знаёмству! Месца хапае. Ды і ўсе ж слэбры твае.

Ох і весялілася мы тады. Аж за поўнач разыходзіліся. Петрыкаў назаўтра на працу спазніўся, і я яму вымову ўлішў на знаёмству. А ён і не крыўдуе Нават рады. Як кажуць, слэброўства слэброўствам, а служба служба!

Даядзька зірнуў на гадзіннік і здзіўлена сказаў:

— Бач ты, амаль ужо і прыехаў! Расцігнуў я перад табой махалею, а табе і слова не даў вымавіць. На які ж завод працаваць едзеш?

— На станкабудульнічы, — кажу.

— Я ж там якраз і працую, — узрадаваўся даядзька. — Прыходзь да мяне ў дэх працаваць. Кажы, да Паўла Спірыдонавіча жадаю. Ян-ітак, а знаёмый ж. А са знаёмымі працаваць добра!

ста. Разам жа за гэтым станком стаялі! Ха-ха. Андрэй Палікарпавіч! Слухай, Сашка, зазірні да мяне ў гэтую нідзельку. Мы з жонкай маленькае свята адзначыць рашылі. Слёброў паклічам.

— Не магу. Прабач, але не магу.

— З чаго б гэта, — здзіўляюся.

— У начальніках ты.

— Ну дык што?

— Прыйду да цябе, а потым скажуць, што па блату мне разрад павысілі. А я ж і так па шостым працую. Сам ведаеш, у тэхніцы і нетру. Ды навошта мне па знаёмству разрад атрымліваць.

госці таёй з жонкаю.

— Незразумелы ты, Андрэй, — адказвае.

— Я ж табе кажу, што пудэўку атрымліваю. Прыйду да цябе, дык паўноч падумаюць, што па знаёмству на поўдзень едзе Сенька Чумазаў. Начальнік свой уплыў на мясцном аказаў. А я ж на чарзе!

Майстра Кедрыкава ў сталоўцы сустрэў.

— Што, — спачуваю, — цяжкая справа, калі жонка на сесі. Як там Валечка здае?

— Даве чацвёрці, а астатняе на выдатна. Заўтра ўжо прыезджае.

— Вось і добра. У пя-

СТУДЭНЦКІ АНЕКДОТ

Прафесар: — Што можаце мне сказаць пра влікіх хімікаў XVIII стагоддзя?

— Перш за ўсё тое, што ўсе яны памерлі ўжо, — пачынае адказваць студэнт.

Экзамен на «Асновах тэхналогіі і канструкцыі» на факультэце электрыкі. Чацвёрты студэнт адмовіўся, што не будучы займанца да перадачы экзамена. Нумар С., чалавек добрага сэрца, задае пытанне: — Чаму, неабходна сушыць керамічныя элементы?

Атрымлівае адказы: — Не ведаю. — Не ведаю. — Не ведаю.

Чацвёрты студэнт не вытрымлівае і крычыць: — Таму што чыя мокрая! На гэты лму сусед шчыпа.

На экзамене з нідзеля камісія пераважаны студэнт, і адказу якога быдаць, што ён добра падрыхтаваўся, пачынае безнадзейна блытацца. Старшыня камісіі, прафесар А., раптам задае лму нечаканае пытанне: — Скажыце нам, чым трэба чысціць грамафоны?

Пераважаны студэнт расказвае аб розных відах інструментаў і але-і, але яго адказ не задавальняе старшыню камісіі.

— А вы ведаеце, чым трэба чысціць грамафоны? — звартаецца прафесар А. да двух астатніх экзаменатараў. Не атрымаўшы адказу, газорыць: — Ну, калі камісія не ведае, дык і студэнт можа не ведаць. Дзякуй, адважлівыя.

Ужо ў калідоры, пасля экзамена, зацікаўлены дацэнт Р. зважэцца да прафесара А.:

— Скажыце, прафесар, а чым жа ўсе-такі трэба чысціць гэтыя грамафоны?

— Парынкай, дружа, парынкай...

Размова: — Чаму ты не быў на апошняй лекцыі?

— Таму што ў аўдыторыі было вельмі душна.

— І гэта адзіная прычына?

— Так, я люблю спяць з адчыненым акном...

— Дык колькі ж морфію вы дадце хвораму? — пытаецца ў студэнта доктар В.

— 0,1 грама... — А перад абедам ці пасля абеду? — Пасля... — Так, вы маеце рацыю. Няхай бедалага надмацуецца перад смерцю...

На архітэктурным факультэце студэнт павінен пералічыць тры асноўныя аксіёмы планіметрыі.

— Праз тры адвольны ўзятыя пункты, — пачынае студэнт, — можна правесці адну прамую. — Убачыўшы здзіўленне на твары экзаменатара, разумее, што памыліўся, і дадае: — Вядома, калі гэты прамы будзе дастаткова тоўстай!

На факультэце канструкцыі нашы прафесар, заглядае ў чарцёжную, дзе група студэнтаў практуе аўтамабільныя счэпленні. Разглядаючы чарцёж аднаго са студэнтаў, прафесар А. з неўпаватым выклікам пытаецца:

— Скажыце, паважаны, а радмус вы ўжо разлічылі?

— Вы маеце на ўвазе радмус дыска? — адказвае пытаннем на пытанне студэнт.

— Не, мой дарагі, — тлумачыць прафесар. — Я думаю аб тым, у якім радмусе павінны стаць людзі, якія будучы выпрабавальца счэпленне, зрэбленае па вашым праекце...

Пераклад з польскай.

Павел САКОВІЧ

МІМАХОДЗЬ

Друкаваў свае творы пад псеўданімам — баяўся, не паверыць, што ён можа добра пісаць.

Траянцы былі жорстка паклічаны за тое, што зьялі чужога кай.

Ён імкнуўся ісці ў нагу з часам, але хутка нацёр мазоль.

Афіцыянт да таго наспрачываўся, што біў паклоны і посуд адначасова.

Кажуць, для ільвінай мовы пераклад не патрэбен...

Клоуна давялося звольніць: ён надта многа жартаваў налева.

— Гэта толькі прататып, тавар інжынер, чатырох наступных я зараз прынесу.

Мял. Гвідона МІКЛАШЭВСКАГА.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА» Выходзіць па пятніцах. Органа Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарні выдавецтва ЦН КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага саратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вышэйшага мастацтва, архітэктурны і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША. Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАНКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАНОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.